

I. Сміян. Треба всюди, добрі люди, приятеля мати!..

Іван Семенович Сміян

*Вір не вір, а не кажи: «Брешеш».
Степан Руданський*

**ТРЕБА ВСЮДИ, ДОБРІ ЛЮДИ,
ПРИЯТЕЛЯ МАТИ!..
(книга десята)**

*Я знаю: мухи гинуть в молоці,
Я знаю добру і лиху годину.
Я знаю: є співці, сліпці, скопці,
Я знаю по голках сосну й ялину.
Я знаю, як кохають до загину,
Я знаю чорне, біле і рябе,
Я знаю, як Господь створив людину,
Я знаю все й не знаю лиш себе.*

Франсуа Війон (1431–1463)

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2008

УДК 82-94

С 50

В авторській редакції

Обкладинка *Світлани Демчак*

Сміян Іван Семенович

С 50 Треба всюди, добрі люди, приятеля мати!.. (книга десята). — Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. — 224 с.

ISBN 978-966-07-1077-1

УДК 82-94

ISBN 978-966-07-1077-1

© Сміян І. С., 2008

*Людина має свободу вибору, оскільки в
іншому випадку поради, умовляння, повчання,
нагороди і покарання були б безглуздими.*

Фома з Аквіно (XIII ст.)

«У мене не було вибору...» Таке виправдання доводилося чути кожному з нас. І не тільки чути, а й самим говорити. Виходить, що ми не лише не уважні до переконань кращих із homo sapiens до нашої ери і на початку нашої, а й часто лінуємося думати над тим, про що говоримо. Навіть вислів «не було вибору» стверджує, що був вибір, і ми його зробили на власну користь (так нам здається). Я б сказав, що ми робимо вибір постійно: щохвилини, щогодини, щодня, все життя. І він різний — залежить від кожного з нас.

Нехай гнеться лоза,
Куди вітер пігне, —
Не печалить вона
Ні тебе, ні мене.
Може, й тяжко її,
Може, й спина болить,
Але буря її
З корінця не звалить;
На болоті росте,
І слабая сама —
Вона гнеться собі
І так вік прожиге
І без слави, в багні,
Як трава, зогниє.
Як трава осока
Зогниє у багні,
І хіба лиш комар
Заспіває по ній.
Нехай гнеться лоза,
А ти, дубе, кріпись,
Ти рости та рости,
Не хились, не кривись;
Ти глибоко углиб
Твердий корінь пусти,
Гілля вгору розкинь,
Ти рости та рости!
І до пекла дістань,

І у пекло заглянь,
І до хмари дістань,
І на небо поглянь.
І весь світ обдивись,
І усе розпізнай;
І що доброго є,
Ти у себе впивай.
І у силі, добрі,
Як скала затвердій
І, як сторож-силач,
Над землею ти стій;
І пташки світові
Защобечуть тобі,
І співак одпічне,
Заспіває тобі.
А як буря лиха
Тебе з місця зіб'є
Або хмара-гора
Тебе громом уб'є —
Світ почує ту смерть,
І повітря здрижить,
І ліси загудуть,
І земля задвижить;
І пташки пролетять,
Спогадають тебе,
І співак перейде,
Не забуде тебе!

Так що вибір був, є і буде. І не тільки стати лозою чи дубом... Можна бути орлом, чайкою, соловейком, левом, хробаком... Вибір надзвичайно великий. Найважче бути самим собою. Вибір є також у кожній сім'ї, кожного колективу, держави, нації... Ось зверніть увагу на думку, а таким чином і на особистість, видатної української письменниці Оксани Забужко, яку вона висловила в статті (газета «Четверта влада», 9 травня, 2007) щодо можливого вибору в Україні:

ВОНИ ПИТАЮТЬ, ЧИ ЄСТЬ У НАС КУЛЬТУРА

«Неймовірна кількість сьогоднішніх українських проблем, пов'язаних із невизначеністю (ще й дотепер!) нашого місця на міжнародній арені, спричинена, на моє щонайглибше переконання, одним сумним фактом — тим, що сучасна Україна не є культурною державою. Українська держава за 15 років так і не зрозуміла, для чого державі культура, і з якої такої примхи навіть небагаті країни «вивертають кишені», щоб інвестувати в культурну політику. І нащо воно їм здалося, питається?

А тим часом, відповідь лежить на поверхні. Головним «брендом» кожної країни є не її політичний устрій, не обличчя її правителів і навіть, як це не парадоксально може прозвучати, не її економічне благополуччя й процвітання.

Не побоюся сказати, не її спортивні досягнення — хоч вони добрий інструмент для забезпечення уболівальницьких симпатій.

Брендом кожної країни — тим, який впливає на зарубіжну аудиторію найбільш безпосереднім та інтимним чином, на найбільш особистому, підсвідомому рівні, є національна культура.

Брендом Польщі в світі був і залишається Шопен, брендом Фінляндії — Сібеліус, брендом Швеції — Пеппі Довга Панчоха і Карлсон, що живе на даху. Приклади взяті навмання, такі «культурні паспорти», байдуже, більші чи менші, має кожна «доросла» країна.

Це ті найтонші, найсубтильніші — і ой які дієві! — «перші позивні», які країна посилає про себе у світ, викликаючи до себе, часто навіть неусвідомлену, прихильність і довіру. Саме вони творять у свідомості всякого чужинця фундамент для позитивного іміджу країни — «апріорі», ще до всякої іншої про цю країну інформацію. І поки таких культурних «сигналів» Україна не подає, вона завжди залишатиметься на міжнародній арені в амплуа «темної конячки», від якої хтозна, чого чекати.

І можна скільки завгодно з'являтися на різних самітах та симпозіумах, одягатися в Armani й Brioni, вчити на пам'ять, як вимовляти ім'я твого візаві, щоб не зробити помилку в прізвищі за столом переговорів, і переконувати всіх на всі боки, що ми дуже чемні і гарні, й нас треба всюди прийняти, — але коли за тим немає ось цих пізнаваних «брендів», дуже важко таку країну сприймати в позитивному образі.

Не забуваймо: протягом ста років брендом Росії у світі насамперед були Толстой і Достоевський, і вся більшовицька революція в свідомості західної інтелектуальної й політичної еліти величезною мірою опосередковувалася саме Толстим і Достоевським, як «путівниками» по «загадковій російській душі».

Ленін, більшовики, навіть ЧК на чолі з паном Держинським бачилися з-за «залізної завіси» не як політичні бандити, котрі якраз нищили живу душу, з «російською» включно, а як персонажі російської класики, заклопотані тим, як «врятувати» світ. І це мало щонайпряміший вплив на міжнародні успіхи сталінської політики.

Цей рівень впливу, який дозволяє врешті-решт і «Кембриджську п'ятірку» на чолі з Кімом Філбі завербувати в НКВД за суто романтичною мотивацією, а не тільки за гроші.

Я вже не кажу про цілу армію одурених французів, аж до Сартра і Ко., які десятиліттями робили СРСР розкішну безкоштовну рекламу. Елемент «достоевщини» в симпатіях Заходу до Радянського Союзу був присутній завжди. На цю тему існує багату література, яка, на превеликий жаль, дуже мало znana на Україні. А жаль — бо, не знаючи таких речей, дуже важко по-справжньому оцінити вагу культурного іміджу країни у світі і те, як він спрацьовує навіть у найбільш прагматичних, цинічних контекстах.

Хто літав через Атлантику польськими авіалініями, той, либонь, пам'ятає польські 10-хвилинні презентаційні ролики про свою країну. Польща: починається вона з Шопена, під звуки його музики мелькають на екрані обличчя всесвітньовідомих геніальних поляків, Нобелівських лауреатів — Скłodовської-Кюрі, Мілоша, Шимборської, прегарно сфільмовані красиви, а в проміжках нав'язливо розповідається про сучасні здобутки освіти, науки, техніки, економіки... І цілий час емоційним тлом є музика Шопена, вона відіграє роль того емоційного «вітання», яке країна посилає світові, і за яким світ її з ентузіазмом впізнає і визнає.

Коли Україна 1991 р. з'явилася на карті світу, ніяких, і близько подібних, «розпізнавчих» знаків за нею не було, і міжнародна реакція на

появу нової держави була цілком логічна — як у Маяковського: «что это за географические новости?». Ризикну ствердити, що якби на той час Леся Українка й Коцюбинський були знані в світі настільки, як Толстой і Достоевський, нашій державі не довелося б відмовлятися від ядерної зброї. І це не просто метафора.

Ніколи не забуду однієї своєї розмови з редактором Wall Street Journal Europe. Чоловік мав нагоду подивитися в Metropolitan виставку «бойчукістів» — того, що від них залишилося. Після цього вся його родина 2 місяці була в глибокій депресії — від шокуючого відкриття, що така потрясаюча малярська школа, яка до того ж набагато випереджала те, що робили Сікейрос, Рівера, Фріда Кало, все це панство, яке згодом стало «брендом» Мексики, була цілковито знищена — не тільки митці розстріляні, а й роботи їх знищені. І ось цей самий редактор готовий був наперед простити Україні всі можливі огріхи її зовнішньої і внутрішньої політики і наперед ставитися до всіх українців з розумінням та співчуттям — як до стратегічної жертви тоталітаризму XX століття.

Один тільки сюжет із нашої культурної історії змусив його побачити Україну зовсім іншими очима. Таких прикладів можна навести неймовірно багато.

З величезним сумом доводиться констатувати, що Українська держава досі просто не помічала можливостей виставити культуру як ось таку — найефективнішу — візитну картку перед собою на міжнародні арені на рівні державно-інституційному. Такі можливості були, і їх було дуже багато, особливо після Помаранчевої революції, коли світ уперше зацікавився Україною всерйоз, — тоді всі двері в міжнародний культурний мейнстрім повідчинялися, і звідти кричали «Ласкаво просимо!»

Була нагода зробити Україну гостем Франкфуртського ярмарку 2008 року, було таке запрошення від Лейпцігського ярмарку-2006, яке наші інституції найбездарнішим чином профукали — як і всі інші подібні okazji, просто тому, що відповідальні (перед ким? за що?) урядовці елементарно не розуміли, що то взагалі таке — експорт культури, і з чим його їдять.

І що саме розумна політика експорту культури інтегрує країну в європейський інформаційний простір набагато швидше й дієвіше, ніж усі розмови за круглими столами.

Всі прориви української культури в європейський простір здійснювались і здійснюються в цілковито партизанський спосіб — в обхід будь-яких державних представництв. Я й сама належу до цього

«партизанського загону» — тих, хто вже успішно «інтегрувався в Європу» в межах окремо взятої творчої біографії, зробив собі на Заході ім'я, і від Української держави для себе особисто хочу єдиного — щоб вона мене якнайменше турбувала (парадокс — держава частіше заважає і рідше допомагає творчій особистості — І. С). Але вона раз у раз вискакує з-за спини, як чортик із табакерки, — і щоразу вганяє у фарбу сорому.

Тебе перекладають, видають, інсценізують, нагороджують, ти приїдеш на презентації, зустрічаєшся з читачами, журналістами, даєш інтерв'ю, починаєш розповідати — яка культура за тобою стоїть, яку традицію ти представляєш, хто були твої літературні попередники і що вони внесли в скарбницю людського духу, — і очі твоїх співрозмовників стають все круглішими й круглішими, і нарешті залишається процитувати шведську журналістку, яка сказала мені під час інтерв'ю: «Вибачте, будь ласка, можливо, я помиляюсь, але мені здається, що ваша країна якось дуже мало розповідає про себе, мало інформує про те, що в ній є цікавого».

І я, скромно потупившись, белькочу: так, знаєте, на жаль, досвіду немає, молода держава, тільки вчиться... Доки ж вона вчитиметься, цікаво?

А от інший показовий приклад. Моя чеська перекладачка, працюючи над книжкою «Сестро, сестро», виявила в повісті «Інопланетянка» укриті цитати з драми Лесі Українки «Кассандра». Перекладачка приїздить в Україну в наукове відрядження, йде до книгарні і запитує «Кассандру» Лесі Українки.

На це їй сказали, що, очевидно, вона щось переплутала, бо хто така Леся Українка наші книгарі не чули, а хто така Кассандра — взагалі не зрозуміло.

Годі уявити собі цей культурний шок європейської людини, котра приїздить в Україну, в столицю, яка виглядає майже по-європейському, автомобілів дорогих на вулицях більше, ніж у будь-якій європейській столиці, кав'ярні переповнені, все з виду цілком «як у людей», навіть «гламурно», — а коли заходиш у книгарню, то виявляється, що в цій на вигляд «майже європейській» країні просто-напросто немає національної класики.

І ефект приблизно такий, якби людина відчинила вхідні двері готелю «Редіссон» — і відразу провалилася у вигрібну яму. Ось таке потьомкінське село.

Я цілковито підтримую пафос твердження, що Україна є частиною Європи. Якщо знати свою історію, свої надбання, то так за своїми витоками, за спадком, за ментальною й психологічною «матрицею» країна

безумовно є частиною європейського культурного материка. Але насправді Україна сама про це не знає. Нормальний, пересічний український громадянин — «неспеціаліст» — дуже погано знає свою історію і майже не знає своєї культурної спадщини. Дуже важко кудись «інтегруватись», якщо ми самі в собі не є культурно «інтегрованими». Дуже важко «інтегруватися» чомусь, що позбавлене історичної пам'яті, погано розуміє себе самого і слабо уявляє, з якого боку і з чим себе співвіднести, порівняти.

Історія з моєю перекладачкою закінчилася тим, що подарувала їй свій власний томик Лесі Українки з «Кассандрою», а нещодавно отримала звістку, що вона вже закінчує переклад цієї драми і проводить переговори з пражським театром, який запалився ідеєю поставити «Кассандру» на сцені.

Дуже сподіваюся, що після цього (принаймні в тому кварталі, де буде прем'єра!) зникнуть написи на дверях будинків на кшталт «собакам і українцям вхід забороняється».

Образ України в Європі все-таки має визначатися не тільки остарбайтерами і білими рабинями, котрі приїжджають, а й відкриттям того, що в цій країні колись була висока культура, і що ця країна все ж таки спроможна її експортувати.

Іноді здається, що зараз ми повернулися в 1920-ті роки — до тих часів, про які саркастично писав Тичина: «Раді Бога, манжети надіньте, щонебудь їм скажіть: вони питають, чи єсть у нас культура».

«Вони» то питають, але справа не в них, а в «нас». У тому, що ми здатні «їм» відповісти, наскільки можемо прийняти цей виклик. Це без перебільшення, питання виживання нашої держави в осяжному майбутньому, якщо тільки ми справді хочемо інтегруватись в Європу й стати частиною цивілізованого світу».

Ось такі «пирогои», читачу. Замість духовного збагачення ми займаємося «чорт зна чим» — «наверху» у нас «вужі в банці». Ми їх підігрівасмо, реагуємо на їхню «вовтузню» і думаємо, що це життя. А Оксана Забужко показала основу людського існування, основу духовного збагачення людини, основу насолоди земним.

Ще в XVIII столітті І. Г. Фіхте писав: «Все, что было когда-либо среди людей великое, мудрое и благородное, — эти благочинные человеческие поколения, которых имена чтутся в мировой истории, и те многочисленные мужи, заслуги которых лишь известны, но не имена, — все они работали на меня... Могут продолжать оттуда, где они должны

были остановиться, могу дальше строить этот возвышенный храм, который они должны были оставить незаконченным. Мне может кто-то сказать: «Будешь, однако, должен остановиться, как и они». Это наиболее возвышенная идея из всего. Если я перенимаю их возвышенную задачу, то никогда ее не закончу, но могу так же... никогда не прекратить действовать, никогда не перестать быть. То, что мы называемо смертью, не должно прерывать мое дело, ибо оно должно быть завершено, но не может быть завершено в определенное время, тем самым мое бытие не определено во времени, а я вечен. Тем, что я перенял эту великую задачу, я обрел вечность. Я смело подымаю голову к грозным скалистым горам, к бешенному потоку вод, к бурным тучам, плывущим в огненном море, и кричу: «Я вечен, я противлюсь вашей силе. Пусть на меня обрушится все, ты, земля, и ты, небо, смешайтесь в сумасшедшем хаосе, вы, стихии, воспеньтесь бешенством и раздерите в лютой битве последнюю пылинку тела, которое я называю своим, — моя воля, сомоедина со своим определенным планом, будет смело и хладно возноситься над руинами юдоли мира, ибо я понял свое призвание, а это более долговечно, чем вы. Оно вечно, и я также вечен».

Все те, що я написав вище, — це вибір великих людей. Людей, яким є великим щастям для нас, наслідувати їх. Це вибір загальнолюдських цінностей.

Але перед кожним із нас щоденно постає вибір. Іноді — вирішальний в моїй (твій) долі, частіше — ні.

1942 рік. Німецька окупація. Мені 13 років. Відкрили школу. До неї я попрямував один з колишнього колгоспу «Соцпраця» (околиця села). Через 3 тижні зробив вибір. Залишив школу. Тата й маму адаптував до цього рішення поступово, зі своїми хитрощами: прокидався раніше за всіх, годував тварин, птицю, прибирав за ними, приводив у належний вид подвір'я... Мені навіть не поставили питання щодо відвідування школи. Про школу в цей період залишились лише спогади про вчительку німецької мови (німкеню). Вона постійно говорила, що виб'є з наших немудрих голів усяку «дур», а на столі в неї лежала різка (лозина).

У ці ж часи окупації мій старший товариш, вродливий, стрункий, високий, сильний Іван Коробейник, був дуже привабливим для дівчат, а його однокашник, низький, «сірий» — не дуже. Останній відгукнувся на заклик німців послужити їм і став поліцаєм. Йому (поліцаю) вдалося побити різками і шомполом Івана К. (офіційно), але не вдалося змінити до

себе відношення дівчат. Бачите, у кожного своя доля. І нерідко господарем її є «сам».

1943 рік. Серпень місяць. Визволення від німецької окупації. Брат Вася — в чинній Радянській Армії. Сестра Даша — в німецькій неволі. Визволення сприймається зі значним піднесенням. З 1 вересня прямуємо радісно в школу. Але... У кожного хутора свої «закони». У нашому Лоловому хуторі — також. Мені 14 років, а я та мої товариші вже ходимо «на досвітки» до дівчат, в усіх «чуби», знаємо, що таке самогон (моєму онукові 20 років, а він ще жодного разу не куштував алкогольних напоїв). Першого ж дня в школі запропонували «ліквідувати чуби». Це було зумовлено наявністю висипного тифу по всій країні — з одного боку, і наявністю вошей в наших чубах — з іншого. Таку «образу» витримали тільки два Івана: я і Сусідка, який потім у великій таємниці сказав мені, що таке «Торгсин» (організація із «закупівлі» золотих речей у населення для індустріалізації країни) — «товарищи, опомнитесь, Россия гибнет, Сталин истребляет народ». Я мешкав на околиці «Соцпраці», а він — на межі з колгоспом Ілліча (центр села).

Мої товариші у свої 14–15 років пішли працювати: більшість у колгосп, хто кочегаром на паровоз, хто на цукровий завод в районний центр, хто... Вибір відбувся.

1945 рік. Я випускник 7 класу. Куди податися? Я ідеалізував свого старшого брата, а він закінчив Охтирську фельдшерсько-акушерську школи. А тому вибір прийшовся на Сумську фельдшерсько-акушерську школу, яка й визначила мою життєву долю.

1948 рік. Липень. Три випускника в Буданівському райздраввідділі Тернопільської області. Нам запропонували очолити 3 фельдшерсько-акушерських пункти в трьох селах на вибір. Я відмовився брати участь у виборі — що залишиться, те й моє (але це також вибір). У мене не було критерію вибору — сіл не знав, характеру роботи не уявляв... Залишились Вербівці. Це село опанувало мене на все життя. Там і радість від праці, там і перша любов, там чудове спілкування з людьми, там мої перші «університети»...

Принцип, «що залишиться», я використовував у своєму житті свідомо, розраховуючи на кращі моральні якості мого «візаві». Так, в 1980 році я був керівником туристичної групи з Тернопільської області на Кубі. Нас, 4-х керівників груп (Сочинська, Карагандинська, Львівська й Тернопільська), періодично запрошували Кубинські організатори туристського відпочинку і пропонували на вибір різні маршрути.

Розпочинався крик і вимоги. Я мовчав. Мене запитували: «А чого ви мовчите? Ваша група, що хотіла б?» Я відповідав: «Що залишиться після суперечок. Але мої товариші по групі бажали б то-то». Завжди задовольнялись мої бажання. Навіть нас першими везли в кабаре без мого прохання на це. А першими — це вибір кращих столиків... Мої колеги по керівництву групами (партійні боси) були впевнені, що я маю неабиякі зв'язки на Кубі.

За все своє життя я ніколи і ні в кого не вимагав чогось для себе, для своєї сім'ї. В це сьогодні важко повірити. Але це так. І те, що я задоволений своїм життям, своїми здобутками, пояснюю тільки перевагою добра над злом в кожній людині, з якою мені прийшлося спілкуватись. Тому: «І чим більше я розмірковую, тим більше дві речі наповнюють душу мою все новим здивуванням і наростаючою святоблivityстю: зірчає небо наді мною і моральний закон в мені» (Іммануїл Кант).

І все це просочує всі мої пори словами Івана Франка:

VIVERE MEMENTO (ПАМ'ЯТАЙ, ЩО ЖИВЕШ):

Весно, що за чудо ти
Твориш в моїй груді?
Чи твій поклик з мертвоти
Й серце к житні будить?
Вчора глїв, мов Лазар, я
В горя домовині —
Що ж се за нова зоря
Мені блисла нині?
Дивись голос мя кудись
Кличе — тут-то, ген-то:
«Встань, прокинься,
пробудись!
«Vivere memento!»
Вітре теплий, брате мій,
Чи твоя се мова?
Чи на гірці світляний
Так шумить діброва?
Травко, чи се, може, ти
Втішно так шептала,

Що з-під криги мертвоти
Знов на світло встала?
Чи се, може, шемріт твій,
Річко, срібна ленто,
Змив мій смуток і застій?
Vivere memento!
Всюду чую любий глас,
Клик життя могучий...
Весно, вітре, люблю вас,
Горе, ріки, тучі!
Люди, люди! Я ваш брат,
Я для вас рад жити,
Серця свого кров'ю рад
Ваше горе змити.
А що кров не зможе змить,
Спалемо огнем то!
Лиш боротись значить жить...
Vivere memento!

«Пам'ятай, що живеш!» — це теж неабиякий вибір. Мабуть, головний. Коли знайомишся з думками геніальних людей через їх твори, коли «пропускаєш» їх через себе — виникають два основних почуття: надзвичайне духовне задоволення людськими цінностями з одного боку і активним бажанням зробити щось неперевершено добре — з іншого. Такий стан не йде в ніяке порівняння з постійними ситуаціями, свідками яких ми є в повсякденному житті.

Наприклад. Мене запросили на ювілей одного ректора. Підлеглий останнього, професор, виголошує тост. Він говорить, що всі ми, порівняно з ювіляром, є рюмочками (і показує рюмочку, яку тримає в руках) щодо великого келеху шампанського в руках свого шефа (киває в бік свого ректора). Усі присутні «вибухають» аплодисментами. У мене неприємні відчуття щодо щирості «тостувальника», враження приниження не лише ювіляра, а й мене. Вечір зіпсований. До речі, коли «великий келих» (він уже не був ректором) пішов у вічність, то «рюмочка» на його похорони не з'явилась. Подібна поведінка твоя (моя) не є винятковою, на жаль.

А буває гірше, коли вибір одного закінчується трагедією для іншого, що добре відображено у вірші Адама Міцкевича (переклад М. Рильського):

РИБКА

Гаєм від панського дому
Дівчина йде, поспішає,
Сльози на личку сумному,
Вітер їй косами грає.

Там, де ріка через луки
В озеро ллється шумливо,
Білі лама вона руки
І промовляє тужливо:

«Сестри-русалки, несила
Далі терпіти страждання!
Той, кого вірно любила,
Зрадив мене без вагання.

Пан, що поклявся зо мною
Стати до чесного шлюбу,
Нині вінчаться з княжною
Піде, Катрусі на згубу.

Що ж! Хай живуть, веселяться,
Любить нехай він дружину, —
Тільки хай з мене знущаться
В цю не приходять долину.

В світі не жалко нічого,
Зараз до вас я прилину,
Ах, та на кого ж, на кого
Бідну лишаю дитину?!»

Гірко нещасна ридас,
Очі руками закрила,
З берега в річку стрибає —
Тільки вода закипіла.

Сяє ясними вогнями
Панська садиба велика.
Гості спішать за гостями,
Вигуки, танці, музика.

Але крізь гам долітає
Плач немовляти в долину:
Вірний слуга поспішає,
Взявши на руки дитину.

Бистрою йде він ходою,
В'ється затока зелена.
Вкрито рясною лозою
Річки широкі рамена.

Став він між віття густого,
Плаче, гукаючи в скрусі:
«Хто ж нагодує малого?
Де ти, ой, де ти, Катрусю!»

«Тут я, в річці, під водою, —
Тихо зачулось квиління, —
Холод і тьма наді мною.
Ранить очиці каміння,

Мчить мене хвиля бурхлива,
Мече відкраю до краю.
Мушки для мене пожива,
Росами їх запиваю».

Вірний слуга, як до того,
Знову гукає у скрусі:
«Хто нагодує малого?
Де ти, ой, де ти, Катрусю?»

Враз серед темного зілля
Чиста вода замутилась,
Заколихалася хвиля,
Рибка над нею з'явилась.

Плаский камінчик, неначе
Іграшка хлопця меткого,
Рибка до берега скаче,
Ясну цілує вологу.

Боки їй золотом грають,
В'ються червоні пір'інки,

Скрібну голівку скрашають
Очі — дрібні намистинки.

Раптом з-під срібної плівки
Блиснула оком людина,
В'ється коса круг голівки,
Шийка росте лебедина.

Перса — мов чисті лілеї,
Личко — мов квітка рожева,
Риб'ячий хвіст лиш у неї...
Плине вона під дерева,

Ніжно дитя пригортає,
Тулить до лона швиденько,
«Люлі, — співа, промовляє, —
Люленькі-люлі, маленьке!»

Змовкла, не плаче дитина,
Спати вона її вклала.

Лиш проминула хвилина —
Дівчина рибкою стала.

Вкрилася знову лускою,
В пір'я червоне прибралась.
Хлюп! І лише над водою
Срібні жмурки загойдались.

І відтоді, як смеркне,
Як починає світати,
Мати з ріки випливає
Сина свого годувати.

Вечора тільки одного
Трапились дивні відміни
Плине русалка — нікого!
Ані слуги, ні дитини!

Треба їм тою порою
Трохи заждати у лісі:
Саме бо пан їх жоною
Вийшов на річку пройтися.

Скоро вже зробиться
темно...
Вірний слуга дожидає,
Тільки чекає даремно:
З річки ніхто не вертає.
Дивиться він з-під долоні:
Сонце заходить рум'яне,
Маєва гаснуть червоні,
Сірі надходять тумани;
Ніч опустилася долом,
Зорями небо квітує.
Йде він до річки покволом,
Оком здалека пильнує.
Що з то за диво, на Бога!
Чи не пекельна та сила?
Голий пісок — більш нічого
В лісі, де річка шуміла.
Бачить слуга у тумані:
Панські розкидані шати,
Тільки ж ні пана, ні пані
Ані сліда не видати.

Лиш піднеслася з долини
Скеля будови чудної —
Зовсім немов дві людини
Стали й замерли обоє.
Вірний слуга сам не знає,
Що йому думать-гадати.
Часу чимало минає,
Врешті здолав проказати:
«Катре, Катрусю!...» — Те слово
Чуйно луна підхопила.
«Катре, Катрусю!...» — і знову...
Тиша німа, як могила.
Став він під скелею тою,
Піт із чола витирає,
Далі кивнув головою
Наче б сказав: «А, вже знаю!»
Взяв немовлятку на руки,
Дико і страшно сміється,
І до села через луки
Із молитвами береться.

Хіба можна читати ці рядки без глибокого хвилювання, без емоційного «стресу» всього твого (мого) організму, без жалю і навіть без сліз? Скільки подібних чи близьких епізодів в різних варіантах траплялося зі мною (тобою), близькими в житті? І все здатна перенести людина. Правда, не завжди.

Поетичне відлуння людських страждань Катрусі (Адам Міцкевич), Катерини (Тарас Шевченко)... свідчать про їх необмеженість. Прозаїк, поет, літературознавець Анатолій Болабольченко, в минулому начальник кримінально-судового управління і член колегії Прокуратури республіки, уже в прозі розповідає про сумні й трагічні прояви життя:

«Розклад партійної верхівки був нормою її існування.

Ще колись до війни Л. Брежньов нагуляв дитину дочці полковника і кинув. Вона повісилась. В обкомі «проробляли» не його, а батька загиблої, аби мовчав.

Тоді ж молодий ще «Льоня» з приятелями вкрав усю шкіру з побутового комбінату, призначену для ремонту взуття, і пошив собі шкіряне пальто. Це тоді було злочином, не те що загубити дівочу душу. Побалакали, роз'яснили...

А після війни були Чернівці: клопотання за від'їжджаючих до Ізраїлю і дорогі подарунки, єврейські дівчатка, питво і наїдки...».

І далі: «Те, що творили діточки партійних бонз, теж на тлі сучасних походеньок їхніх нащадків виглядало б непереконливо.

Ну був син Щербицького алкоголіком, пив усе, аж до аптечних настойок. Ну і що?..

Ну спився Яша Брежнєв і за випивку їздив по судах з проханням комусь «скостити» покарання. Ну і що?

Розкажи це комусь із «кучмівської гвардії» — засміють. Отже, про це теж не варто...».

Ось які ми, і зовсім не пухнасті та білі, і, мабуть, не оранжеві і не голубі... А тому слова Катерини Мандрик-Куйбіди звучать переконливо й сьогодні:

Невже від мук та болю
Під плин нестримних літ
Я звикну до сваволі,
До тундри і боліт?

Невже душа ізвикне
Боліти і мовчати,
А серце вже не всхлипне,
Як рани заятять?

Невже прийму остуду
У спразі боротьби
І звикну до облуди,
До чорної ганьби?

Невже тремтіти буду
Я перед злом колись?
Невже затихнуть в грудях
Вітри, що піднялись?

Невже колись замкнуся
Покривджено в собі

І ницо відречуся
Життя у боротьбі.
Невже колись зміліє,
Роздвоївшись, душа,
Зачахле серце вкриє
Байдужість і олжа?
Невже в мені загине
Мого народу нерв?
Аніж дожить до цього —
Вже краще в гріб тепер.

1952 рік

Перший раз зі мною трапилася надзвичайно стресова ситуація в 13 років, коли мої товариші по догляду за «випасанням» корів, два брати, вирішили нудьгування «компанії» пастухів урізномбарвити. Вони сказали, що зможуть зняти з мене штани... І що в цьому незвичного? Хлопці купалися в річці (в тому числі і я) завжди без плавок (ми такого в ті часи не відали) і трусів. Всі на всіх уже давно надивилися. Але. Але в даному випадку було заявлено про право сили. І розпочалося... Я боровся настільки, наскільки в мене було сил. Спочатку мені вдавалося чинити опір, але сили мене залишали... І тоді в мені пробудився «звір»: я хватаю ломаку і, вже не думаючи про наслідки, біжу з піднятою товстою палицею то за одним, то за другим своїм кривдником. Вони бігли від мене щосили на потіху гурби оточуючих хлопців. Я переміг. Переміг публічно. Але ця перемога не принесла мені задоволення. Навпаки, вона залишила шрам в моїй душі на все життя, наклала свій відбиток на мою поведінку в майбутньому. Виходить, що від товариша (товаришки) можна чекати зовсім не передбачених вчинків. Виходить, що приниження ближнього доставляє неабияке задоволення оточуючим (глядачам). Виходить, що життя — це театр. Після цієї події я тривалий час не спілкувався зі своїми товаришами, старався усамотнюватися. Пас корову окремо від «гурби». Мабуть, цей епізод неабияк вплинув на мій вибір щодо відвідування школи, коли всі мої товариші її залишили. Та й не тільки на відвідування школи. Наприклад, на моє бажання протягом усього життя не завдавати моральної травми ближньому. Таке враження, що я підсвідомо керувався тим, що

ЗЛОБА — ДЕЛО ДІАВОЛА

Когда в сердце твоём возгорается злоба против кого-либо, тогда поверь всем сердцем, что она — дело действующаго в сердце діавола, возненавидь его и порождение — и она оставит тебя. (Не признавай ее за что-то собственное, не сочувствуй ей). Испытано.

То беда, что діавол прикрывается нами самими, скрывает свою голову и свой хвост, притаивается, а мы, слепые, и думаем, что это делаем мы сами, стоим за дело діавольское, как за что-то свое, как за что-то справедливое, хотя всякая мысль о какой-нибудь справедливости своей страсти чисто ложная, богопротивна, пагубна. Тем же руководствуйся и относительно других; когда видишь что кто-либо злобится на тебя, не считай его злобы прямым его делом; нет, он только страдательное орудіе всезлобного врага, не познал еще совершенно его лести и обманывается от него. Молись, чтобы враг оставил его, и чтобы Господь просветил его сердечныя очи, помраченныя ядовитым тлетворным дыханіем духа злобы. Надо сердечно молиться Богу о всех людях, подверженных страстям: в них действует враг». (Из кн. «Моя жизнь во Христе» прот. Крондштатского Иоанна Сергієва, т. 1, 1891 г., стр. 141-2).

Як у нас багато диявольського, як нам надзвичайно важко боротися з ним. Адже, в багатьох випадках, диявольське ми сприймаємо за своє, за свою переконливість. І в таких випадках зло панує над добром. Тим більше, що нам дано гостро помічати, а іноді і реагувати, на диявольські вчинки інших людей (це відбувається взаємно), на вчинки взагалі, які не мають ні «вихідних», ні «відпусток», ні «сну», ні... І це прояв життя. І що є найбільш складним — відсутність можливості в багатьох випадках визначити, а що таке зло, і що таке добро. Наприклад. Політики вважають себе «пупом землі», наближеними до... Небес (про це свідчить їхня поведінка, вседозволеність, необмежені пільги за рахунок ближнього). Сьогодні передавали по «Ері» про доходи міністра Мельника — тільки матеріальної допомоги він отримав понад 500 тис. грн. Так і хочеться сказати — от «ненажера». На жаль, таких не тисячі, а набагато більше. Я подумав: а якщо б усю «матеріальну допомогу» багатіям зосередити на утримання дитячих дошкільних закладів, у тому числі й оздоровлення та виховання дітей цих установ? Яка б значна користь від цього була суспільству замість розбещення «обмеженої» паразитуючої частки нашого товариства. Не закривалися б дитячі садочки, дитячі санаторії, не були б знищені молочні кухні, школярі б отримували безплатні сніданки... Але

щоб було таке процвітаюче суспільство, необхідно ще й скоротити бюрократію, в тому числі і кількість парламентарів, пільги мільйонам забезпечених громадян України... У більшості громадян України (це моя думка; соціологічного дослідження не проводив) панує переконаність про негативний вплив політиків на успішний розвиток України. Я б так сказав: Україна розвивається, рухається вперед не завдяки політикам, а всупереч їм.

Ось чому актуальним є:

АДЬО ПОЛІТИКАМ!

Проте, якщо все вирішує «велика економіка», то для чого потрібні політики? Коли так жваво обговорюють «кінець політики», чому не говорити і про кінець політиків? Вони живуть у своєму світі, суспільство живе у своєму; і часто ці світи не перетинаються. Пересічний громадянин «згадає» про існування політиків, здебільшого, прийшовши увечері додому, вмикаючи телевізора... Добре видно, що робота державних і недержавних інституцій може обходитися і без них. Достатньо мати громадські комітети, професійні ради та конституційний суд. Звісно, помріяти про зникнення політиків можна лише тоді, коли на мить забути, що наші політики — це більше ніж політики...

Без них нам буде сумно. Вони розважають нас не гірше Сердючки. Чому б не організувати «Танці з зірками-3» з участю Порошенка, Чорновола, Бродського та інших «зірок»? Вони б танцювали одне з одним. Шоу повинно тривати. Якщо треба ми голосуватимемо не СМС, а виборчими бюлетенями. Ти погано станцював румбу? Не бути тобі лідером об'єднаної опозиції!

Ідеології немає. У всіх одна «ідеологія» — велика економіка. Але вона працює за своїми правилами і на своїй орбіті; це сіра туманність, нецікава і не зрозуміла. Альтернативи їй не існує. Принаймні так переконує нинішній «здоровий глузд». Що залишається політикам? Як переконати виборця знову й знову приходити та голосувати? До чого закликати? Адже, прийшовши до влади, доведеться робити те ж саме, що й твій попередник, якого ти щойно замінив...

Щоб упасти в око, потрібно щось оригінальне. Слід вигадувати нові й нові інтриги, технології та обіцянки. Політиком рухає одне бажання: сподобатись своєму виборцю, підлеститися до нього, підтакувати йому, не гладити проти шерсті цього звіра на ім'я «маса». Хай спить! Хай ще раз прийде і знову проголосує! Уп'яте, вшосте, вдесьте! Гусениця-політик стає

прекрасним метеликом на наступний день після виборів — переможців не судять. Прощай, виборцю, до наступних виборів!

...Коли політики виводять на вулицю десятки тисяч прихильників, заплативши їм за це гроші, — це симуляція демократії. Але водночас це й момент істини. Адже так вони кажуть: народ продається і купується за невеликі гроші, так само, як ми, політики, продаємося і купуємося за гроші великі. Ось і вся між нами різниця. Ми не суб'єкти, а об'єкти. Все чесно...

(Андрій Рєпа, «Дзеркало тижня», 12 травня 2007)

Ой, як усе непросто. То, може, прислухатись до героїв книги Олександра Турчинова «Ілюзія страху» для свого спокою?

«... — Если вы будете прислушиваться к своему страху, к своим сомнениям — ваша жизнь превратится в муку. Ибо сомнения разрушают то, что вы называете «жизнь», а страх порождает страдания.

Всех нас Господь наделил уникальным даром выбора. Выберите добро, наполните ваше сознание радостными, светлыми мыслями и мечтами. И радость станет вашей реальностью, счастье и свет наполнят вашу жизнь.

— Вы хотите сказать... — неуверенно начал Короб, — что весь мой бред — это реальность, а вся ощущаемая мною реальность — это бред?

— Дорогой мой, — в голосе старика промелькнули нотки раздражения и досады, — далась вам эта реальность и этот ваш бред. Если вам так угодно, то вы сами можете выбирать, что для вас есть реальность, а что — галлюцинация. Если весь смысл мною сказанного сразу будет для вас не доступен, то примите для начала такое правило: все что есть в вашей жизни хорошее, доброе, светлое — это реальность, а все плохое, страшное, злое — бред и галлюцинация. Поверьте, вам сразу станет легче. Вы начнете меньше бояться и рождать на своем пути бессмысленные проблемы и новые страхи, которые всегда преобразуются в жуткую гадость, воспринимаемую вами как действительность...».

На превеликий жаль, це правда, що людина народжується і помирає з відчуттям страху. Він постійно супроводжує людину і є «регулятором» її поведінки. Щоб чогось не вийшло «гіршого», ми постійно під впливом «невидимого» страху робимо вибір не на користь добра і праведності. Днями наш університет відмічав своє 50-ти річчя. Запрошені були всі працівники вузу: нинішні та колишні. Але пенсіонерів запрошували керівники кафедр, де вони працювали. Професора, яку рік назад «пішли» на пенсію і яка пропрацювала у вузі більше трьох десятків років, не запросили з відчуття страху — що ж на таке запрошення міг би сказати

керівник вузу? Я переконаний, що керівник вузу цього запрошення й не помітив би, а якщо б і помітив, то його негативної реакції не було б. Але на всяк випадок її не запросили. Те, що вона таку ситуацію перенесла боляче, мало кого турбувало. Просто, на всяк випадок, їй піднесли «дулю». Своє «его» не рахувалося з відлунням вчинків на оточуючих. Або. Професор потрапила «в немилість» до керівництва нашого вузу. Її колега говорить: ви знаєте, як глибоко я вас поважаю, але на офіційних нарадах виступатиму проти вас (до речі, він цього не робив) і повага у мене до вас аж ніяк не зменшиться від цього.

До яких тільки «викрутасів» не доводить мене (тебе) страх втратити якісь незначні «позитиви» для себе від свого керівництва, влади...

Смуток і печаль мусять огортати людину від цього. Особливо після того, як добре вдуматися в слова, які наводить О. Турчинов:

СТРАХ

«Бессилие в противостоянии злу
и нежелание неотвратимых
при этом страданий породили страх.

Страх — как неодолимые пути
порабощения, страх — как яд,
парализующий сознание, убивающий душу.

Страх — альтернатива Истинной Вере,
вере в торжество добра, вере во Творца,
вере в всепобеждающую силу Любви и Света.

Страх — изуродованная, извращенная,
неосмысленная, подсознательная вера
в возможность и неизбежность плохого
и ужасного, вера в боль, вера
в страдания, вера в неотвратимость зла.

Сознание, отравленное страхом, —
формирует образы и события,
которых само же и боится.

Творимая таким сознанием действительность
наполняется тем, что его страшит.
Чем больше боится и страдает сознание,

тем ужаснее становится действительность,
тем сильнее страх.

Такие муки нельзя терпеть бесконечно.
В наш мир, пребывающий под властью
страха, пришла смерть».

«Иллюзия страха»

Я не зустрічав людини, в якій б були відсутні почуття страху. Інша справа, що в однієї людини він не має меж, і вона здатна на зраду найближчої до себе істоти, в інших випадках — є межа пристойності. Боротьба зі страхом, боротьба зі злом, духовною отрутою — є невід’ємною частиною життя кожної людини (до речі, і тварини). І комфортність життя залежить від успішності цієї боротьби. А тому: «Прекрасны мы, когда познаем самих себя, безобразны же, когда этого знания не имеем» (Плотин).

Багато загальнолюдських побажань висловили талановиті й геніальні особистості собі подібним. Але я наведу лише 10 заповітів великої людини, з моєї точки зору, В. М. Шукшина:

1. Добрый, добрый... Эту медаль носят через одного. Добро — это доброе дело, это трудно, это не просто. Не хвалитесь добротой, не делайте хоть зла!
2. Критическое отношение к себе — вот что делает человека настоящим умным. Так же и в искусстве, и в литературе: сознаешь свою долю честно — будет толк.
3. Человек, который дарит, хочет испытать радость. Нельзя ни в коем случае отнимать у него эту радость.
4. Когда нам плохо, мы думаем: «А где-то кому-то хорошо». Когда нам хорошо, мы редко думаем: «Где-то кому-то плохо».
5. За что человек не жалеет ни сил, ни средств, ни здоровья? За удовольствия. Только в молодости он готов за это здоровье отдать, в старости — отдать удовольствия за здоровье.
6. Те, кому я так или иначе помогаю, даже не подозревают, как они-то мне помогают.
7. Всю жизнь свою рассматриваю как бой в три раунда: молодость, зрелость, старость. Два из этих раунда надо выиграть. Один я уже проиграл.
8. Не старость сама по себе уважается, а прожитая жизнь. Если она была.

9. Почему же позор тем, кто подражает? Нет, слава тем, кому подражают, — они работали на будущее.
10. Сейчас скажу красиво: хочешь быть мастером, макай свое перо в правду. Ничем другим больше не удивишь.
- Ось невеликий приклад, Василя Симоненка, коли «макають своє перо в правду»:

Диктатори, королі, імператори,
Мліючи в димі хвальби,
Роззявляли пащі, мов кратери,
І гукали:
— Ми символ доби!
Хто не з нами, той проти Бога.
Хто не з нами, той проти всіх. —
І сипались лаври убогі
До кущих кривавих ніг.
Нікчемна, продажна челядь,
Банда кривляк для втіх,
Щоб мати щось повечерять,
Годувала холуйством їх.
Ідоли обслинені, обціловані,
Йшли величаві в своїй ході,
А поруч вставали некороновані
Корифеї і справжні вожді.
Вставали Коперники і Джорджоне,
Шевченко підводив могутнє чоло,
І біля вічного їхнього трону
Лакузи жодного не було.
Бо щире високе небо
Не підмалюєш квачем,
Бо величі справжній не треба
Спиратись на плечі нікчем.

Скільки ми з вами, читачу, бачили й бачимо маленьких диктаторів і «холуйствующої челяді», скільки разів ми самі претендували на ці нікчемні ролі? Цього ні в казці сказати, ні пером описати... І для всього в нас є пояснення (навіть не виправдання): адаптація (пристосування) до умов життєдіяльності. Коли сніг, мороз — ми вдягаємо шапку, шубу, кожух..., щоб нам було комфортно; коли температура повітря зовні

занадто висока, ми вдягаємося «легко», навіть оголюємо частки свого тіла... Ми пристосовуємося, щоб нам було добре, щоб ми отримували відчуття насолоди від життя. Якщо мій (твій) керівник дуже любить вислуховувати, який він добрий, розумний, симпатичний і навіть красивий, то підлеглому залишається невеликий вибір: задовольнити забаганки свого «начальника» і, таким чином, якщо не піднести, то зберегти свій добрий настрій. Правда, можна просто промовчати, кваліфіковано виконувати свою справу, не встрявати ні в які «теревені» і, таким чином, зберігати свою гідність та повагу оточуючих. Нарешті, можна показувати і свою неврівноваженість, звертаючи увагу, бажаючих вас слухати, на недоліки керівництва, товаришів по роботі, членів сім'ї... Стимулювати своє життя негативом. Вчора на залізничному вокзалі я хотів придбати квиток поза чергою. Право на таку мою дію підтверджувало оголошення біля віконця каси. На мої наміри різко відреагувала молода людина, яка потім брала квиток за студентським посвідченням. Молодий чоловік заявив мені в категоричній формі, щоб я його не нервував, оскільки він за себе не може ручатися. Я дуже спокійно, навіть погладивши його по плечу, погодився з ним. Після придбання квитків ми пішли геть майже друзями. Це випадок побутових відносин, коли адаптаційні процеси переважають над агресивними і — перемагають. Коли обставини вимагають діяти і залишитись нейтральним неможливо.

«...Спілкуючись, пам'ятаймо: людина керується не тільки законами логіки; здебільшого її вчинки є наслідком емоцій, а також упереджень, породжених гордощами та суєтністю.

Критика — вибухонебезпечна іскра, здатна підірвати почуття людської гідності й зумовити передчасну смерть. Коли нещадно розкритикованому генералу Леонарду Гуду не дозволили на чолі армії вирушити в похід до Франції, він, не витримавши цього удару, помер.

Гостра критика на адресу видатного англійського романіста Томаса Гарді, який збагатив англійську літературу непересічними творами, призвели до того, що він перестав писати. Критика спричинила самогубство англійського поета Томаса Чаттертона.

Замолоду нетактовний Бенджамін Франклін згодом став погоджуватися з людьми так дипломатично й винахідливо, що був призначений послом у Францію. В чому полягала таємниця його успіху? «Я ніколи нікого не засуджую, — говорив він. — Я кажу людям тільки те добре, що про них знаю».

Критикувати, засуджувати, обурюватись може будь-хто, навіть дурень; здебільшого вони цим і займаються. А от для розуміння інших, уміння прощати їм їхні помилки потрібен вольовий характер і контроль над власним почуттям. Карлейль стверджував: «Велика людина є великою і в своєму ставленні до маленьких людей». Замість того, щоб засуджувати один одного, спробуймо порозумітися. Спробуймо збагнути, чому діємо так чи інакше. Це набагато корисніше й цікавіше, ніж критикувати. Сіймо симпатію, терпимість і доброту. Це означає: бути милосердним. Доктор Джонсон говорив: «Сам Бог не велів нам засуджувати ближнього до кінця його днів».

Чому ж тоді ми повинні робити це?» (Дейл Карнегі).

Інший життєвий випадок. Професор М. була близькою людиною до мене в до- і ректорський період. Ми сім'ями спілкувались у неофіційних умовах... Вона в очі й поза них казала, який я «пухнастий», який я... Коли я не став ректором, вона на одному із засідань вченої ради «ні до села, ні до міста» почала вихвалити нового ректора, і не тільки вихвалити, а й казати, як при ньому все стало краще. У мене склалось враження після її виступу, що й сонце розпочало світити краще. У даному випадку її ніхто не просив говорити компліменти нещодавно призначеному ректору. Не було навіть приводу для цього. Вона вирішила, на всяк випадок, запастись від майбутніх «негативів», розраховуючи на невідомий їй самій «позитив». У даному випадку, така дія, думаю, не дозволили їй отримати позитивний заряд для себе та викликала здивування в тих, хто це слухав. Це складна форма профілактичної адаптації, яка не завжди є ефективною. Хоча...

Що стосується працівників вузу, то вони постійно перебувають у періоді «оновлення», адаптації. Як і на військовій службі, на науковій ниві також є службові сходи: кандидат, доктор наук, асистент, доцент, професор, заслужений діяч науки і техніки, член-кореспондент та дійсний член Академії медичних наук, декан, проректор, ректор... Ось чому викладач вузу не може «спати», постійно «труба кличе»... Що ж то за солдат, який не бажає бути генералом?.. І що ж то за викладач (асистент) вузу, який не бажає бути професором, академіком?.. І що ж то за українець, який не бажає бути гетьманом чи пак депутатом, головою Верховної Ради... А для цього необхідно пройти нелегкий адаптаційний (дуже не хочеться писати — пристосуванський) період. Дивіться, як нелегко Олександр Морозу було стати Головою. Він, можна сказати, для багатьох «згорів» у фазі адаптації. І, незважаючи на те що мало хто йому позаздрить (більше поспівчують), він використовував усі доступні людині методи

адаптації, щоб досягти бажаного. Він постійно це робив, але в минулому його методи не були достатньо адекватними. Так що будь-який вчинок людини можна пояснити... Навіть «баба» Степана Руданського:

ТРЕБА ВСЮДИ ПРИЯТЕЛЯ МАТИ

Прийшла в церкву стара баба,
Свічок накупила;
Де була ікона,
Всюду поліпила.

Іще пара остається,
Де їх приліпити?..
«Ага» — каже, — Пошукаю
Святого Микити!»

Найшла баба і Микиту —
Святий чорта ціпить!..
Бере одну йому ставить,
Другу чорту ліпить!..

Видять люди й розважають,
Щоб там не ліпила.
«Що ти, бабо, — кажуть, — робиш?
Та ж то вража сила!...»

Але баба обернулась:
Не судіте, люди!
Ніхто того не відає,
Де по смерті буде!..

Чи у небі, чи у пеклі
Скажуть вікувати;
Треба всюди, добрі люди,
Приятеля мати!...»

Подивіться на зміст статті Івана Редчиця (Літературна Україна, 14 червня 2007), з якої видно, як і сьогодні занадто освічені люди користуються методом «двох свічок»:

БЛАГОСЛОВЛЯТИ ЧИ ПРОКЛИНАТИ

«Сумно і важко на серці, тому і звертаюсь за допомогою до тебе, велика письменницька родино... Прочитав я в тижневику «Експрес» (137

число за 23-30 листопада 2006 р.) дивне інтерв'ю з відомим письменником Степаном Пушиком під шокуюче радісним заголовком «У нас свої матюки», у якому йдеться про те, що пан Пушик зібрав півтори тисячі прокльонів і хоче їх видати.

Мабуть, тим, хто не чув про це ні слова, цікаво буде прочитати, як саме працювалося Степанові Григоровичу над збіркою прокльонів... «Спочатку я пішов до церкви. Помолився і поставив д в і с в і ч к и (розрядка моя — І. С.). Потім свій комп'ютер скропив свяченою водою.. Адже прокльони мають важку енергетику. Мені навіть радили їх не збирати. Адже побажання комусь зла чи добра були тими заповітними словами, якими люди користувалися у магічних цілях.

Той, хто навмисне комусь бажав зла, свято вірив у те, що сказане ним слово пробудить таємні сили, які покарають кривдника. Вірив у це і той, кому проклін адресувався. Така віра в силу слова робила прокляття справді могутніми.

У цих висловах збереглося чимало дохристиянського, архаїчного. Наприклад, «Ой ти, діду, діду бабин, нехай тебе Перун забив»... Крім старих і добре знаних у народі прокльонів, я зібрав і прокльони новітньої доби. До слова, ці звороти можуть витіснити російську лайку...»

Тільки-но я поставив лапки, як почулося Шевченкове:

І день іде, і ніч іде,
І голову схопивши в руки,
Дивуєшся, чому не йде
Апостол правди і науки?

Не знаю, чи взявся б я сьогодні за перо, якби не полюбив колись «усім серцем своїм і всією душею своєю» премудре Святе Письмо. Я завжди в подібних випадках звертаюся до Нього за порадою. Тож, помолившись, я відкрив Боже слово. І диво сталося! Спочатку я не повірив своїм очам, бо Книга розкрилася на тому місці, яке я збирався шукати. «Нехай жодне гниле слово не виходить із уст твоїх!» — раз у раз нагадував мені Дух, коли я читав «У нас свої матюки!».

Тож цитую 29 вірш з «Послання Святого апостола до Ефесян (4:29): «Нехай жодне гниле слово не виходить з уст ваших, але тільки таке, що добре на потрібне збудування, щоб воно подало благодать тих хто чує».

А тепер хочу повернутись до 26 вірша з цієї ж IV глави. «Гнівайтесь, та грішіть, — сонце нехай не заходить у вашому гніві, і місця дияволів не давайте!»

Ви чуєте, пане Степане? Спалить зібрані «шедеври» самі, поки не згорів Ваш комп'ютер зі всім лиховісним, сатанинським, чорним насінням прокльонів... Якщо Вам так закортіло, то видайте свою «епохальну працю» мовою есперанто, ні, мовою аборигенів острова Фіджі. До речі, років десять тому один з його колишніх мешканців був з групою віруючих у Житомирі. З яким юнацьким запалом він проповідував, як запалював серця Божим Словом! Мабуть у Вашому місці той фіджієць не бував... Нехай жодне гниле слово не виходить із уст Ваших...

«Хочу, — наголошує С. Пушик, — щоб в окремому томі були прислів'я й приказки, в іншому — дражнилки й прозивалки. А ще в одному томі будуть прокльони. Досі нічого подібного в Україні не видавали...»

Люди добрі, що ж це робиться? Та ви приїдьте до нас і зайдіть у «Світ книг» або в «Мегакнигу» і подивіться хоч одним оком... Ось що ви побачите: А. Тиняков «Без привкуса морали. Нам близько ад и близько небо», «Эротические пародии» (Русская классика), «Русский эротический фольклор» (сказки, песни, частушки, приметы, загадки), И. С. Барков «Оды, поэмы, эпистолы, сонеты» (з поміткою «Продажа несовершеннолетним запрещена»), А. С. Афанасьев «Русские запретные сказки», «Русская эротическая проза» (з поміткою «Продажа несовершеннолетним запрещена»), «Нежная ночь любви» (поэзия восточного эротизма в иллюстрациях), «Серебряный век» (чувственная лирика), «Хулиганско-блатной жаргонный словарь», Козьма Прутков «Запретные плоды раздумий и поэтических фантазий» (з поміткою «Продажа несовершеннолетним запрещена»), Н. Осипов «Превратности любви», «Крепкое русское слово» (Петровские загибы. Переписка запорожских козаков с турецким султаном. Камаринская. Дубинушка). З такою ж поміткою «Продажа несовершеннолетним запрещена»...

І нікому нема до цього діла... Ні помаранчевим, ні біло-синім, ні сіро-бурим-малиновим... усе в нас таке прозоре, що далі нікуди, бо прозорішого вже не буває. І через повну склянку видно весь білий світ...

Згадуваний мною християнин-фіджієць з боєм розповідав про те, що вся його рідня ще недавно була в рабстві. Ми вільні, але заплутались в тенетах гріха і байдужості...

На Михайла, тобто 21 листопада, у Михайлівському соборі, якому виповнилося 150 років, слухав проповідь нашого Патріарха Філарета, котрий говорив, що серед можновладців є багато сіячів зла. Тому так і живемо...

Мудрі люди радять: якщо тобі раптом згадується людина, яка зробила тобі щось погане, то зразу ж скажи: «Відпускаю його (чи її) з Богом». І треба обов'язково назвати ім'я цієї людини. Як бачите, можна легко обійтися без прокльонів. Слово Боже навчає: «Хто стереже свої уста і свого язика, той душу свою зберігає від лиха» (Приповістка Соломона 21:23), «Смерть та життя — у владі язика, хто ж кохає його, його плід поїдає». (Пр. С. 12:21). «дехто говорить, мов коле мечем, язик же премудрого — то ліки. (Пр. С. 12:18).

Сьогодні я знову перечитував збірку С. Пушика «Писаний камінь» («Карпати», 1973). Ось перший вірш із цієї збірки, він надрукований там, де, як правило, друкували так звані вірші-паравози...

Живу і дію.
І усоте, знову
Запитую себе:
Хто я єсть?
Як треба — в крові
Викупаю слово
І переціджу
Через власну честь.
Тоді пущу я слово поміж люди,
Служити вірно правді та добру.
Сприймуть — то житиму.
Коли ж його осудять,
То й сам зі словом
Для людей умру.

Прекрасний вірш! Пане Степане, красно вам дякую...».

А ви кажете!? Тільки вперед! Хотів написати — до світлої мети. Але зупинився. Чи завжди вона світла? Чи в кожного з нас? Усе залежить від того, яким є

ВОЗДУХ ДЛЯ ДУШИ

Что воздух для тела, то — помыслы, желанія и чувства для нашей души. Воздух бывает чистый, прохладный, благорастворенный, и — нечистый, душный, зловредный: так и помыслы, желанія и чувства бывают или чисты, светлы, святы и боголюбезны, или же нечисты, мрачны, грешны и Богу противны.

Чистый и прохладный воздух освежает наше тело, укрепляет его, потому мы с наслаждением вдыхаем его живительные струи: так и святые

мысли, желанія и чувства укрепляют нашу душу и делают ей силы к совершенію добрых дел. Напротив, нечистый и зловредный воздух изнуряет и ослабляет тело, заражает его болезнями и прежде времени сводит человека в могилу: так и нечистые и грешные мысли, чувства и желанія сквернят душу, заражают ее грехом и отгоняют от нея благодать Божію, без которой душа умирает.

В прохладном, чистом воздухе, под открытым небом носится благоуханіе цветов: в добрых мыслях, чувствах и желаніях, в молитвенной бесѣдѣ з Богом душа ощущает веяніе благодати всесвятого Духа, утѣщающее и улаждающее смиренное боголюбивое сердце небесною радостію. Напротив, зараженный воздух бывает наполнен зловоніем, все спешат выйти из него, и только нечистые гады любят оставаться в нем: так и от души грешной, обуреваемой нечистыми помыслами и пожеланіями, удаляются светлые ангелы Божія, и только нечистые демоны утѣшаются ею...

«Выйди в чистое поле, — так говорил один святой старец, утѣшая своего ученика, который жаловался ему на то, что не может с своими помыслами справиться: выйди в поле, разстав полы своей одежды и попытайся удержать порывы ветра: так и помыслов своих мы сами удержать не можем». Но их может остановить Тот, Кому послушны и бурные ветры, и шумное море: к Нему будем взывать, как взывали апостолы: Наставниче, Наставниче, погибает. — И Он услышит и придет к нам, и изречет в нашем сердцѣ Свое всемогущее слово: молчи! престани! — И смолкнуть помыслы грешніе, и светло станет на душе, при тихом веяніи благодати Божіей... (Из № 371 «Тр. л.»).

Такі прості і, на перший погляд, загальнодоступні істини нами якщо не постійно, то часто ігноруються. Чисте, прохолодне повітря нам завжди приносить насолоду, але з незрозумілих причин (нам вони часто вважаються зрозумілими) ми не примусово, а добровільно надаємо перевагу смердючому повітрю.

Колотнеча у верхах, яку називають політичною кризою, отруює повітря всієї держави, і не тільки своєї держави. Численні циркуляри незчисленної челяді міністерських бюрократів (і не тільки міністерських) забруднюють природне середовище не тільки окремих колективів, а й життя кожного громадянина. Сімейний осередок, основа суспільства, не залишається нами в особливому вимірі. Духовне забруднення повітря в ньому робить нерідко кожний з нас. Як все це не узгоджується з нашим

переконанням щодо своєї належності до *homo sapiens* (людина як розумна істота)?! А ніяк. Подумаймо над цим!

Нижче наводжу тільки один із багатьох тисяч варіантів можливостей отруєння повітря навколо людини:

Пошла охота, знать, и на меня —
Все чаще анонимки получаю...
Я всем вам, братцы, оптом отвечаю,
Хотя и знаю ваши имена.

Какой опоены вы беленой,
Какой нуждой и страстью вы гонимы,
Сидящие в засаде анонимы,
Стократно рассекреченные мной?..

С какой «великой» целью вы в ладу,
Когда часами спорите в запале,
Попали вы в меня иль не попали
И, если да — когда ж я упаду?..

Но если даже я и упаду
И расколюсь на ржавые запчасти,
То чье я обеспечу этим счастья
И чью я унесу с собой беду?..

Вот снова пуля срезала листву
И пискнула над ухом, точно зуммер.
А я живу. Хвораю, но не умер.
Чуть реже улыбаюсь, но живу.

Но — чтобы вы утешились вполне
И от трудов чуток передохнули —
Спешу вам доложить, что ваши пули —
От первой до вчерашней — все во мне.

Не то чтоб вы вложили мало сил,
Не то чтоб в ваших пулях мало яда, —
Нет, в этом смысле все идет как надо,
Но есть помеха — мать, жена и сын.

Розбужденные вашей пальбой,
Они стоят бессонно за плечами, —

Три ангела, три страха, три печали,
Готовые закрыть меня собой.

Я по врагам из пушек не луплю,
Не проявляюсь даже в укоризне,
Поскольку берегу остаток жизни
Для них троих, для тех, кого люблю.

И ненависти к вам я не таю, –
Хоть вы о ней изрядно порадели! –
Вы не злодеи, вы — жрецы идеи,
Нисколько не похожей на мою.

А кто из вас был кролик, кто — питон,
Кто жил попыткой веры, кто — тщетою,
Все выяснится там, за той чертой,
Где все мы, братцы, встретимся потом...

Л. Филатов

Кожен з нас стикався (хто в більшій, хто в меншій мірі) з наклепами, намовами, обмовами... А хто й приймав безпосередньо участь у цьому процесі осмердючення життя (повітря) «ближньому», хоча: «...все ми, братцы, встретимся потом...».

У попередніх своїх книгах-спогадах я наводив чимало схожих випадків зі свого власного життя минулих літ. Але із сьогоденної моєї 78-річної сходинки вони виглядають дрібнішими, ніж у ті роки, коли виникали. Сьогодні на перший план самотійно та образно збуджують мене позитивно-емоційні картинки життя. І чим я був молодшим, тим виразніше вони виглядають сьогодні. Я дивуюся: як може наш мозок зберігати неосяжну кількість «кадрів» багаторічного життя? І не тільки зберігати, а й надавати їм різноманітні кольори, динаміку, об'єм, взаємозв'язок... Більш того, різко посилювати значимість одних суб'єктів (об'єктів), подій і зменшувати — інших. Мене не залишас почуття неповноти і недостатності уваги до своїх найближчих людей за їх життя: мами, тата, покійних брата та сестер; я й нині переконаний, що тим людям, які на моєму життєвому шляху безкорисливо допомагали мені долати перешкоди, робили цей шлях приємним, доброзичливим та багатообіцяючим, я сказав недостатньо теплих слів на їхню адресу, не висловив їм належну вдячність. Тим більше, що їх не так уже й багато було.

І сьогодні я звертаюся до них словами Віктора Гюго:

Люблю и чту тебя, как высшее созданье,
Как предков правнуки благоговейно чтут,
Как любит брат сестру, что делит с ним страданья,
А старики — внучат, которые к ним льнут.
Я так люблю тебя, что слезы умиленья
Текут из глаз при имени твоём...

Переклад І. Шафаренко

В. Гюго не перебільшував. Дійсно, спогади про моїх близьких та рідних людей завжди сприяють тому, що «...слезы умиленья текут из глаз при имени твоём...». І я нічого не можу із собою зробити. Я тільки хочу доповнити: слёзи розчулення та безмежного жалю. І тепер — це невід’ємна частка мого життя. Чомусь я переконаний, що такі почуття можна отримати тільки в старшому віці. Мабуть, тільки в цьому віці можуть поєднуватися і туга за періодом емоційного піднесення в спілкуванні з близькими і дорогими тобі людьми, і туга за молодістю та зрілістю, і туга за тим, що життя не повернеться назад, і туга за тим, що настав час залишати твоїх близьких людей, Божу окрасу, яка тебе постійно оточує, Світло, День...

А тому з особливим піднесенням можна прочитати:

ЗІРКИ, ЩО БАЧИВ Я

Ті, що бачив я зірки,
Очі ті — чужі й близькі,
Ті, що зникнули давно,
І хвилюють знову кров,
Хоч не юну — все одно.

Відчуваю і старим,
Пережите молодим,
І не заспокоюсь я,
Коли юнь чиясь бую.

Все зливається в мені:
І нові, й минулі дні,
Ранок з вечором черлені,
Матір’ю благословенні.

Йона Грубер

I, насамперед, перед очами виникає постать мами. Немає для людини більш чарівного слова, аніж «мама». Я до цього часу не приємлю слова «моя матір», «був у матері»... Мій мозок не сприймає підміни розумінь: мама — матір. Перше — це твоє, найближче, друге — це стороннє, чуже. Так же, як мені не подобається вираз — «був у батьків». А чому — відвідав тата і маму чи навпаки — маму і тата. Але це мій лексикон та розуміння і я його нікому не нав'язую.

Це фото моєї мами кінця 1930-х років (вона народилась 1889 року). Людини, яка ніколи не втрачала життєвого оптимізму. Я ніколи не пам'ятаю її засмученою, непривітною, а тим більше, злою. Неможливо не лише навести, а й навіть уявити її «кострубатий» життєвий шлях: народилася в бідній, багатодітній сім'ї селян; дитинство і юність — це праця не менше 12 годин на добу, це праця некваліфікована, яка забезпечувала існування селян; народження 8 дітей, з яких троє померло в ранньому віці; голод і холод — постійні супутники життя; екстремальні умови виживання: Перша світова війна,

громадянська війна, голодомор 1932–1933 років, Друга світова війна. І все це не зламало жаги до життя, сприйняття життя тільки в різнобарвних світлих кольорових відтінках. Всяку працю (город, поле, кухня, ткацький станок, догляд за домашньою твариною та птицею...) вона сприймала не як покарання, а як дар Господній. Тому все виконувала не добре, а дуже добре. Ніколи і ніхто не готував такого чудового й апетитного борщу. У мене дружина великий «кулінар», але й вона рідко отримує оцінку від мене: сьогодні ти приготувала борщ, як моя мама. А який вона пекла хліб у печі на листі капусти? Це ні в казці сказати, ні пером описати! Запашний, пухнастий, з численними відтінками смакової гами... Коли я про нього згадую, у мене і сьогодні посилено виділяється слина. І мені до цього часу не зрозуміти сьогоднішнього стану речей — селяни, в більшості випадків, купують хліб у магазинах. Що ж стосується капустняка, то, на жаль,

такого, як варила мама, мені не вдалося покоштувати за все своє тривале життя. Це стосується і молочної каші з пшоном, яку готували в печі: темно-коричнева молочна шкірка, рожевуватий колір каші, приємний запах за «сто» кілометрів...

У мене склалося переконання, що мама не працювала денно і нічно, вона була в постійній творчій праці, яка приносила їй насолоду. Видно, це більше, ніж написання дисертації, монографії... У неї завжди був настрій емоційно піднесеним, спілкувалася тільки з використання слів доброти і поваги, не тільки до чоловіка, дітей, внуків, а зі всім оточуючим світом. Мені не вдалося за все її життя почути ні одного негативного слова, я вже не кажу про слова лайки. У мене в дитинстві склалося враження (до 16 років), що сім'я — це осередок, де вічно царить мир і спокій. І тільки на першому курсі фельдшерсько-акушерської школи в Сумах (на квартирі) мене надзвичайно здивувала лайка чоловіка і жінки, я навіть запитав у них: ким вони один одному доводяться? А коли отримав відповідь: «ми чоловік і жінка», то моєму здивуванню не було межі.

Мене і сьогодні дивує, звідки мала мама такі обширні знання, що могла без кінця розповідати різні «смішні» і «прикрі» випадки, як нам, так і сусідам по святкам (іншого вільного часу не було). Радіо не було, про телебачення ще і в казках не говорили, спілкування з людьми вкрай обмежене, книг в хаті було обмаль, хоча «Кобзар» був завжди, а над Катериною та Чіпкою ми всі дружно плакали, коли в зимні вечори мама про них нам, дітям, читала. Напружуюсь, напружуюсь, щоб згадати хоча би один випадок не дружнього слова або відношення мами до мене, моїх сестер і брата, і не можу. У мене мама особлива, і я думаю, що у кожного мама має бути особливою, неперевершеною. Тому я з великим задоволенням наводжу вірш Йони Грубера (я б його назвав «Моїй мамі»):

МАТЕРІ

Хотів би воскресить минулі дні
Й тобі вагомий — наче із граніту –
Поставить вічний пам'ятник. В мені
Він буде завжди сонцем пломеніти.

В моїй душі — твій лагідний, прозорий,
Мов промінь, погляд, що для мене жив.
У материнським непогаснім зорі
Знаходив я і спокій, і порив.

Крізь вирій літ я відчуваю й нині
Тепло твоїх невтомних рук...
Вдавалось так, мабуть, тобі єдиний
Од нас таїти біль нужди й розлук.
Хотів би з днів, невицвілих, яскравих,
Безсмертний пам'ятник тобі поставить.

Пройшли роки. І ми тепер спілкуємося з татом і мамою на їх могили (зліва направо: чоловік сестри Люби Сеня, сестра Люба, я та мої внуки Катя і Ваня). Сестра завжди вголос розмовляє з ними. Вона переконана, що вони їїчують. І вона за себе і за нас говорить «АКТ привітання»: «О мій Ісусе, моя любове, моє безмежне добро, моє усе, вітаю Тебе і дякую Тобі, що Ти вступив до мого грішного серця. Господи, Ти загостив до того серця, що брудніше як стайня, в котрій Ти народився, до серця, що в нім повно земних прив'язань і грішних нахилів!

Мені годилося б закликати зі святим Петром:

«Відійди від мене, Господи, бо я грішний чоловік! Я не заслуговую, щоб Найсвятіший Бог перебував у такому помешканні. Зволь загостити до тих душ чистих, що люблять тебе чистою любов'ю». Але що я говорю! Ні, Ісусе мій, не покидай мене! Згину без Тебе! Залишися зі мною!

Ти — моє щастя! О, як негідно я поступив (-ла), коли відлучився (-лася) від Тебе з любові до сотворінь. Я був (-ла) невдячним (-ою) супроти Тебе. Відтепер уже ніколи не хочу Тебе образити. Бажаю жити й умирати в злуці з Тобою.

Пресвята Діво Маріє, ви, святі Серафими, й усі душі, що Ісуса так щиро любите, просить Його, щоб обдарував мене святою любов'ю» (з «Молитвеника до Матері Божої Неустанної Помочі»).

Це вже через ...надцять років (2007 рік). До могил тата й мами додалася могила зятя Сені. Разом зі мною внучка Віта, сестра Люба та племінник Петя. Коло них ще лишилось вільне місце...

І надходять у мою голову різні думки, в тому числі й такі:

МАТЕРИЗНА

Тут моя земля, кров'ю скроплена,
Тут Душа її — злом протоптана
І таврована,
І плондрована,
І ежовими погартована.
Хоч на трісечки крона січена,
Але корені не скалічені,

І катована пісня мамина
З під могильного
Рветься каменя.
Не крич, вороне,
Ще не скорене
Мором-голодом серце морене,
Колимою ще не застрашена
України душа Тарасова...

Святослав Праск

ПАМЯТИ МАТЕРИ

Вот один во власти непогоды
На портрет твой с горечью гляжу,
Встань на миг из темной бездны, мама,
Встань на миг, прошу тебя, прошу!

Неначе це ще вчора було: мама зі своїми доньками (Наця, Даша), племінниками (Гнат старший, Сергій) на своєму городі зустрічається (всіх

їх немає з нами) та на фоні старого бювету в Трускавці (в гостях у мене) з донькою Любою, її чоловіком Сенькою, свахою Антоніною Федорівною та недавно народженим внуком Сашею. І все це життя. Динаміка його. Але:

І всьому з часом настає кінець,
Приречене усе живе на світі,
Нічого не візьме в могилу мрець,
Його бажання будуть з ним зариті.

І вірний пес над нею буде вить.
Вітри із хуртовинами кружляти,
Ночами буде місяць сторожить,
З хреста час буде літери стирати.

Людину часто починаєм цінувать
Лише тоді, коли її виносять з хати...
Смерть знову десь поставила печать,
Та знову десь дитя народить мати.

Валерій Дідух

Я вирішив подивитися в «Советском энциклопедическом словаре» (1987 р.), де надруковано 80 тис. статей, і знайти там визначення «Мама». Ось, що я прочитав: «МАМА, р. на Ю. Вост. Сибири, лев. приток Витима. 406 км. пл. басс. 18,9 т. км. Судох. на 110 км.» Іншого визначення «мами» немає. Дивно. Але всі, хто писав (складав) цю енциклопедію, мали і тата, і маму. Мали...

Є визначення «Мать-героиня, в СССР с 1944 почетное звание, присваиваемое матерям, родившим и воспитавшим 10 и более детей. М.-г. пользуется льготами при пенсионном обеспечении, в области жил.-коммунальных услуг и др.». І жодного слова про матір, про маму, про неперевершену людську і громадську цілеспрямованість жінки, про її любов до життя сьогодні, завтра і післязавтра, про її особливі відчуття (свідомо чи інстинктивно) відповідальності за продовження роду людського, про її незрівнянну любов до паростків життя (майбутньої і народженої дитини), про...

Я хотів би привернути увагу читача до невеличкого вірша Лесі Українки, де вона дає своє уявлення про любов мами («вийшло сонце, засвітило») до дитини («звеселило»).

На зеленому горбочку,
У вишневому садочку,

Притулилася хатинка,
Мов маленькая дитинка
Стиха вийшла виглядати,
Чи не вийде її мати.
І до білої хатинки,
Немов мати до дитинки,
Вийшло сонце, засвітило
І хатинку звеселило.

Все найсвітліше, найтепліше, найближче в житті пов'язано зі словом МАМА. Все добре, привітливое, красиве... асоціюється з цим словом, яке сприймається всією людністю однаково.

МАТИ

Весь вік від тебе їду, мати,
Весь вік прощаюся з тобою,
Прощаюсь, мамо, довгі дні,
Стаю старим, що й не впізнати,
Кінчаю шлях, що ти з журбою
Пройшла і зникла в далені.

Але й тоді, як в смертну днину
Життя закінчиться потік,
Я свій останній погляд кину,
Тобі лишаючи навік.

Бо все, від цвіту до стеблинки,
Земля, і трави, й зір кільце,
Небесні хмари і пилинки, —
Собі взяли твоє лице.

Йона Грубер

Хіба може хто так уболівати за себе подібного, як мама за свою дитину? Її горе при нещасті дитини не має меж. Її горе щиро випромінюється з кожної клітини організму, залишаючи у власній душі шрам на все життя. Це видно і з вірша Сергія Єсеніна:

МОЛИТВА МАТЕРИ

На краю деревни старая избушка,
Там перед иконой молится старушка.

Молитва старушки сына поминает,
Сын в краю далеком родину спасает.
Молится старушка, утирает слезы,
А в глазах усталых расцветают грезы.
Видит она поле, поле перед боем,
Где лежит убитым сын ее героем.
На груди широкой брызжет кровь, что пламя,
А в руках застывших вражеское знамя.
И от счастья с горем вся она застыла,
Голову седую на руки склонила.
И закрыла брови редкие сединки,
А из глаз, как бисер, сыплются слезинки.

Діти і дорослі в лиху годину згадують, насамперед, маму. Вони благують її та Бога про допомогу, вони виливають зі свого серця до них свої негаразди, вони сподіваються, що мама та Бог зменшать їх фізичний і душевний біль, вони, діти (а ми всі є дітьми своїх мам), народжуються і помирають зі словом «мама» на вустах, вони надсилають останнє своє слово до мам.

Матінко моя ріднесенька!
В нещасний час, у годину лиху
Ти породила мене на світ!
Чи в тяжкій грісі ти почала мене,
Чи прокляв мене в твоєму лоні хто,
Чи лиш доля отак надо мною смієсь?
Не дала ти мені чарівної краси,
Не дала мені сили, щоб стіни валить,
Не дала мені роду почесного.
Ти пустила мене сиротою у світ,
Ти дала ще мені три недоли в наділ,
Три недоли важкі, невідступні.
Що одна недоля — то серце м'яке,
То співацьке серце вразливе,
На красу, на добро податливе.

А що друга недоля — то хлопський рід,
То погороджений рід, замуrowаний світ,
То затрошений хліб, безславний гріб.

А що третя недоля — то горда душа,
Що нікого не впустить до свого нутра,
Мов запертий огонь сама в собі згора.

Матінко моя ріднесенька!
Не тужи ти за мною, не плач в самоті,
Не кляни, як почувеш, що я зробив!

Не сумуй, що прийдеться самій доживать,
Що прийдеться самій у гріб лягать,
Що не буде кому очей затулить!

Не кляни своє бідне, безсиле дитя!
Доки міг, то я тяг сю тачку життя,
Та тепер я зламався і збився з пуття!

Я не можу, не можу спинити того,
Що, мов чорна хмара, на мене йде,
Що, мов буря, здалека шумить-гуде!

Я не хочу на світі завадою быть,
Я не хочу вдурить і живцем озвіріть —
Радше темную ніч, аніж світло зустріть!

Іван Франко

Я пишу про відносини мами і дитини з фізіологічним (нормальним) розвитком інтелекту, психологічною вираженістю. І зовсім немає бажання відображати спотворені, неприродні стосунки, коли дитина мамі чи, навпаки, мама дитині дошкуляє грубо, боляче, образливо. Немає бажання, тому що це патологія, це викривлення природою, а значить, Богом даних властивостей людського організму.

Пуповина, яка пов'язує дитину з мамою все життя, підтримує сенс земного існування людини, надає йому різноманітного забарвлення, надихає на добрі справи. Рідкісне порушення циркуляції крові в цій пуповині вважається важким гріхом. Тому незворотній

ГНЕВ БОЖИЙ ЗА ОСКОРБЛЕНІЕ МАТЕРИ

В одном поместье дочь приказчика, девочка лет пятнадцати, осмелилась с дерзостью сказать своей кроткой матери, заставлявшей ее

работать: «чтобы тебе, старой, глаза повылезли!» И вот, едва были выговорены эти дерзкія слова, как у дочери лопнул один глаз» («Москов. церк. вед.» № 5-й, 1890 г.).

Сумно, але патологічні взаємини дітей зі своїми рідними, як і, навпаки, тата або мами з своєю донькою чи сином, трапляються не так уже й рідко, як цього хотілося б. Відомо, що серед нас кожна десята людина має відхилення від норми у своїй психіці. І тільки цим я пояснюю те, що ми спостерігаємо в судах: тато судиться з донькою, син — з мамою... Господи, прости їх, бо не розуміють, що вони творять. Дійсно, вони не усвідомлюють гріховності своїх дій, які їм здаються нормальними, і в цьому ж переконують інших. Таких людей перед тим, як переконувати відмовитися від гріховних справ, необхідно лікувати. Жадібність понад усе, жадібність — весь сенс життя, невгамовна жадність — ось основа життя таких хворих людей. Їм необхідно співчувати і, в меншій мірі, осуджувати.

*Мій брат Вася (моряк)
у перші дні військової служби*

Зовсім інші вчинки робили діти моєї мами і тата. Мого старшого брата Васю 1919 року народження після закінчення фельдшерсько-акушерської школи в Охтирці в добровільно-обов'язковому порядку взяли до служби на Тихоокеанський флот, фельдшером підводного човна. З першого дня служби (у 18 років) він отримав офіцерський «чин».

Коли Васю проводжали в далеку путь (в ті роки потяг від нас йшов до Владивостоку 30 днів), влаштували його проводи. У цей день я вперше в своєму житті пізнав смак цукерок, печива і, навіть, чогось спиртного (мені було 8 років). Брату дали на відрядження стільки грошей, скільки ні він, ні тато, ні мама не тільки не тримали в руках, а й не бачили. Так що частину їх витратили на «банкет». Ніхто не просив Васю про допомогу, але він кожного місяця надсилав гроші татові і мамі. І це він робив до вересня 1957 року, за винятком років німецької окупації, коли я попросив його більше цього не робити, оскільки приступив до роботи після закінчення інституту і «вахту» допомоги близьким перебрав на себе. Правда, коли я працював 3 роки фельдшером, то щомісяця, до вступу в інститут, надсилав татові і мамі 50 карбованців. Мене також ніхто про це не просив. Вася, а потім і я вважали це за свій приємний обов'язок.

Іншого разу я «наївся» цукерок, пряників, печива через три роки, коли на Новий рік приїхав у відпустку Вася. Він організував новорічну ялинку (це була перша в нашій хаті новорічна ялинка), купив ящик цукерок, ящик пряників, ящик печива, ящик... Це були незабутні дні, про які, як про святкові, я пам'ятаю і сьогодні.

*Через три роки —
у Владивостоці*

1951 року я стаю студентом першого курсу Харківського медичного інституту. Моїй радості немає меж. Я навіть не думаю про те, що моє матеріальне забезпечення дорівнює нулю. І раптом у другій половині вересня отримую повідомлення про надходження мені 100 карбованців. Звідки? Хто? На пошті з'ясовується, що ці кошти надіслав брат Вася. І так щомісяця.

Всі роки мого навчання, в тому числі й у Харкові, вдягав і взував мене мій рідний і любий братик Вася.

І цим він ніколи не хизувався, і про це він ніколи не говорив. А в нього ж були дружина і двоє діток (Люба і Вова). Навчаючись у військовій академії в Москві, а потім продовжуючи службу в Феодосії та Севастополі, він багато років жив на приватній квартирі. Коштів завжди мав обмаль, але членів сім'ї, які мешкали за тисячі кілометрів від нього, насамперед, маму і тата, він вважав близькими не тільки на словах. І такі християнські якості прищепили йому тато і мама (своєю поведінкою) та Господь Бог. Я не пам'ятаю, щоб тато або мама коли-небудь «агітували» нас вірувати в Бога. Але всі ми, їх діти, пам'ятаємо, як щовечора, щоранку з року в рік, взимку і влітку, навесні й восени, веселої та сумної днини... тато і мама молилися на покуті, шептали слова «Отче наш...»; «Вірую в Єдиного Бога Отця Вседержителя, Творця неба і земля...». Тато в саморобних підштаниках та сорочці, мама також у саморобній (сама ткала) нічній сорочці. Темно у хаті, а на тлі маленького віконця я й сьогодні бачу своїх тата і маму, які моляться і хрестяться. У свята вони запалювали лампаду перед образами на покутті. На них не діяла атеїстична пропаганда. МОЛИТВА завжди була з ними.

*Це вже я.
Студент 3 курсу Сумської
фельдшерсько-акушерської школи.
«Моряк» за формою, а не за змістом*

МОЛИТВА

В минуту жизни трудную
Теснится ль в сердце грусть:
Одну молитву чудную
Твержу я наизусть.

Есть сила благодатная
В созвучье слов живых,
И дышит непонятная,
Святая прелесть в них.

С души как бремя скатится,
Сомненье далеко —
И верится, и плачется,
И так легко, легко...

М. Лермонтов

Якщо про маму в літературі написано чимало, то тата зачіпають значно рідше. Чому? На це питання відсутня однозначна відповідь. Мабуть, тому, що тато в селі перебуває на певній «відстані» від своєї дитини (дітей). Особливо до дитини в одnorічному віці. В такому віці (до року) дитина кожний день, кожний тиждень, кожний місяць видає «на гора» щось нове (рух, звук, вираз обличчя...). Якраз цей вік мусив би в тата визвати неабияку зацікавленість, але можливість відчуття «дорослості» дитини їх більше приваблює. На цій підставі можна думати, що чоловіки не здатні оцінити тендітні, ніжні, тонкі прояви музики, мистецтва, поезії... Хоча більшість представників різновекторної культури є чоловіки. Парадокси нас не покидають.

Мій тато, людина, яка закінчила тільки перший клас, постійно виказував життєву мудрість. Незважаючи на те, що він за своєю конституцією був холериком, я не пам'ятаю, щоб він проявляв запальність, невірноваженість, а тим більше істеричні викрики, вживання нецензурних слів. Хіба що підвищуючи голос, говорив мені, що я не туди коня веду (при оранці я вів коня, а тато був за плугом). Я не пам'ятаю випадку, щоб він образив маму, брата або сестер. З іншого боку він був вимогливою людиною та підбадьорював добрі справи привітливим поглядом, легкою посмішкою і ніколи — словом. І, навпаки, недобрі справи засуджував. У 1943 році, після визволення нас від німецької окупації, для нас, уже підлітків, було десь біля 2-х тижнів неосяжне поле особливо збудженої діяльності. В окопах та біля них залишилося чимало

різної зброї. Особливе задоволення нам доставляло кидати німецькі гранати з довгою дерев'яною ручкою. Цього нам було замало. Ми взяли з кулемета затвор, закладали туди бойові патрони, трохи відігнувши патрон від кулі, і стріляли. Зі мною трапилося непередбачене. Кулі від патрона я відігнув недостатньо й отримав помітне поранення лівої кисті (шрам залишився на все життя). Прибіг переляканий додому. Кров цебенить. Чекаю від близьких співчуття і допомоги. Тато не сюсюкався зі мною, а спокійно сказав: «Отримав те, на що заслуговував. Скільки разів я тобі казав, що зброя не для забавок?». Мене немов холодною водою облили. Я стрепенувся. Страх від мене відлетів.

Надзвичайно велику повагу тато і мама проявляли до своїх дітей. Це щось незбагненне. Ось нижче я наводжу лист (одночасно його писали тато і мама в 60-ті роки минулого століття).

Здраствуйт дорожне дити Ванас.
и лядока в и вичок мурик и. Пирига
и ии ваня тривет и иилиа ваня
сизаета и згорова ваноя иизит
А мурикова и. Виростит и ииче
карашо писмо ванит толзчим
иизити что ви толзчили толзку
Ато думает чтото долго иитолзчи
так ваня с. и лядока в. ии иилиа
слава богъ все сст толки згорова
Атока иизичево старост иилиа
ваня с. ии иилиа писмо дити
Ато иитхо иитховия товоит тибъ
и брати иилиафит и писма иитиизит
то ии иилиа дот одно иилиа иилиа
и новолровка что захаровнико
иитхо иилиафит вичики дити
тобоили кола вичола иилиа ваня
тобола сити доца иилиа писма
тобоили ии вичили Радн тётка
Анфиса писма иилиа чето

пише мама Дравстуйти Ваня
 Лидочка Внучок Саша сообщаем
 что все ваши поздравления
 получили и писем и телеграмм
 ну золоту телеграмму что писал Саша
 и маленькая карточка Вани и посылку
 мне получили полностью большой
 спасибо за ваше беспокойство
 о родных, у нас все время было
хуже холодно а сейчас одного
 дождя и тепло, сейчас 14 число
 12-13 часов говорят Хрущев
 у нас радио хорошо слышно
 слушаем Радио и я
 ну пока Досвидания пишем
 всего наилучшего что есть
 главное уже на белом свете
 главное Здоровья пока
 целуем несколько раз тато
 маму
 пока

«...Дорогі діти, Ваня С. (це я — Семенович), Лідочка В. (Василівна — невістка, моя дружина), і внучок Шурик І. (мій син — Саша)...». Наш приїзд (дітей) завжди прикрашав життя мами і тата, вони раділи мов діти, частували чим тільки могли. Але найвищий рейтинг для нас завойовували: борщ, пироги, хліб... Поки були живі мама й тато, нашу сім'ю можна було вважати ідеальною, ідеальною щодо відносин один з одним, взаємодопомогою...

Настав час, коли мама пішла у вічність (1968 рік). З'явилась непомітна тріщина. Іноді сестри висловлювали деяке незадоволення одна одною, чого раніше ніколи не було.

Я зробив висновок: мама є найбільшим об'єднувальним стрижнем у кожній сім'ї, і в нашій, безумовно. Незважаючи на патріархат. Існує непомітний, дієвий матріархат, який має позитивний вплив на судьби найбільш близьких людей.

Тому твердження Франсуа Ларошфуко має відносне значення: «Хотя судьбы людей очень несхожи, но некоторое равновесие в распределении благ и несчастий как бы уравнивает их между собой».

Отже, виховання в сім'ї є не просто важливою, а найважливішою віхою в поведінці будь-якої людини, незважаючи на те що «Важко одночасно годувати свою сім'ю і свій уряд».

Дійсно, сім'я є кришталем суспільства, як про це писав ще В. Гюго. Навіть «Советский энциклопедический словарь» (Москва, 1987) дає їй гідне визначення: «Семья — основанная на браке или кровном родстве малая группа, члены которой связаны общностью быта, взаимной помощью и моральной ответственностью...».

*Тато з онуком Сашею та братом моєї дружини.
Гостюють у нас у Трускавці (1961 рік)*

Також у гостях, але вже в Желєзноводську (тато з онуком, моєю сестрою Нацею, моєю дружиною освоюють теренкур навколо гори Залізної, 1963 рік)

Час іде. Роки плывуть (пропливають). Тому вирішив поїхати на Сумщину (кінець червня 2007 рік) відвідати старшу сестру Любу, сина з його сім'єю, порадіти чудовій природі, а головне: поспілкуватись на кладовищі з мамою, татом, сестрами — Нацею і Дашею.

За сьогоднішніми мірками їхнє життя було надзвичайно важким: і матеріально, і морально. По сьогоднішнім міркам вони були великими оптимістами. Жарт і гумор ніколи не покидали їх. У Наці було троє дітей (Коля, Федя, Надя), у Даші — двоє (Коля і Петя). Я ніколи від них не чув скарги на життєві негаразди. Наші зустрічі вони перетворювали на свята.

Два чувства дивно близки нам,
В них обретає сердце пищу:
Любовь к родному пепелищу,
Любовь к отеческим гробам.

(На них основано от века,
По воле Бога самого,
Самостоянье человека,
Залог величия его.)

А. С. Пушкин

Наця та Даши з Любою в молодості.

Цю поїздку думаю використати і для зустрічі зі своїми однокурсниками по Харківському медичному інституту (тепер, університету): 50 років після закінчення цього славного вузу. Як це багато для окремої особистості і, зокрема, для мене! І як це мало в сенсі історичного екскурсу.

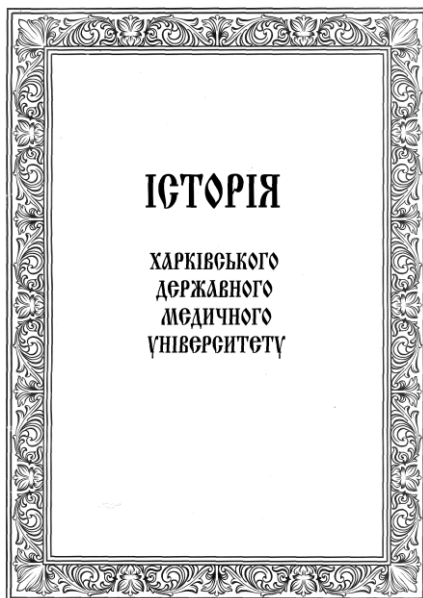
Дивлюсь на «Історичне видання: Історія Харківського державного медичного університету. 200 років» (Харків, 2005), і в моїм тілі (фізично відчуваю) ідуть одна за одною хвилі спогадів: мої друзі по навчанню, мої вчителі, мій ректор, сходинок фахової освіченості, свята, святкові демонстрації, театр, вечірки (дуже рідкісні, а тому вони яскраво висвітлюються), праця в піонерських таборах, на полях Запорізької області...

Ось слова в цій книзі про мого найближчого друга студентських і післяінститутських років: «...З 1971 по 2001 р. кафедрою керував доктор мед. наук, проф. Віктор Хомич Філатов...

...У клініці знайшли широкого вживання операції на гортані у хворих на рак, операції з видалення позаорганих пухлин ший, вдосконалені нові консервативні методи лікування тонзиліту за допомогою бета-аплікації...

...Під керівництвом академіка В. Х. Філатова захищено 3 докторські та 17 кандидатських дисертацій. Надруковано понад 350 наукових робіт, видано 50 методичних рекомендацій для лікарів практичної охорони здоров'я. Впроваджено понад 200 раціоналізаторських пропозицій, отримано 32 авторських свідоцтва. Зав. кафедрою, академік, професор В. Х. Філатов удостоєний звання заслуженого діяча науки і техніки України. Був дійсним членом Української академії національного прогресу та Міжнародної академії оториноларингології-хірургії голови та ший (Санкт-Петербург)...».

Віктор не дожив 1 року до свого 70-річчя. Туга і жаль огортає мене, коли я думаю над днями, тижнями, місяцями, роками, які ми разом

прожили в гуртожитку по вул. Островського, разом навчалися, разом готували борщ..., разом проводили наукові дослідження, разом обговорювали різні питання тогодня... І на очах виступають сльози. Сльози радості від днів, проведених у ті молоді роки разом, сльози жалю і болі, що ми вже не зустрінемося на цій грішній землі. І тут у мене виникло бажання процитувати вірш М. Ю. Лермонтова «К другу В. Ш.»:

«До лучших дней!» — перед прощаньем,
Пожав мне руку, ты сказал;
И долго эти дни я ждал,
Но был обманут ожиданьем!..

Мой милый! не придут они,
В грядущем счастья так мало!..
Я помню радостные дни,
Но все, что помню, то пропало.

Былое бесполезно нам.
Таков маяк, порой ночью
Над бурной бездною морскою
Маящий к верным берегам,

Когда на лодке, одинокой,
Несется трепетный пловец
И видит — берег недалекий
И ближе видит свой конец.

Нет! обольстить мечтой напрасной
Больное сердце мудрено;
Едва нисходит сон прекрасный,
Уж просыпается оно.

Щороку я провідував своїх рідних, щороку за життя Віктора ми з ним зустрічалися. Ці зустрічі для нас були бажані. Ми не лише «філософствували», а й говорили про практичні речі, коштували зварену ним кашу, юшку... на природі. Він був неперевершеним кухарем і говорив: «Готувати борщ я ніколи не дозволю дружині. Це не тільки мій обов'язок, а й моя ідилія».

Характерною рисою Віктора було лояльне відношення до співрозмовника, повага до нього. Я не пам'ятаю, щоб він когось образив, принизив, заподіяв біду. Його не стосується «ЗАКОН РАСПЛАТЫ», про який пише П. С. Таранов: «Большой объем причиняемого другим людям

зла влечет за собой ГИБЕЛЬНУЮ АУРУ лицам, творящим это зло и всему их родственному окружению».

Що ж, друже, я поспілкувався щойно з тобою і хочу сказати:

Уж сколько их упало в эту бездну,

Разверстую вдали!

Настанет день, когда и я исчезну

С поверхности земли.

Застынет все, что пело и боролось,

Сияло и рвалось:

И зелень глаз моих, и нежный голос,

И золото волос.

И будет жизнь с ее насущным хлебом,

С забывчивостью дня.

И будет все — как будто бы под небом

И не было меня!

М. Цветаева

*Іларіон Пилипович
Кононенко*

Не можу не сказати декілька слів про ректора (в ті часи — директора) своєї alma mater Іларіона Пилиповича Кононенка. Я неодноразово писав у своїх спогадах, що мені дуже щастило протягом життя спілкуватися з добрими, чуйними людьми. До них належить і І. П.

Після вступних екзаменів (1951 рік), які, на своє здивування, я склав на відмінно, мені в голову надійшла думка про майбутнє житлове питання в Харкові. І я завітав до Іларіона Пилиповича з проханням надати мені гуртожиток. Потрапити до ректора не було ніяких проблем. Я це пишу тому, що моя дисертантка після захисту кандидатської дисертації та її затвердження не може потрапити до свого ректора протягом року. І не видно перспективи, що він її зможе прийняти в найближчі тижні чи місяці.

Так от, І. П. уважно подивився на мене, запитав про моїх батьків і сказав: «Вам гуртожиток забезпечений» (у той час з місцями в гуртожитку

було дуже скрутно). Коли я приїхав на навчання, то відразу направився в гуртожиток, де мене вже «чекали». У мене, у зв'язку зі вступом до інституту протягом тривалого часу (місяці) був «медовий місяць», а тут ще й така увага з гуртожитком. Свою радість, піднесений настрій, надзвичайно високий життєвий тонус важко передати словами. Я не ходив по землі, я літав поза хмарами. І все це я пов'язував з особливостями поведінки ректора І. П.

У подальшому, після студентської науково-практичної конференції, де я сидів у президії поруч з Іларіоном Пилиповичем, останній запропонував підвезти мене до гуртожитку. Господи, мене, студента V курсу педіатричного факультету, ректор на особистій машині відвозить до гуртожитку на вулиці Островського! Озвись, той ректоре, хто у своєму житті зробив такий поступок!

Коли я працював у Трускавці, доля була настільки сприятлива до мене, що І. П. одного разу був гостем-консультантом санаторія, який я очолював; іншого разу — моїм особистим гостем. Іларіон Пилипович і Борис Пименович (директор Сумського медичного училища, яке я закінчував у 1948 році) одночасно близько місяця проживали разом з моєю сім'єю в нашій квартирі. Я знову був на недосяжній висоті щодо мого піднесеного настрою: почуття спорідненості наших душ, почуття безмежного щастя... Я міг із цими неординарними, розумними, з великим життєвим досвідом людьми спілкуватися годинами, днями, відвідувати історичні місця Львівщини і Закарпаття...

І знову я про своє. Боже! Ну чому Ти такий милосердний, що даєш мені змогу у випробуванні такого життєвого піднесення, не пересуватись звичним способом, а тривалий час літати у вишині? Може, тому мені все життя, і сьогодні в мої 78 років, часто сниться, що я літаю (сон також є часткою нашого життя)?

Іноді мені здається, що я є часткою «Творець и творение» (Иллюзия страха, А. Турчинов): «Бог — есть Дух и сотворенные Его сознанием по Собственному образу и подобию люди — духовные субстанции, способные не только воспринимать мысленные образы Творца, но и аналогично Ему формировать собственные — мыслить, мечтать, созидать, творить. Сознание, даже непостижимо мудрое, нуждается в общении и понимании. Творцу в создании бесконечно прекрасной и бескрайней картины мироздания нужны не только помощники, но и те, кто воспримет, поймет и оценит. Ибо понять и оценить Творца может лишь тот, кто сам способен мыслить, мечтать, созидать и творить».

Добрі спогади про І. П. Кононенка є нагодою, щоб навести декілька слів із книги «Історія Харківського...» про нього:

«Директор Харківського медичного інституту з 1949 по 1959 рік.

І. П. Кононенко народився 28 березня 1900 р. в с. Стехівці на Полтавщині в багатодітній родині мірошника вальцювальника...

«...У 1935–1936 рр. він очолює міську охорону здоров'я Полтави, з 1936 по 1938р. — обласну у Вінниці, а з 1938 р. до початку війни працює директором Вінницького медичного інституту, де одночасно викладає неврологію.

На початку війни І. П. Кононенко очолив евакошпиталь, а з 1942 р. — Івановський медичний інститут.

Коли почалося визволення Лівобережної України від фашистських загарбників, І. П. Кононенка було призначено Наркомом охорони здоров'я УРСР.

Три важких для країни роки, з 1944 по 1947, він повністю віддавався цій діяльності, керуючи відбудовою медичних установ, піклуючись про збереження здоров'я народу, підірваного війною, розрухою, голодом, життєвими негараздами...

...а в 1947 р. його було призначено директором Львівського медичного інституту.

У 1949 році він очолив Харківський медичний інститут, одночасно був доцентом кафедри нервових хвороб (я його пам'ятаю, як завідувача кафедрою дитячої неврології — І. С.)...

...Помер І. П. Кононенко 22 лютого 1972 р. в Харкові».

З усіх ректорів цього вузу найбільш скромно виглядає повідомлення про Іларіона Пилиповича. Як на мене, то й «душі» в написанні цього невеликого трактату (трохи більше 1 сторінки) не було вкладено. Чи заслуговує ця людина, щоб на фасаді Харківського медичного університету була пам'ятна дошка про нього? Чи заслуговує ця людина, щоб у селі, де він народився, збудували йому пам'ятник? Чи заслуговує ця людини, щоб в університеті організували музей його пам'яті? З моєї точки зору, так!

Дорогі керівники Харківського медичного університету! Прошу вас здійснити мої побажання. Місця для пам'ятних дощок достатньо (сьогодні на фасаді основного корпусу цього університету є дві пам'ятні дошки: академікам Паладіну та Малій), в тому числі і для вас.

Хотілось би додати декілька слів про останній рік, точніше, останні дні ректорства І. П. В 1959 році, за рік до його пенсійного віку, його

змусили залишити «ректорство», ліквідували кафедру дитячої неврології, якою він завідував, й не залишили працювати в інституті. До речі, про прогресивне бачення майбутнього Іларіоном Пилиповичем свідчить і організація ним однієї з перших в СРСР кафедри дитячої неврології.

Це один із прикладів «душевного» відношення людини до людини; це один із прикладів того, що людина часто не відчуває себе братом і товаришем до іншої людини; це один із прикладів втрати співчуття до свого ближнього.

Важко передати словами, які почуття пригнічували в цей час Іларіона Пилиповича. Я поспробую передати його стан словами Лі Якокка (із книги П. С. Таранова): «...Жизнь я начал как сын иммигранта и благодаря лишь собственным усилиям поднимался все выше, пока не стал президентом «Форд мотор компани». Когда наконец я взобрался на эту вершину, мне уже нечего было желать. Но тут судьба объявила мне: «Погоди! Это еще не все! Теперь тебе предстоит узнать, как бы ты себя почувствовал, если бы тебя коленкой под зад спихнули с Эвереста!»

13 июля 1978 года меня уволили. Я был президентом «Форд мотор» восемь лет, прослужил там в целом тридцать два года. И вот внезапно я оказался без места. Врагу не пожелаю пережить такое...».

Борис Задорожний, який став його наступником на посаді ректора і якого поза очі називали «царем Борисом», старався виправдати це прізвисько. Все робив, щоб пам'ять про І. П., як можна скоріше, «вивітрилася» з голів членів колективу вузу. Атмосфера була такою, що провідати І. П. — пенсіонера, наважився тільки один чоловік — асистент його кафедри Іван Гаврилович. Коли про це я згадую, то в мені віддзеркалюються слова Івана Франка:

Бувають хвили — серце рветься
На волю, в ясний, теплий край,
Живіше в груді кров заб'ється,
І заманчивий щастя рай
Ясніє десь передо мною,
Манить ід собі красотов,
І з безконечною тоскою
У серці будиться любов.
Тоді я всіх людей бажаю
До серця щиро пригорнуть,
Все щастя неба, розкіш раю
Зілляти в їх зболілу грудь.

Тоді я чую — ох, глибоко, —
Весь труд їх трудного життя,
Тоді слідить так бистро око
За горем їх, усі чуття
Зціпляються так тісно, дружно
В один акорд — великий жаль...
І так ми тісно, темно, тужно,
У серці боротьба, печаль,
І непорадність, і розпука,
Бажання смерті і життя,
Так тяжко — мов з любов розлука,
І страх — мов в лісі без пуття.
Отак мої щасливі хвили,
Веселі пориви усі
Кінчаться сумом, браття милі,
І болев лютою душі.

«Цар Борис» був ще й злопам'ятний. Він заборонив мені складати іспити кандидатського мінімуму в «своєму» (моєму) інституті (можливо йому хтось «доніс» про моє спілкування з І. П. Із Задорожним я ніколи і ніде не зустрічався, наші шляхи не перетинались).

Не знаю, чи пам'ятав у той час «цар Борис» про

ГРЕХ ЗЛОПАМ'ЯТСТВА

Подвижник Исаак, поссорившись с братом своим, не преставал иметь в сердце своем гневное против него чувство, которое всегда возбуждалось при вспоминаніи о бывшей ссоре с братом. Подавляемый тяжелым чувством и боясь ответственности перед Богом, благочестивый подвижник не знал, что делать, чтобы достигнуть успокоенія. В это время вошел к нему неизвестный юноша и, не сотворив при входе, как бы следовало, крестного знаменія, сказал: «отдайся мне, и я доставлю тебе успокоеніе». Подвижник познал в явившемся ему юноше духа злобы и с негодованіем отрекся от него. «Я Божий слуга», сказал подвижник. — «Нет, мой, отвечал диавол. Ты зло имеешь на брата и три недели уже гневаешься на него, а держащих злопамятство ожидает геенский огонь, и к таким людям я приставлен, — потому ты мой, а не Божій». Пораженный такими словами, подвижник уразумел свое погибельное состояніе, в котором держит его злопамятство в отношеніи к брату. В чувстве святой решимости расторгнуть пагубныя сети вражія, он тотчас встал, пошел к брату своему,

против которого имел в сердце своем гнев, поклонился со смирением и просил мира. В тот час он почувствовал в душе своей сладостный мир и высокое чувство торжества над виновником зла — дьяволом. Что же, возвратившись домой, увидел благочестивый подвижник? Посрамленный христианскою любовью подвижника, дьявол не мог ничего более ему сделать, как сжег его рукоделие и рогожу, которую обыкновенно подстилал подвижник, когда становился на молитву. (Из Пролога 5 сентября)».

Мабуть, що ні.

Ты уступил со злобой. Но едва
Остынет гнев, раскаянье придет.
С подобным нравом сам себе ты в тягость.

Софокл

Тільки втручання мого наукового керівника професора В. О. Белоусова дало можливість скласти «мінімум». Я до цього часу не можу відповісти на питання: ну чому ми так часто буваємо «мількими» у своїх вчинках? Чи це є віддзеркаленням оцінки власної «душі»? Чи — віддзеркаленням сучасності? Чому деяким керівникам любий в управлінні людьми

«КУРИНЫЙ ПРИМЕР»

Якобы собрал Сталин своих близкий соратников и говорит: «Вы, мол, все голову ломаете, как управлять народом, чтобы все люди, сколько их есть под солнцем, все, как один, в глаза мне глядели, моргну — все бы моргнули, открою очи — все бы открыли, и чтобы был я для всех, как живой Бог, ибо давно сказано: царь не Бог, но не меньше Бога. Сейчас я научу вас, как следует обращаться с народом». И велел ему принести курицу. Ощипал он ту курицу живьем, у всех на виду, всю, как есть до последнего перышка, что называется, до красного мяса, остался только гребешок на голове бывшей хохлатки, «А теперь смотрите», — сказал и пустил голую курицу на волю. Ей бы кинуться прочь, куда глаза глядят, но она никуда не бежит — на солнце нестерпимо от жары, а в тени ей холодно. И жметесь она, бедняжка, к голенищам сталинских сапог. И тогда бросил ей вождь щепотку зернышек — и она за ним,, куда он, туда и она, иначе, ясное дело, пропадет курка с голоду. «Вот как надо управлять народом», только и сказал в назидание» (з книги П. С. Таранова «Управление без тайн»).

Коли аналізуєш життя, то складається враження, що ми більше голі курки, аніж... Подумайте про свої вчинки (це стосується й мене) і вам буде соромно за численні свої поступки. Дорогі колеги, чи часто, або чи взагалі ви коли-небудь голосували на вченій раді проти пропозицій ректора (ректор проти міністра, міністр проти прем'єр-міністра...), які вам не подобались (в такій же мірі це стосується й будь-яких зібрань)? Якщо були такі випадки, то ви про них оповідаєте і будете оповідати своїм дітям і внукам, як про героїчний, а не звичний свій вчинок. Чи кури ми, чи ні, такого питання не виникає. Є інше питання: голі чи мокрі ми кури? Такі неприємні речі пишу і тому виною є «цар Борис» і не тільки він. Це ті, які нас «скубують». І це дійство нерідко нам подобається.

Тому не випадково Борис Чіп бачить

ТРИ ГІРКОТИ

1. ВІД БОГА

Ти, Боже, прийшов помирать?

Так помри.

Збирать всенародні гріхи?

Так збери.

Ще й учнів собі нагукав звідусіль —

Дванадцять пречистих і купу іуд.

Хіба ти не відав? Хіба ти не знав

На кому проступить продажності знак?

І відав, і знав, бо для того й прийшов.

Гріхи не зібрав, а народ розколов.

Дві тисячі літ за добро — в очі сіль.

І не відділити від жита кукіль.

Дві тисячі літ — море дивних епох!

А сумнів один — ти був Бог чи не бог?

2. ВІД БЛИЖНІХ

Невилікована ця хвороба — совість.

Вона, повірте, не щорічний грип.

Плече підставив, може, й випадково

Хтось падаючому...

а ви змогли б?

Не встигли,

ви були чомусь далеко.

А може, й поруч.

Але жаль плеча.

Чому я цей народ — З ВАРЯГ У ГРЕКИ —
Невиліковно з дівка вивчав?

Чому?

Хотілось бачить, але іншим.

А він (як всі) і нищив, і губив,
І свій-таки уроджений промінчик
До смерті крив печатками ганьби.
Аби

опісля променем назвати,

А в мить потрібну — в сонце возвести.

Народ — на вчора

і народ на завтра,

А на сьогодні чомусь не знайти.

3. ВІД СЕБЕ

Чи то відвик, чи то від одісеїв,
Чи більш, ніж треба, світу перебачив?
Не проміняв Месію на мойсеїв
Сьогоднішніх пустель...

а серце плаче.

Чого йому? Чого мені?

Не зріти б,

Як з волі трудної повзуть у сутінь діти.
Під музику буття злидо-гібридне...
Ніхто, крім них, їм неба не розвиднить.
А нащо ж ти? Зіпрись на вище Слово,
Струси цей морок срібного покову.
Допоможи!

Чи вже не стачить духу?

Не можу. Їх розучили слухать.

І де ж був ти?

Напевне, поза грою,

Або і в грі, коли валили Трою.

Мені дуже подобається вислів Михайла Осоргіна, який підкреслює нашу (кожного із нас) безпосередню залежність від людства, від своїх близьких:

«Любит ли свое дерево зеленый листок? Просто — он, лишь с ним связанный, — лишь ему принадлежит. И пока связан, пока зелен, пока жив — должен верить в свое родное дерево.

Иначе — во что же верить?

Иначе — зачем же жить?»

Ну як же по-іншому? Давайте запам'ятаймо ці слова! Давайте керуватися ними! Давайте припинимо «дряпатися» один з одним! Ми ж листки одного дерева! Ну куди годиться той стан, який ми бачимо у своїй державі, на своєму рідному дереві, про що пише Юрій Мушкетик (Літературна Україна, 28 червня 2007) в статті, уривки з якої я наводжу:

ГІРКІ ШЛЯХИ МАЙБУТНЬОГО

...Мені здається, високі достойники не знають, тобто не хочуть знати, що діється в нашому світі. Я ж трохи цікавився історією, й гадаю, що вона за напругою, загостренням, за обуренням, ненавистю до наших чиновників, так званих олігархів, які насправді є плутократами, дуже близька до обставин напередодні Великої французької революції, революції Лютневої і Жовтневої в Росії. І якщо така вибухне, змете і лівих, і правих, і середніх (ми по різному сприймаємо одне і теж явище. У мене немає такого враження про різке напруження становища в Україні. Серед «вищого ешелону» воно є. Але то їх справа. І не більше. Як це не парадоксально, але поки «пани» деруться, люди виграють — І. С.). Я не раз чув по селах: «Пора братися за вила». Але то тільки слова (я живу в селі на Тернопільщині, був тиждень тому в селі на Сумщині і не чув таких слів. Кому в селі братися за вили? Пенсіонерам. При кожному підвищенні пенсії вони радіють мов діти. Моє враження — І. С.). Селянство роз'єднане, немічне. Воно може підтримати якусь іншу силу. А якою може бути та інша сила, те нікому не відомо. Може початися з зовсім непередбаченого, з чогось другорядного. Ось приклад. Коли оголосили про підвищення тарифів у тричі на комунальні послуги, я пішов в ощадкасу платити за телефон. А там людський вир, мітинг, як в самій ощадкасі, так і біля неї. На стіні неоковирно виписаний плакат; «Платить не будем. Долой правительство бандюковичей». І якби хтось у той момент сказав: «Ламаймо пруття он тієї огорожі і пішли», то, без сумніву, пішли б усі (письменники краще знають психологію людську, аніж я, педіатр, який так не думає — І. С.). Я розумію, що натовп біля однієї ощадкаси погоди не робить, а коли біля тисяч ощадкас?

Сьогодні більшість філософів, соціологів стверджують, що шлях революції неефективний, що усі революції ідуть в один кінець, тобто до

того, з чого починалися. Й не погодитися з ними не можна. Але скажіть, що робити людям, коли не стає терпцю? Коли вся віра, всі ілюзії, всі надії вичерпано. Лишилися гнів та лють».

Що стосується останнього речення відомого і талановитого письменника, якого я глибоко поважаю, то змушений навести

ИЗРЕЧЕНИЯ СЛОВА БОЖІЯ О ГНЕВЕ

1. Гнев губит и разумных. Короткий ответ отвращает гнев, оскорбительное слово возбуждает ярость. (Притч. XV, 1).
2. Ревность и гнев сокращают дни, а забота прежде времени приводит старость. (Сирах. XXX, 26).
3. Гневаясь не согрешайте; солнце та не зайдет во гневе вашем. И не давайте места диаволу... Всякое раздражение, и ярость, и гнев, и крик, и злоречіе со всякою злобою да будут удалены от вас; но будьте друг к другу добры, сострадательны, прощайте друг друга, как и Бог во Христе простил нас. (Ефес. IV, 26-28; 31 и 32).

ПРИБЕГАЙ К СИЛЕ КРЕСТА

Блажен, кто храм души своей
Не предал пламени страстей;
Блажен, чья мысль всегда свята,
Кому смиренным быть не жаль,
И кто к подножию креста
Слагает радость и печаль.

(Сборник графа Валуева)

Продовжую уривок зі статті Ю. М.

«Повторюю: замість зводити рахунки, балакати по телевізору, наші політики, наші зверхники повинні замислитись над ситуацією та робити щось сутнє.

Однак назвіть мені сьогодні політиків, керівників, кому можна беззастережно вірити, хто без сумнівно чесний, порядний, відданий народу. Не назвете (ось які ми — І. С.). У верхах суцільна корумпованість, продажність, захланність, інтереси олігархів (плутократів), влада не сумісні з інтересами народу (так було, й так буде у всі віка — І. С.). Не болять, не хвилює їх народна нужда, народні біди, вже й газети не пишуть, як колись у дев'ятнадцятому столітті, про маленьку людину, не стають на її захист, бо кожна газета продажна по-своєму і служить своєму олігарху (плутократу). (Колись по телевізору Йосип Кобзон на запитання чи він

буде виступати за ту чи іншу партію на виборах, щиро сказав — «так». І продовжив: артист, як і проститутка заробляє таким чином гроші. Він не називав журналістів, але... — І. С.). Щоправда, таке становище майже скрізь, по всьому світі. Для нас же воно особливо критичне. Адже у багатьох країнах система збудована так, що багаті змушені ділитися частиною прибутків з бідними. Це досягається розвитком демократії, боротьбою партій за електорат.

Наші партії ні на що не опираються, не опираються на народ, вони загарбузовані (дуже гарне слово — І. С.) штучно, здебільшого на грошах, а мали б бути структуровані знизу. У нас не будується Українська держава, саме українська, навпаки, ті ж високі достойники намагаються перешкодити її розбудові...».

З точки зору написаного мені дуже подобається позиція Василя Симоненка:

Скільки в тебе очей,
Скільки рук і мозолів,
Скільки крапель в Дніпрі
І у небі зірок.

Ти не падав од вітру,
З біди не безволів.

Не насунув на душу
Ганьби козирок.

Не шукав я до тебе
Ні стежки, ні броду,
Бо від тебе узбіччям
Ніколи не брів —
Я для тебе горів,
Український народе,
Тільки, мабуть,
Не дуже яскраво
Горів.

Тільки, мабуть, не міг,
Як болід, спалахнути,
Щоб очсяти думкою
Твій небозвід,
Щоб устать, ніби зірка,
Сіянням окута

Твоїх подвигів гордих
Й незлічених бід.

Скромна праця моя —
То не пишна окраса,
Але в тому їй-богу,

Анатолій Якович Циганенко

Не бачу біди —
Щось у мене було
І від діда Тараса

І від прадіда –
Сковороди.
Не шукаю до тебе
Ні стежки, ні броду –
Ти у грудях моїх,

У чолі і в руках.
Упаду я зорею,
Мій вічний народе,
На трагічний і довгий
Чумацький твій шлях.

У цьому вірші — і сум, і оптимізм, і скромність, і працьовитість... І найголовніше — відсутність відчаю та безвихідного становища, що нерідко характеризує сьогоденню публіцистику, і не тільки.

Але знову повернемося до моєї *Alma mater*. До його передостаннього (поки що) ректора, про якого написано в «Історії...» десь у 4 рази більше, ніж про І. П. Кононенка. Мабуть тому, що про І. П. писала одна людина, а про А. Я. Циганенка — три.

Ось короткі уривки:

«...Після закінчення Миргородської середньої школи № 3 в 1948 році А. Я. Циганенко вступив на перший курс санітарно-гігієнічного факультету Харківського медичного інституту й закінчив його з відзнакою в 1954 році... З 1954 по 1956 рік він навчався в аспірантурі на кафедрі мікробіології. В 1956 р. став асистентом, з 1959 р. — доцентом, з 1971 р. по сьогодні є завідуючим кафедрою мікробіології, вірусології та імунології... З 1964 по 1986 рік він був проректором з навчальної роботи... З 1986 року по нинішній час А. Я. Циганенко ректор Харківського державного медичного інституту, а згодом — університету...

...У 2000 р. колектив університету нагороджено «Орденем Пошани» Міжнародної кадрової академії за заслуги в розвитку вищої освіти незалежної України. ХДМУ став лауреатом рейтингу вищих закладів освіти «Україна — 2000», увійшов до складу 10 кращих медичних і фармацевтичних закладів освіти України. У 2001 р. ХДМУ нагороджено Срібним дипломом УП міжнародного відкритого рейтингу «Золота фортуна» в номінації «Якість III тисячоліття». За результатом рейтингу 2001 р. «Софія Київська» в номінації «Вищий медичний заклад» ХДМУ визнаний кращим і нагороджений Почесною грамотою. У 2003 р. Харківський державний медичний університет став лауреатом рейтингу «Кращі підприємства в Україні» в номінації «Вища освіта»...

...Широко відомі також заслуги Анатолія Яковича Циганенка в розвитку мікробіологічної науки. Галузь його наукових інтересів — дослідження субклітинних та молекулярних механізмів вироблення мікроорганізмами антибіотикорезистентності, розроблення раціональних

схем антибактеріальної терапії, питання імуномодельючої та хіміотерапії експериментальних пухлин...

...Анатолій Якович створив власну школу мікробіологів. Під його керівництвом виконано 2 докторські та 24 кандидатські дисертації. Матеріали наукових досліджень академіка А. Я. Циганенка були покладені в основу 23 монографій, 247 статей, 111 тез, 33 патентів...

Академік А. Я. Циганенко є автором 22 підручників та 24 методичних рекомендацій...

А. Я. Циганенко нагороджений Почесною відзнакою Президента України — орденом «За заслуги» III ступеня (1996), II ступеня (1994) та I ступеня (2004), орденом «За трудові досягнення» IV ступеня, золотою медаллю «Незалежність України» (Міжнародний академічний рейтинг популярності «Золота фортуна», 2003) і 6 медалями. Дипломом лауреата нагороди Ярослава Мудрого він нагороджений за значний здобуток у галузі науки й техніки в 2003 році (ще багато нагород — І. С.)...

...«Навчитися лікувати — це ще не все. Головне навчитися любити людину». Цей власний девіз Анатолія Яковича послідовно проводить в житті».

А. Я. є провідним ветераном — адміністратором вищої медичної школи: 22 роки проректор за навчальною роботою і 19 років — ректор. Оце — рекорд, оце — лауреат! Ордена й медалі — посуньтесь! Він, мабуть, знає, що таке Болонський процес і з чим його їдять. А то я тиждень тому попросив одного професора, щоб він сказав про сутність цього явища, то він, крім загальних фраз, нічого зрозумілого не міг сказати. А його кафедра «йде» вже по Болонському процесу.

Анатолія Яковича я знаю з 1952 року. Спочатку по роботі в комсомолі, потім по проректорству і ректорству. Він великий життєвий дипломат. Завжди був в ладах з місцевим керівництвом. У мене подібне виходило тільки інколи. Для свого керівництва (МОЗ України) він непередбачуваний і в «двобой» з ним виходив переможцем. В спілкування з колегами ніколи не проявляв зверхності, неповаги... Завжди готовий вислухати хоч кого.

Оптиміст. Думав, що зустрінусь з ним у Харкові, коли приїздив на своє 50-річчя закінчення вузу (30. 06. 2007), але не довелось. Він завжди в русі... Що ж, дорогий Анатолію Яковичу, добра і щастя, оптимізму і здоров'я бажаю тобі я.

Не опасаясь впасть в сентиментальность,
для нас с тобою такой угрозы нет.
Нас выручает расстояний дальность,
число разлук, неумолимость лет.
Нам ничего судьба не обещала,
но, право, грех ее считать скупой:
ведь, где-то на разъездах и причалах
мы все-таки встречаемся с тобой.
И вновь — неисправимые бродяги —
соль достаем из пыльного мешка,
и делим хлеб, и воду пьем из фляги
до первого прощального гудка.
И небо, небо, синее такое,
какое и не снилось никому,
течет над нами вечною рекою
в сплетеньях веток, в облачном дыму.

Вероніка Тушинова

Більш ніж півстоліття я спілкувався з Анатолієм Яковичем, незважаючи на відстань, яка пролягала між нами (понад 1000 км). Тому я постійно був інформований про стан справ у цьому вузі, про успіхи і негаразди. Роки студентства назавжди залишаються зі мною, в моїй пам'яті. І, незважаючи на шестирічну матеріальну скруту, ці спогади мають тільки рожеві, золотисті та блакитні відтінки.

Подивіться на шосту «гвардійську» групу педіатричного факультету (Ой ми хлопці молодці! Дівчата також), яка дружно відзначає 150-річчя свого вузу (1955 рік). У таку спортивну форму нас вдягнув інститут (безкоштовно). Ми марширували в заданому напрямку. Наші обличчя висвітлюють тільки радість, молодість сміється (не посміхається). Я обняв аж трьох дівчат. Усі гарні, життєрадісні, дружньо налаштовані один до одного. Моя майбутня дружина — в другому ряду поміж двох Вікторів. Ще, мабуть, не здогадується про свою майбутню долю.

В усіх на цьому фото зворушливо-радісний настрій: нам дуже добре, а буде ще краще. Розчулення і доброта рядом. Ось як П. С. Таранов характеризує розчулення: «Умиление — это благородный покой души, обнадеженный просветами веры в то, что все будет хорошо, и плохое наконец-то отступит. В момент умиления «Я» вырывается из себя и спешит обняться с «мы». Феномен умиления показывает, как важно для нас быть не пугаемыми «мы», а успокаиваемыми им».

Це також шоста група. На цій фотографії я перший, а майбутня дружина — передостання. Мене дівчата з Віктором Бараном утримують, причому успішно (в парку ім. Горького)

Тут я також перший, а Ліда — третя від мене (біля «анатомки»)

Хіба з цих фотографій не видно, що наше студентське життя «б'є ключем» і зовсім не по голові?

Можна з певністю говорити, що глибина почуття зворушливості, розчуленості, надії найбільш притаманна студентству. Ось чому я роблю висновок: найбільш різноманітне, найбільш впевнене, найбільш радісне, найбільш категоричне у своїх думках, найбільш справедливе, найбільш задоволене своїм внутрішнім і зовнішнім світом, найбільш заряджене кращим майбутнім, найбільш ейфоричне — це студентство, це студентські роки життя.

*А це ми так виглядаємо через 50 років після закінчення інституту.
Теж у Харкові біля пам'ятника засновнику цього міста*

Господи, що Ти з нами робиш за роки нашого тривалого життя!/? Якщо ви порівняєте ці фотографії, то не знайдете нічого спільного.

І як же не хочеться погоджуватися з М. Нордау: «Старик физически является неприятным воплощением дряхлости; нравственно он слепой и безжалостный эгоист, неспособный даже интересоваться чем бы то не было, кроме самого себя; умственно он ослабленный и ограниченный мыслитель, по существу составленный из старых ошибок и предрассудков».

Те, що немає бажання погоджуватися з такою негативною оцінкою старості, — також свідчення прояву егоїзму. Дійсно, мені (та, мабуть, і вам) більше подобається переконання О. Жерара: «Признание старости делает человека менее старым; старость, при наступлении которой человек после долгой светской суетности вполне овладевает собою и, освободившись от всех страстей, находится в полной безопасности, обеспечиваемый мыслью, является убежищем покоя».

Я можу підтвердити, що такого стану покою, як сьогодні, не відчував ніколи в минулому. Крім того «После детства я не знаю ничего заслуживающего большего интереса в жизни, чем старость: в слабости обоих этих возрастов, в надеждах, которые дает один из них, в воспоминаниях, которые составляет другой, есть нечто глубоко трогательное, наполняющее душу чувством доброжелательности» (Фр. Гизо).

І це так! Друже мій, читачу старшого покоління, живи переважно спогадами! Спогадами добра, спогадами всебічного енергійного та емоційного піднесення, спогадами любові до...

Подивися, яку мудрість у дідусеві вбачала Леся Українка! Мудрість, а не тільки спокій. Мудрість учорашніх і сьогоднішніх днів.

Коли втомлюся я життям щоденним,
Щоденним лихом, що навколо бачу,
Тоді я думку шлю в світи далекі,
Блукає погляд мій в країні мрії.
Що бачу я в далекому просторі?
Прийдешність бачу я, віки потомні.
Мені ввижається, як в тихім, ріднім колі
Старий дідусь навча своїх онуків,
Про давнину справдешні байки править,
Про те, що діялось на нашім світі.

Родинне коло діти оточили,
Сини та дочки, молоді онуки;
Одні уважно, пильно вислухають,
У других тиха мрія в очах сяє.
Онук, що наймолодший сів близьенько
Край діда і слідкує його рухи
Палким, уважним поглядом блискучим.
Дідусь мовляє тихо, урочисто:
«Щасливі, дітки, ви, що народились
В лагідний час, в безпечную годину!
Ви слухаєте, мов страшную казку,
Сю розповідь про давні дикі часи.
Так, дітки! Світ наш красний, вільний
Темницею здавався давнім людям;
Та й справді, світ сей був тоді темниця:
В кормигу запрягав народ народа,
На вільне слово ковано кайдани.
Півроду людського не звано людьми,
Затято йшов війною брат на брата.
Ви знаєте, що звалося війною?
Тоді війною звали братовбійство
Во ім'я правди, волі, віри, честі,
А кроволиття звалося героїзмом;
Убожеством там звали смерть голодних,
Багатством — награбовані маєтки,
Простотою — темноту безпросвітну,
Ученістю — непевнеє блукання,
Бездушну помсту звано правосуддям,
А самоволлю деспотичну — правом.
Всім гордим-пишним честь була і слава,
Зневаженим-ображеним погорда.
Загинув би напевно люд нещасний,
Якби погасла та маленька іскра
Любові братньої, що поміж людьми
У деяких серцях горіла тихо.
Та іскра тиха тліла, не вгасала,
І розгорілася багаттям ясным,
І освітила темную темноту, —

На нашім світі влада світла стала!..
Се розповідали мені старії люди,
Не за моєї пам'яті було те».
Так говорив дідусь. Онук найменший,
Піднявши чоло, ясно подивився,
Уста тремтіли усміхом утішним.
«Дідусю, ти страшні казав нам байки,
Я радий, що не бачив лихоліття!»

«Дряхлість» не є притаманною дідусеві з помірно вираженим склерозом, «дряхлість» — симптом глибокого ураження судин головного мозку і клінічний прояв фізичної хворобливості. Так що вперед, старики!

Краще подивитися на «Трьох білих лебедів». Так називали студенти курсу цю трійцю: Тому, Тоню та Ліду (дружина моя). Вони були «доброго росту» і часто виконували «танець білих лебедів».

Де ви Тома й Тоня? Озвіться. Після повторних моїх кишкових кровотеч Тоня казала мені в присутності всієї групи: «Ваню, одружися зі мною, і я буду тобі готувати кашки-малашки, і ти будеш довго жити».

А це вже Тоня і Ліда. Дві подружки. Усміхнені, радісні, молоді та здорові

І знову про свого друга. З великим жалем та тугою в останні роки дуже часто думаю про найближчого мого друга студентських і після студентських років, Віктора Філатова, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедрою отоларингології Харківського медичного інституту (університету), якого не стало 6 років тому. Я кажу словами Г. Торо: «Подобно тому, как памятники на могилах обрастают ползучими растениями, так и наше воспоминание о друзьях обвивает высокие умиротворяющие мысли; ибо для наших друзей нет места на кладбище».

А це моя «симпатія» першого курсу Емма Швидка, яка була на 5 років молодша за мене (17 років) і їй було цікаво (не більше), на що здатен «старик» (я). На цій фотографії вона написала: «Ване от Эммы на память о совместной учебе в группе». У «дорослому» стані вона захистила кандидатську і докторську

дисертації, їй присвоєно звання професор, була завідуючою кафедри педіатрії в Луганському медичному інституті. Була... На жаль, її вже немає з нами. «Смерть без разбору расставляет сети...».

І дійсно: «Единственное утешение в смерти тех, кого мы любили, это — что мы не утешаемся и что нам не приходится видеть, как они во второй раз умирают в нашем сердце тою смертью, которая глубже первой и которая называется забвением» (А. Карр).

Іщенко Михайло Михайлович, доктор медичних наук, багаторічний завідувач кафедри нервових хвороб у Тернопільському медичному інституті (академії, університеті).

Він навчався на курсі в 10 групі нашого факультету. Перші студентські роки ми мешкали в одній кімнаті гуртожитку на вул. Островського. У студентські роки працював над підручниками денно іночіно. «Гриз» науку». Його працездатність можна було порівняти хіба що з китайськими студентами, які в ті роки навчалися разом з нами. Він був найменш компанійським студентом.

На курсі він вважався професійним фотографом. Фотографії студентських років — це його праця.

На фотографії, яку ви бачите, М. М. написав: «На добрую память Лидочке (пізніше вона стала моєю дружиною — І. С.) от Миши в дни учебы в ХМИ. 5-й курс. 10. 03. 56 г. А мені він у той час сказав, що якби був ростом вище, то на ній би одружився (зріст моєї дружини в молодості — 172 см).

Михайла Михайловича мій наступник відправив на заслужений відпочинок дещо раніше, ніж його колег (я маю на увазі вік). У мене таке суб'єктивне враження, що його учні сприяли цьому. На додаток до цього, він став важко хворіти.

І тому афоризм Вольтера доречний: «Старость создана для того, чтобы получать огорчения; но она должна быть довольно благоразумна для того, чтобы переносить их безропотно».

Ми — «інтернаціоналісти».

Підпис на цьому фото: «Пусть эта фотокарточка напомнит тебе о нашей дружбе! Шандор Сабо из Будапешта. 6. 01. 56 г.»

Я жив в одній кімнаті з Шандором. Доброзичливий, завжди усміхнений, дуже любив наших дівчат. У себе на Батьківщині був замісником міністра.

Бачите, якого спеціаліста підготували, навіть без Болонського процесу, а по «українському процесу».

Його доля дуже не проста. Він воював на боці Німеччини, Був у полоні в «совєтів»...

Спогади, спогади...

А це вже міг друг шкільних та юнацьких років. На звороті фотографії він написав: «Не забывай меня. Другу Ване от Феди. Что такое счастья? Это жить и не осознать своих поступков, своего положения среди общества. Кавказ. Кутаиси. 7-го ноября 1951 г. Мне 21 год».

Бачите, яка глибока філософська думка панувала в голові молодого хлопця, та ще й солдата.

Це свідчить про наявність життєстверджуючого джерела в організмі, яке не покидає нас: «Живому свойственно не стоять не шелохнувшись в возможной, раз и навсегда занятой позе, а без устали перемещаться, тянуться, раскачиваться. И кто знает, может быть у деревьев листья еще и для того на ветках, чтобы ветер через них оживлял в «чувствующих вертикалях»

вековечную одинокую томность ствола?

Колебательные процессы олицетворяют бытийность; потому-то все живет в неумолкающей песне новых слов во славу движения и новых подтверждений тому, что смена точек отсчета — база отсчета новых точек» (П. С. Таранов)

Так склалася доля, що я вступив до Харківського медичного інституту, а його «поголили» в солдати. Там він, під час служби, поступив в Тбіліський медінститут (колись це було не тільки можливим, а й заохочувалось), а в кінці служби отримав звання лейтенанта. Потім перевівся в Харківський медінститут.

Далі праця в селі, аспірантура в Києві, асистент, доцент — в Запорізькому медичному інституті. У 60 років залишив роботу, поїхав у своє (і моє) село доглядати за старими і немічними батьками. Любов до батьків у Феді була понад усе. Його мама завжди посміхалася, а тому слова лікаря-терапевта Клавдії Миколаївни Грубляк (Федір Гаврилович теж терапевт) з Кам'янця-Подільського (Хмельниччина) могли бути і його словами, і моїми словами, і вашими, читачу, словами:

УСМІХНИСЬ, МОЯ МАМО

Усміхнись, моя мамо.

Прийде знову весна,

І розтануть тумани.

Ти, як зірка ясна,

Ніжна, наче берізка,

Як тополя, сумна.

Відпочинь, моя люба,

Ти у мене одна...

Твої руки ласкаві,

Як натомлені крила,

Ніжно-ніжно цілую,

Моя горлиця сива.

Ти мені дарувала

Все життя, цілий Світ,

Моє сонечко миле,

Відпочинь, відпочинь...

Твої очі ласкаві

Від біди бережуть,

А слова заповітні
В моїм серці живуть.
Не захмарить світанки
Сивиною років.
За недоспані ранки
Я вклоняюсь тобі...

Мамо, пригорни до серця сина.
Час дитинства поверни, і знов
Заспіває під вікном калина
Про синівську вірність і любов.

Тиждень тому я був у нього на садибі. Господар він — «перша кляса». Квіти, огірки, помідори, кавуни... — все підтримується з надзвичайною любов'ю.

Особливою турботою оточена пам'ять про тата, маму, бабусі і дідуся. Я вперше у своєму житті побачив, що таке пам'ять про близьких — понад усе. На сільському кладовищі Федір Гаврилович обробив значний шмат землі (декоративна трава, ялинки, берези...), де поховані його близькі, і постійно підтримує цю територію в ідеальному стані.

У цьому він є взірцем не лише для своїх сільчан, а й для всіх нас. Таке враження, що Ф. Г. продовжує жити і сьогодні разом зі своєю мамою та татом. Він про них ні на мить не забуває.

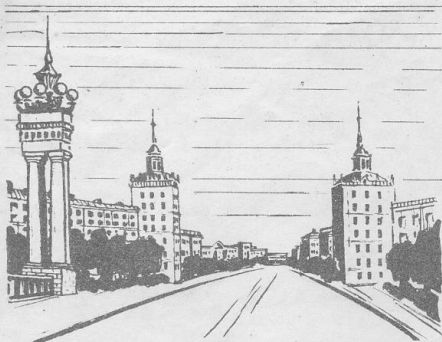
Це тому, Федю, що:

У БОГА МЕРВЫХ НЕТ

Сменяйтесь времена, катитесь
в вечность, годы!
Но некогда весна безсменная
взойдет.
Жив Бог! Жива душа. И, царь
земной природы,
Воскреснет человек: у Бога
мертвых нет!

Микола Гнедич

Федя не тільки розумів, а й глибоко переживав горе близьких йому людей. І на підтвердження цього наводжу його лист до мене після смерті моєї мами.

г. ЗАПОРОЖЬЕ. ПРОСПЕКТ

В. И. ЛЕНИНА

Здравствуй!
Вова!

Весьма близка
воспринимать известие
о Вовине манере,
и вместе с тем той
разделяю глубокую скорбь и печаль.
Нельзя забыть той тихимой силы
и энергии и постоянной готовности, с
которой она переносила те тяжёлые

время, наших юностих лет.
Сознание того, что нет уже этого
человека, тяжело ложилось на душу.
Но ты человек с огромной силой
воли и найдёшь в себе возможность
взять себя в руки и сохранить себя
для грядущих дел.

Я весьма сожалею, что не
могу пригласить в гости на
похороны. Но я не так дома.
и уже через несколько дней приехал в
Берлин на похороны дяди, где
и узнаю о случившемся.

О себе почти нечего сказать
дів-мудрецька. Замалою
„практикка“ со судженнями.

Бома с Аллаї бома всі бреш
хорошо, и почти все по
каждо влещи. Бома она всегда
здоровя.

Передавай болванки иривет
и найлучше поминай Алла.
Бома — расчитана дельно.

Тебе — мужественно пережить
тяжелую утрату

Искренне Алла

2. VII 68.

Алла

Про дружбу, друзів написано чимало. А я хотів би навести лише одну ситуацію з багатьох. Кореспондент газети «Факти» (17 липня 2007 р.) Ірина Росінська вела розмову з дружиною Євгена Кушнар'ова, який загинув рік тому при нез'ясованих обставинах (інтерв'ю наведено в скороченому варіанті). Є. Кушнар'ова, який був основним ідеологом перемоги В. Януковича на парламентських виборах 2006 року.

«...— После того как вы обнаружили, что вещи Евгения Петровича пропали, не пытались выйти на тех людей, которые последнее время были с ним рядом, чтобы выяснить, что вообще происходит?

— Нет, лично я не пыталась! Поймите, мне эта вся мишура не нужна, сколько ее, этой жизни?! Мне обидно за детей, внуков. Ведь это же память! Ничего не осталось — ни документов, ни фотографий, ни даже его дипломов.. Это же был наш муж, отец и дед! Нам дорого все, что напоминало бы о нем, и мы просто в шоке.

Полечка, обожаемая внучка Евгения Петровича, осознает, что его нет, но у нее остались подарки, которые делал ей дедушка, А вот младший внук, Паша, еще маленький. И мы бы хотели, чтобы о деду и у него осталась память.

— Не обращались в милицию?

— Сейчас с этим разбирается прокуратура... Самое унижительное то, что нужно доказывать, что у него эти вещи действительно были! Памятные часы с дарственными надписями и от Бориса Ельцина, и от Бориса Громова (Герой Советского Союза, руководившим выводом советский войск из Афганистана, ныне губернатор Московской области — авт.) — ничего этого сегодня нет. Подарки детей, которые выбирались с любовью. И только то небольшое, что было с Евгением Петровичем в день убийства, отдала Андрею (сын — авт.).

И еще — я пыталась попасть к Виктору Федоровичу... Не знаю, докладывали ему об этом или нет, но оказалось, что это не так просто! Сначала вроде бы нам пообещали, а потом... как-то оборвались контакты, люди из его окружения перестали выходить на связь. Мы просто не можем достучаться — ни я, ни дочь...

— Кто-то из друзей Евгения Петровича вам звонит?

— Нет, никто! Ни Тане (дочь — авт.), ни мне. Иногда кажется, что многих настоящих друзей он растерял...».

Дуже сумно і прикро таке читати. Оце... життя.

Думаю, що майже кожен з нас, на певному відрізку життя, відчував сум і журбу Валентини Кушнарської в такій чи меншій мірі. В більшій — неможливо. Навіть продовжувати викладати подібну думку в цій книзі немає бажання. Вона пригнічує.

В гостях у Федора Гавриловича. Зліва направо: я, Олексій Коробейник (вчитель, пише книгу про Більчанських козаків), Ф. Г. (мої тато і мама називали його Федьком) та моя трохи старша сестра Люба. Липень 2007 року

Я б ці відвідини свого рідного села Білка назвав би прощанням зі своїм дитинством та юністю.

ПРОЩАННЯ З РІДНИМ СЕЛОМ

Далеке дитинство моє!
Як пильно придивитись —
ось і тепер мою дитячу
пам'ять затьмариш.

П. Тичина

Село плило химерним човном
Кудись у невідь-океан.
Було воно, як і учора, —
Сестра Оксана, брат Іван...

Рушник у півнях домотканний.
І батька, й матері слова...
Згоріли липи за парканом,
Та пам'ять — в корені, жива.

Майдан і схрещені дороги,
Де вперше чулося: «Засій...»
І він дивився сивим Богом,
І мов дитина — у сльозі.

Прощай і вибач: сам собою
Я в круті думок і лиць.
Ще б раз умитися водою
З твоїх незмулених криниць:

«Із-за гори-гори
Ідуть мазури.
Стук-бряз в віконичко,
Вийди, вийди, сонечко,
Дай коню води».
Дзвенить в мні пахучий трунок.
Не спи — а спий із джерела,
Тоді відчуєш: ранок врунить...
Ти встанеш гостро проти зла.

Хай грає райдуга над краєм —
У ній барвиста й вічна суть.
Село... Коли б не ти, чи знаю,
Яка б судилася майбуть.
Чи всі б я радощі й печалі
Узяти міг в свої тони?
Правічне з завтрішнім
вінчаєм...
Від берега свого відчаливши —
До серця пісню пригорни!

Дмитро Головка

*Та ж «компанія», яку Природа увібрала в себе.
Кругом квіти, ялинки, вишині, яблуні...*

І тут мені захотілося («закортілося») навести уривки зі статті Марії Кириленко та Галини Яценко в «Дзеркалі тижня» (14 липня 2007) «ДАВАЙ ПОМОВЧИМО», або з дитиною на природу». Я був дійсно з дитиною на природі, навіть не тільки з дитиною, а з дітьми: донькою, сином і внучкою та сестрою...

...ПРАЦЮЄМО НАД ВНУТРІШНІМ НАЛАШТУВАННЯМ

...Дуже важливо, щоб на природі слова «не можна» лунали якомога рідше — можна і бігати, і стрибати, і качатися по траві, і бруднити одяг, і лізти в грязюку, і галасувати. Але — усе в міру! (все це моя внучка в свої 3,5 роки робить. Інколи і я наслідую її. Кожну зиму в сонячну погоду я лягаю на сніг, дивлюсь в голубе-голубе небо, вдихаю аромат, дійсно аромат, повітря, і всім свої тілом (дійсно тілом, а не розумом, відчуваю понад земну насолоду життям, бачу тільки світлі та теплі життєві промені... Одне слово, що мале, що старе.

Літом на мене направляють свої поблажливі та багатообіцяючі погляди кришталеві порічки, темно-червоні розпуклі вишні, пухнасті рози, різнокольорові чорнобривці, майори, айстри..., загадково дивиться на мене огірок, виглядаючи з пишного листя, червоний помідор впевнено панить до себе, кокетує зі мною кабачок, ховаючись за широкі листки... — І. С.).

Але треба й продовжувати уривки зі статті. «Зовсім без заборон, звісно, не обійтись. Серед найсуворіших — не смітити, не ламати дерев, не рвати бездумно величезних букетів, не втручатися в життя місцевої живності (не ловити, хай навіть, щоб одразу відпустити — «до мамі» або «до діточок, які плачуть» різноманітних тваринок, не руйнувати їхнього житла тощо.)...

СПІЛКУЄМОСЯ З ПРИРОДОЮ

Обов'язково слід замислитися про сенс відпочинку на природі. Навіщо ми йдемо з дитиною на озеро або до лісу, їдемо на море? Щоб вона розважилася, подихала повітрям, засмагла, зміцнила здоров'я, щоб їла з апетитом? Усе це чудово, але ж ми люди, наше життя не може зводиться лише до фізичних і фізіологічних відчуттів і відправлень. Спілкування з природою — це одухотворений процес, де є й подяка Творцеві за красу навколишнього світу, і подивуванню досконалістю природи, і біль за нерозумну діяльність людини, і почуття відповідальності за майбутнє планети... Це здатність розслабитися в найбільш здоровий спосіб, уміння набратися сил і здорової енергії від землі, річкового піску, морської гальки, лісової трави, дерев, води сонця...

Постарайтеся зрозуміти (з моєї точки зору «старатися» не треба, важливо щоб це було поза свідомістю — І. С.), яка прекрасна й висока вам випала місія — подарувати дорогій для вас істоті приналежність навколишнього світу, уміння милуватися грою тіней, слухати шерхіт

прибою, спостерігати «найкрасивіший у світі» захід сонця. І якщо вам це вдасться, дитина збагатиться вмінням бачити навколишній світ крізь чарівні романтичні окуляри. І тоді вона ніколи не почуватиметься абсолютно самотньою і нещасною, ніколи не відчус себе нікчемною і скривдженою долею — у її володіннях будуть усі багатства природи. Але навчити всього цього не можна — можна лише «заразити», якщо здатен відчувати сам. Тому спочатку зверніться до своєї душі — ви самі вмієте ТАК відчувати природу?..

І якщо на прогулянці вам вдасться створити атмосферу близькості, то довгими зимовими вечорами, коли за вікном то сльота й дощ, то сніг і мороз, «дістали» рутину та купа проблем — малюк сам скаже вам: а пам'ятаєш..? Тоді і в нього, і у вас у душі зродиться відчуття тепла — і сонячного, і щиросердного...

Не ганяйтеся за модними курортами й екзотичними місцями. Спочатку навчить свою дитину любити найпростіші речі — «знайоме» дерево по дорозі до школи, парк неподалік, сад біля будинку бабусі. Тільки не рвіть у гамір і метушню — знайдіть можливість навчити дитину тихої споглядальності. Привчіть її подекуди зупинитися й подумати. Але для початку замисліться — чи не забули ви самі, як це робиться.

СЛУХАЄМО ТИШУ

Сучасна людина перевантажена нескінченними шумами. Технічний прогрес і шум нерозривно супроводжують один одного. Удома різноголосить телевізор, гурчить пральна машина, гуде комп'ютер, лунають телефонні дзвінки, чути гамір від сусідів... За вікном ричать мотори машин, віддалік бухають механізми на будівництві, десь завиває сигналізація, долинають чийсь верескливі голоси... Маленькі діти живуть у постійному шумовому середовищі, часом навіть засинають під звуки сварки між батьками чи сусідами, бойовика чи музики, яка навіть віддалено не нагадує колискову. Ще не зміцніла дитяча нервова система зашкалює від шумових перевантажень. Їй обов'язково потрібен перепочинок — хоч іноді. Тому на природі ні в якому разі не можна вмикати радіо або програвач. Пожальйте психіку й нервову систему свого малюка.

І аргумент «нехай звикає — йому в такому світі жити» у цьому разі не проходить. Справді, є чинники, поступове звикання до яких гарантує стійкість і загартування: холод, спека, голод тощо. Водночас є й такі, які,

накопичуючись, формують залежність і руйнують психіку: алкоголь, наркотичні речовини і шум у тому числі.

Побути в тиші часом неймовірно складно і самим батькам — на жаль, у більшості з нас вже розвинулась «шумова залежність» — звичка до постійного звукового фону, без якого починається справжня ломка. Проте доведеться перетерпіти, і тоді винагородою буде багатий світ природних звуків: шемрання сосен, плескіт хвиль, дзижчання бджоли, щебет птахів, кумкання жаби, шурхотіння ящірки, яка пробігла в траві. І потрібно сказати малюкові: «Давай помовчимо». Саме такі хвилини запам'ятовуються на все життя — душа промовляє в тиші.

НАБУВАЄМО НОВИХ ЗНАНЬ

...Ми самі не знаємо, як називається та чи інша рослина? Не страшно. Запитаймо разом із малюком у того, хто знає. Або уважно роздивимось, сфотографуємо і пошукаємо потім у книжці чи Інтернеті. І має значення не кількість завчених назв, а пробудження інтересу до того, що росте в нас під ногами, увага до наших зелених друзів, базові знання про лікарські й отруйні рослини, дбайливе ставлення до природи.

Тим часом посутеніло, на небі з'явилися зорі... Показати щонайменше Велику й Малу Ведмедицю, Полярну зірку — це справа честі кожного з батьків. І повірте — навіть якщо ви заведете про це мову з дитиною тільки одного разу, протягом усього життя, звертаючи погляд до нічного неба, вона шукатиме знайомі сузір'я і згадуватиме вас...

На природі неминуче почуєте безліч дитячих «чому». І зовсім необов'язково бути для своєї дитини ходячою енциклопедією й судомно порпатися в голові, аби витримати іспит на батька, який «знає». Головне — не пропустити питання повз вуха, не зам'яти його, не відмахнутися. Найкраще сказати: «Я напевне не знаю, але коли прийдемо додому, пошукаємо в енциклопедії»...

Дуже важливо привчити дитину наполегливо шукати і знаходити відповіді на запитання. Адже саме так прищеплюється відчуття, що це неймовірно цікаво — пізнавати навколишній світ!

Мине час... Ваше безцінне чадо ввійде в підлітковий вік і почне вибиратися на природу з веселими галасливими компаніями. Невже все те, чого ви його навчали і що вкладали в нього, кудись подінеться, виявиться непотрібним, незатребуваним? Не хвилюйтеся — згодом ваша дитина сама стане мамою або татом і, вирушивши на природу, скаже своєму малюкові: «Давай помовчимо!».

Коментувати цю статтю немає потреби. Велич її змісту ніхто не може заперечувати. Навчити людину вважати себе часткою природи можна тільки з дитячого віку. У дорослому віці це зробити неможливо.

Разом з Федором Гавриловичем поговорили про своє дитинство, про школу, Сумську фельдшерсько-акушерську школу, Харківський медичний інститут, про своїх близьких, яких вже немає поруч. Спогади, спогади, спогади... А до них додаються ще й мрії, мрії, мрії...

ЭЛЕГИЯ

Не улетай, не улетай,
Живой мечты очарованье!
Ты возвратило сердцу рай —
Минувших дней воспоминанье.
Прошел, прошел их милый сон,
Но все душа за ним стремится
И ждет: быть может, снова он
Хотя однажды ей приснится...
Так путник в ранние часы,
Застигнут ужасами бури,
С надеждой смотрит на красы
Где-где светлеющий лазур!

Н. Языков. Романс

Сьогодні прокинувся о 5.30. Дивно, спав 5 годин, а почуваю себе добре, навіть дуже добре на 78 років. Сонце несміливо заглядає до мене через балконні двері. Шле свої привітні промінчики прямо в мою постіль, які посміхаються мені, вітають мене та бажають мені радісного дня. Я піднімаюсь і йду їм назустріч: відкриваю балкон, роблю там зарядку, вітаю ранок, вітаю яскраве та доброзичливе Сонце, глибоко та з великою насолодою вдихаю ранішнє, сказати свіже повітря, то нічого не сказати. Повітря відчуваю органами дихання, шкірою, головним мозком. Я б сказав, і душею. Мої почуття загострюються. Складається враження, що повітря діє фізично: воно відчутно, життєстверджуюче діє на всі мої органи та системи організму. Чи я став уважнішим з віком, чи, може, діє моя концепція: природну красу можна відчутти в повному об'ємі тільки в похилому віці (старості). Це найважливіша перевага старості перед молодістю.

Мій надзвичайно емоційно забарвлений настрій під впливом баченого з балкону (айстри, майори, чорнобривці, вишні, туї, калина...)

апогею. Господи, яке Ти задоволення мені надаєш, з'єднавши мене з ПРИРОДОЮ. І мені хочеться крикнути на увесь світ: Люди! Бережіть Природу! Люди! Любіть Природу! І дуже жаль, що; «Мы не можем ждать милостей от природы после того, что мы с ней сделали» (Виктор Коняхин).

І після всього цього я виходжу на ганок, де мене, на додаток до сказаного, зустрічає наш вірний сімейний друг — Ярик.

Спілкуюсь з Яриком, годую його, прибираю за ним, разом з ним відмикаємо замки на брамі, хвіртці... А далі найцікавіше. На одну тацю з городу для борщу заготовляємо (з Яриком. Дружина, на жаль, фізично цього робити вже не в змозі) капусту, моркву, буряк, цибулю, на другу — щавель, кріп, петрушку. Обидві таці потрапляють на стіл у кухню. Дивлюсь на них, а позитивна емоційна завантаженість організму сягає межі; ну що таке натюрморт талановитого художника порівняно з тим, що бачу? Слабка тінь. І не більше. Багато слів має наш словник, а виразити ту гаму відчуття від впливу цих двох природних «споруд», дуже й дуже важко. Тут і завершеність структури кожного листочка, форми кожного овочу..., кольору, його відтінків... Таке враження, що вони з тобою розмовляють, вони дивляться на тебе, відчувають твої почуття до них... І після цього мені зрозуміле таке повідомлення в «Зеркале недели» (7 липня 2007): «...Оказывается, вода способна воспринимать, сохранять и передавать даже такую тонкую информацию, как человеческая мысль, произнесенное слово. Положительные и отрицательные эмоции находят у нее различный отклик: Если на слова «спасибо», «извини», «любовь» образуются кристаллы красивой правильной формы, то на гнев, бранную лексику информационная структура воды реагирует явно неодобрительно — изломанными, как будто травмированными кристаллами...».

Ось чому доречні й такі гасла: поважаймо Природу, розмовляймо з Природою, пам'ятаймо, що Природа завжди нас відчуває і реагує на нашу поведінку.

Зверніть увагу, як високо Володимир Висоцький цінував Природу:

ВЕСНА ЕЩЕ В НАЧАЛЕ

Весна еще в начале,
Еще не загуляли,
Но уж душа рвалась из груди, —
И вдруг приходят двое

С конвоем, с конвоем:
«Оденься, — говорят, — и выходи!»

Я так тогда просил у старшины:
«Не уводите меня из Весны!»

До мая пропотели —
Все расколоть хотели, —
Но — нате вам — темню я сорок дней.
И вдруг — как нож мне в спину —
Забрали Катерину, —
И следователь стал меня главней.

Я понял, я понял, что тону, —
Покажите мне хоч в форточку Весну!

И вот опять — вагоны,
Перегоны, перегоны,
И стыки рельс отсчитывают путь, —
А за окном — в зеленом
Березки и клены, —
Как будто говорят: «Не позабудь!»

А с насыпи мне машут пацаны, —
Зачем меня увозят из Весны!..

Спросил я Катю взглядом:
«Уходим?» — «Не надо!»
«Нет, хватит, — без Весны я не могу!»
И мне сказала Катя:
«Что ж, хватит так хватит». —
И в ту же ночь мы с ней ушли в тайгу.

Как ласково нас встретила она!
Так вот, так вот какая ты, Весна!

А на вторые сутки
На след напали с у к и —
Как псы на след напали и нашли, —
И завязали суки
И ноги, и руки —
Как падаль по грязи поволокли.

Я понял: мне не видать больше сны —
Совсем меня убрали из Весны...

Ніхто так жадібно не чекає нас, як Природа! Ніхто і ніколи не буде таким вдячним нам, як Природа! Ніхто і ніколи не принесе людині скільки задоволення, навіть, щастя, як Природа! Через Природу ми спілкуємося з Богом! Людина є маленькою часткою Природи. Давайте, люди добрі, будемо достойною часткою її!

А ось як Леся Українка розмовляє з осінню:

ОСІННІ СПИВИ

1

До LADY L.W. (Леді Л.В.)
Ти, як осінь, умреш, розіллешся слізми
над квітками, багрянцем і золотом,
передсмертний твій спів пролетить над людьми —
вітер лине отак над болотом,
де й вода вся важка, мов свічадо тьмяне,
вбрана в ряску й слизьке баговиння;
очерет тільки мертвий свій шелест почне,
обізвавшись на те голосіння,
та й замовкне... і вітер замовкне сумний,
об різку осоку розітнеться...
Так нехай хоч тепер спів бринить голосний!
Може що на той спів відгукнеться.
Може, щастя, що ходе по ясній луці,
геть за річкою, там, на схід сонця,
хоч один квіт червоний, що має в руці,
перемінить в твого оборонця.
І від нього ще раз, хоч на мить на одну,
спалахнуть золото, квіти й багрянець,
і красу небувалу, дивну, чарівну
дасть обличчю останній румянець,
і, мов крик бойовий, обізветься в речах
безнадійне і марне бажання;
і тріумфом останім заблісне в очах
розпачливе осіннє кохання.
О, тоді не картайся, що сміло береш,

без вагання палкими руками
небезпечний той дар. Ти, як осінь, умреш,
розіллешся над щастям сльозами...

2

ОСІНЬ

Рветься осінь руками кривавими
до далекого сонечка любого;
кров на шатах препишних шаріється,
оксамит і парчу залива.

Так для сонечка осінь убралася,
мов цариця у свято врочистеє,
все, що є на сім світі найкращого,
все зібрала на пишний убір.

Але дні все коротшають, міняються,
гляне сонечко і знову захмариться...
Журих осінь-сухитниця сонечко,
Бо нема в ній весняних надій.

Рветься осінь. Терни невидимії
їй все тіло поранили, змучили,
а вона розпачливо всміхається:
«Сонце, сонечко, глянь, я сміюсь!»

Заховалось за горами сонечко,
з гір повіяло холодом, вогкістю,
сиві хмари на небо насунули,
«Ось я йду!» — обізвавлась зима.

Осінь шарпнула шати кривавії,
аж до ніг їй упали, розсипавшись,
непокрита, нічим не захищена,
застогнала: «Йди, бо вже час...»

Пишу про Природу, і це надає мені нових стимулів для
життєствердження, для любові до своїх близьких, поваги не зовсім
близьких, підтримує моє творче піднесення до життя взагалі.

І дійсно:

Когда песчинка мыслит о вселенной,
Она в себе вселенную вмещает.
И больше Космоса становится песчинка.
Таков закон.

Валентин Сидоров

Випускників 1957 року зібралося близько 50 чоловік (з випуску близько 600 чоловік). Подивилися на себе «зі сторони». Хотілося б бути привабливішими. Але час діє не нашу користь. Поговорили про наших учителів, про враження від власної багаторічної праці. Настрій у всіх був емоційно піднесеним, але того шумного радісного сплеску, як при зустрічах, присвячених 10-15-20-річчя закінчення вузу, вже не було. На наші «мізки» діяло чимало факторів: відхід від життя наших близьких товаришів, власний стан здоров'я, вік, поступовий відхід від свого улюбленого фаху, турботи про дітей, онуків, які завжди і скрізь з нами...

*Я і Микола Михайлович Пшеничний на фоні основного корпусу
Харківського медичного університету на проспекті Леніна 4,
у будівництві якого ми брали участь у студентські роки*

Найчастіше з усіх випускників 1957 року я зустрічався з Миколою Пшеничним. Він сам родом з м. Ізюму, Харківської області, але був направлений працювати в Сумську область. Поступово, але впевнено М. П. «зростав»: від лікаря в районному центрі до завідуючого обласним управлінням охорони здоров'я. Щороку, коли я приїжджав до своїх близьких (тато, мама, 3 сестри), а пізніше до могил мами, потім тата, пізніше — сестри Наці, ще пізніше — сестри Даші, ми завжди зустрічалися з Миколою Михайловичем та говорили на медичні і немедичні теми, про молоді і не молоді роки. Багато залишилось у минулому. Хоча фах не

залишає нас. Він завжди дає про себе чути. Ну що б нам, пенсіонерам, обговорювати насамперед? Так, красу навколишнього світу. І така розмова сприяє доброму настрою, підвищенню позитивних емоційних відчуттів, збереженню здоров'я. Так ні. Ми говоримо про стан медичного обслуговування населення сьогодні і вчора, про перспективи виживання населення України, а виходить і про долю України...

Я хотів би, у зв'язку з цим, навести промовисту статтю Миколи Поліщука, професора, члена-кореспондента АМНУ, в минулому голови комітету з охорони здоров'я Верховної Ради, в минулому міністра охорони здоров'я, в газеті «Ваше здоров'я» (29 червня 2007) «ЩО КРАЩЕ ФІНАНСУВАННЯ, ТО ГІРШЕ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ. ЯК ПОЯСНИТИ ЦЕЙ ПАРАДОКС?» І це пише сьогоднішній радник Президента! Цим я хочу підкреслити, що «дожилася Україна до самого краю». Ми не в змозі дати ради самим собі.

Нижче я наводжу цю статтю, доволі об'єктивну, з моєї точки зору:

«Нічого іншого у Бога так не просять, як здоров'я, але нічим так і не нехтують, як здоров'ям», — казали ще мудреці стародавнього світу. А сьогодні хіба не так? Розплата за це є дорогою. Спробуємо розібратися.

ЦЯ БЕЗЗАСТЕРЕЖНА СТАТИСТИКА

У 2002 році система охорони здоров'я України отримала понад 4 млрд грн. бюджетних асигнувань — мало. У нинішньому ж році — в чотири з лишком рази більше. За логікою речей, то уже мало б бути повне благополуччя з якістю та доступністю медичної допомоги населенню, а отож зі здоров'ям, тривалістю життя нації. Але маємо наш, український, парадокс: економіка країни міцніє, інвестиції держави в медицину неухильно збільшуються, а захворюваність зростає, тривалість життя населення зменшується.

Україна за тривалістю життя населення посідає чи не останнє місце в Європі. У нас живуть на 10–12 років менше, ніж у Європі, і на 15 — аніж у Японії... Загрозлива тенденція — висока смертність серед людей працездатного віку, вона у 3–4 рази вища, аніж у країнах Західної Європи. Дуже слабим є здоров'я юного покоління — нашої зміни. Кожен четвертий юнак ризикує не дожити до пенсійного віку. Вісім із десяти школярів уражені карієсом, поширеними є порушення постави, сколіоз. Середню школу закінчують здоровими не більше 20% юнаків та дівчат.

Виходить, що наша економіка не працює на здоров'я. Куди ж тоді йде оте чотирикратне збільшення фінансування галузі? Соціологічне

опитування населення засвідчило, що пацієнти не відчули зрослих інвестицій держави на собі (цікаво, а як вони мусили це відчувати? — І. С.), на якості та доступності медичної допомоги. Може, хоч зменшились побори з хворих в лікувальних закладах? Таж ні, опитування показує, що пацієнти платять за медичну допомогу ще більше, ніж кілька років тому. З іншого боку, економісти стверджують, що в тіні системи охорони здоров'я «крутиться» ще один бюджет — а це майже 20 млрд грн.

За 15 років Україна втратила близько 5 млн населення. Щороку кількість його зменшується на 300 з лишком тисяч — це ж населення обласного центру. Образно кажучи, кожного року на карті Європи зникає велике місто. А не завжди ж було так. У 80-х роках минулого століття смертність в Україні була значно нижчою, ніж у Польщі чи Росії. У 60-ті роки тривалість життя українців була однією з найбільших у Європі — вони жили довше за фінів, німців, японців.

Повернемося до питання про зв'язок економіки та здоров'я. Зазвичай зростання валового національного продукту (ВНП) веде за собою подовження тривалості життя населення країни, зниження показника захворюваності та смертності. візьмімо ту ж Польщу: збільшення ВНП на 1 тис. доларів США на душу населення подовжує очікувану тривалість життя людей на 1 рік, навіть у такій не дуже вже економічно розвинутій країні, як Румунія, — на 8 місяців. У нас же в Україні знову навпаки: зростання ВНП на ту саму тисячу доларів на душу населення зменшує тривалість життя на 9 місяців.

Виходить, ані значне збільшення бюджетного фінансування, ані розширення мережі медичних закладів чи відкриття нових спеціалізованих центрів не зменшує потік хворих, а навпаки. Чим це пояснити? Безгосподарним, марнотратним використанням бюджетних і позабюджетних коштів? Не тільки. Ще й духовною кризою в нашому суспільстві. Зауважимо: за даними ВООЗ, здоров'я населення країни лише на 8–12% залежить від медицини, зате на 40–50% — від соціально-економічних умов та способу життя.

Але й 8–12% чинників здоров'я, що залежать від медицини, — теж не дрібниця. На жаль, у нас є від чого лікувати населення. Загрозливими є епідемія туберкульозу, наркоманії, ВІЛ/СНІДу. Взяти хоча б туберкульоз — не вдалося подолати епідемію. Тут і далека від досконалості діагностика, і неефективне лікування, через що поширилися резистентні форми сухот. І дійшло до того, що показник захворюваності

на цю небезпечну недугу серед медперсоналу набагато вищий, аніж у загальній популяції населення.

ЖЕРТВИ ШКІДЛИВИХ ЗВИЧОК

Соціально-економічні умови, згадана вже духовна криза, спосіб життя людей, як у дзеркалі, відображає все та ж беззастережна статистика. У нас звикли негаразди зі здоров'ям звалювати на поширеність серцево-судинних та судинно-мозкових захворювань. Так, у структурі смертності ці недуги займають 62%. А чому ми заплющуємо очі на той факт, що левова частина у структурі смертності належить нещасним випадкам, отруєнням, в основному алкоголем, самогубствам, вбивствам? Тобто саме тим чинникам, які впливають із існуючих соціально-економічних умов сьогодення та способу життя співгромадян.

Велика частка смертей припадає на отруєння алкоголем. В Україні лише зареєстрованих нараховується понад 800 тис. хронічних алкоголіків. А скільки незареєстрованих, особливо в сільській місцевості! Остаточна цифра, яку не показує статистика, була б вражаючою.

Викликає занепокоєння, що алкоголізм уражає дедалі більше молоді: 70% хронічних алкоголіків у Донецькій і Луганській областях — це люди віком до 30 років. Багато любителів спиртного гине від алкогольних психозів, переохолодження взимку, обморожень тощо.

Слідом за смертністю, пов'язаною зі способом життя, йдуть серцево-судинні та судинно-мозкові захворювання. Але на зростання цієї сумної статистики також значно впливають алкоголізм, тютюнокуріння, ожиріння, малорухомий спосіб життя, незбалансоване харчування, тобто також спосіб життя, шкідливі звички.

Досвід інших країн засвідчує, що і в боротьбі з алкоголізмом можна добитися успіху, якщо дружно, всією громадою взятися за справу. Ось приклад Польщі. Наприкінці 80-х — на початку 90-х років минулого століття туди ринув потік горілочних виробів з України та Росії. Споживання алкоголю різко зростало. Ситуацію розрядив візит Папи Римського до цієї країни, його батьківщини. Понтифік закликав народ Польщі відвернутися від «зеленого змія», повернутися обличчям до духовних цінностей. Папу підтримала влада, засоби масової інформації, все суспільство — зло було подолано. Чому б і нам не оголосити війну алкоголізму, на рахунок якого тисячі і тисячі людських жертв, покалічених доль?

Неабияким чинником ризику виникнення інфаркту, інсульту, атеросклерозу є тютюнокуріння. Його жертвами в Україні щороку є близько 100 тис. затятих курців.

Звідки ця біда? З нашого минулого, з певних нерозумних традицій. Ще з радянських часів куріння цигарок, особливо серед підлітків, молоді, вважалося ознакою хорошого тону. А щоб вважатися модними, сучасними, без комплексів, стало курити й жіноцтво, особливо останніми роками. Дівча з цигаркою в зубах вважає себе мало не героїнею.

Про так зване пасивне куріння в нас уже й не згадують, мовляв, дрібниця, не варта уваги. А результати зарубіжних досліджень засвідчують, що куріння в кімнаті, де є діти, призводить до збільшення їх шпиталізації з приводу гострих респіраторних захворювань на 56%, а якщо курила й мати під час вагітності, — на 96%. Куріння навіть одного з батьків підвищує ризик виникнення астми майже у півтора разу, особливо у малюків.

Певні кроки до подолання цієї біди зроблено: Україна ратифікувала рамкову конвенцію ВООЗ у питанні боротьби з тютюнокурінням. Потрібно посилити й боротьбу з алкоголізмом. На нашу думку, варто було б підвищити ціни на алкогольні напої та тютюн з допомогою акцизних податків, особливо на дешеві, отримані кошти спрямувати на потреби охорони здоров'я. Доцільно було б обмежити продаж алкоголю та тютюну — через спецмагазини, та час продажу. З іншого боку, саме життя вимагає й реалізації ефективних інформаційно-освітніх програм, заборони реклам тютюнових виробів, алкогольних та слабоалкогольних напоїв, у тому числі й пива, вжити заходів щодо підвищення відповідальності за керування транспортом у нетверезому стані.

ЧОГО НАВЧАЄ ТЕЛЕБАЧЕННЯ

На жаль, у житті спостерігаємо зовсім інше. Телевізійні серіали, реклама забиті сюжетами, в яких мало який персонаж не курить цигарки одну за одною. Мало не кожен епізод супроводжується розпиванням спиртних напоїв. Мало яка екранна «зірка» не курить цигарок, не п'є. Дивляться оті картинки дівчатка-підлітки, й виробляється у них смак до шкідливих звичок. А як же інакше, коли улюблена теле- чи кінозірка показує приклад? Дівчаткам хочеться бути сучасними, та й хлопчики не відстають у своїх уподобаннях.

І це в той час, коли засоби масової інформації, електронні й друковані, мали б дружно взятися за пропаганду здорового способу життя, активно

боротися зі шкідливими звичками, допомагати в подоланні бездуховності, низької культури, виховувати повагу до дотримання кожним нашим співгромадянином законів та нормативних актів держави.

Ту ж демографічну кризу, епідемії, що охопили нашу країну, розгул шкідливих звичок серед певної частини населення не можна подолати лише силами медицини. Необхідні комплексні зусилля кожного громадянина, законодавчої та виконавчої влади, спрямовані передусім на пропаганду активної, наступальної профілактики. На жаль, у нас набагато звичайнішим і популярнішим є поняття «лікування», аніж «профілактика». За старими традиціями, від яких слід було б рішуче відмежуватися, держава вкладає кошти у лікування хворих, а не у запобігання захворювання.

Населенню потрібно формувати спосіб життя, який би максимально сприяв збереженню здоров'я. Навчати слід і школярів, підлітків, і решту населення, а лікарів націлювати на раннє виявлення хвороб. Успіх залежатиме від того, наскільки нам вдасться об'єднати зусилля й можливості системи охорони здоров'я, освіти, спортивних організацій, культури, соціальної служби. А ще й від позицій держадміністрацій регіонів у формуванні громадської думки щодо пріоритетності здорового способу життя.

ДІЯТИ ВСІЄЮ ГРОМАДОЮ

Останнім часом у середовищі медиків поширюється новий термін — «поведінкові» хвороби. Вони зароджуються у способі життя, який ми ведемо й до якого звикли. Ось складники, які призводять до «поведінкових» хвороб: гіподинамія, неправильне, незбалансоване харчування, що спричинює переїдання, надмірну масу тіла, дезадаптацію до холодних навантажень, невпорядковані сексуальні стосунки, зловживання алкоголем, пристрасть до наркотиків. Як результат — артеріальна гіпертензія, атеросклероз, травми, цукровий діабет з усіма їх негативними наслідками, рак, ВІЛ\СНІД тощо.

Лікування «поведінкових» хвороб малоефективне і затратне.. А цього можна ж уникнути. І тут вимагаються підходи не стільки медичні, скільки педагогічні, виховні. Потрібно прищеплювати навички здорового способу життя, причому з дитинства. І результати будуть то кращими, що активніше прилучатся до цього вже згадані нами інстанції, причетні до охорони здоров'я.

Пропонований напрям давно вже випробуваний світовою практикою. Високорозвинені країни Заходу почали похід по здоров'я ще у 60-ті роки минулого століття. І не на рівні гасел, які ми так любимо, — велику зацікавленість там виявили чиновники державного рівня. Похід по здоров'я було піднято в ранг державної політики. Результати не забарилися: за 20 років у США, Японії, Канаді, низці інших країн вдалося удвічі зменшити кількість курців, у десятки разів збільшити кількість тих, хто активно займається фізкультурою. Вдалося більше як на 40% знизити показник смертності від серцево-судинних захворювань, на 12–14 років продовжити загальну тривалість життя людей.

Погодьмося: жодні, навіть найвидатніші досягнення медицини лікувальної не спроможні були б зробити те, що дало масове залучення людей до здорового способу життя. Такий підхід до проблеми збереження здоров'я був би особливо ефективний за умов складного соціально-економічного становища нашої держави. У тих країнах, у яких віддали перевагу профілактичній медицині, запобіганню захворюваності, витрати держави на лікування хворих зменшились в середньому в сім разів. То невже ми такі багаті, маємо стільки зайвих грошей, аби кидати їх на вітер? Це лише економічний бік справи. Але не забуваймо про інший, не менш важливий — ідеться про збереження генофонду нації, який опинився під загрозою внаслідок неухильного зростання захворюваності та смертності населення.

Ми багато ведемо розмов про реформування галузі. Воно має бути законодавчо визначене. Назріла потреба у прийнятті низки законів. Маю на увазі закони «Про обов'язкове державне медичне соціальне страхування», «Про систему охорони здоров'я та медичну діяльність», «Про колегію лікарів України» (йдеться про громадське управління галуззю), «Про права пацієнтів» тощо. Назріла необхідність внести зміни до порядку оподаткування з метою стимулювання добровільного медичного страхування як за рахунок працедавця, так і працівника.

Бажаними були б зміни і Основ законодавства про охорону здоров'я, Бюджетного кодексу, закону про місцеве самоврядування, Цивільного кодексу.

На часі й зміни ідеології фінансування галузі — його слід спрямувати на пацієнта, а не на утримання медичного закладу та закупівлю високоартісного обладнання, за яке платитиме той же пацієнт.

Потрібно, нарешті, й суворіше питати з керівників різних рівнів за господарське, доцільне використання бюджетних і позабюджетних коштів,

7*Сміян І. С. Цеба вроди, дощити люди, приятелю мати...

налагодити дійовий контроль, поставити надійний заслін розкраданню. Покінчити з порочною практикою, коли тендери проводяться в інтересах певних осіб, а не загальної справи, коли ліки закуповуються за явно завищеною ціною — будьмо нарешті дбайливими господарям у своїй галузі.

Зрештою зміниться і ставлення держави до медичного працівника. Відповідальність по максимуму, оплата праці — по-мінімуму? У кого така злиденна зарплата, як у медика? Яка вона неадекватна виконаній праці, відповідальності, напруженості, знанням, освіті! Про яку ж мотивацію до високоєфективної праці може йтися за такого ставлення до медика? Ми повинні підготувати лікаря вмотивовано працювати на збереження здоров'я людей — це лікар загальної (сімейної) практики, котрий буде фондорозпорядником подушного фінансування своїх пацієнтів.

Сподіватимемося, що спільними зусиллями нам вдасться добитися позитивних зрушень у галузі, яка обслуговує мільйони співгромадян».

Ух! Закінчив нарешті цитування розлогої статті Миколи Поліщука, на яку накладена «печатка» політика. Мене, до деякої міри, дивує, що лікарем-хірургом, якому притаманне прагматичне мислення, оволоділи теоретичні основи мислення.

Дійсно, проти написаного важко заперечити. Все правильно. От тільки дивує, що перебуваючи на верхній сходинці влади, йому не вдалося і не вдасться запровадити в життя, хоча би одну з багатьох тез його статті.

Виходить, на розвиток медичної галузі мало впливає влада, виходить, що численні закони, укази, постанови, які діють і, які Микола Єфремович пропонує, не мають ніякого впливу на розвиток медичного обслуговування. Виходить, що влада живе сама по собі, а країна, люди — як Бог пошле.

Особливо наочно таку думку підтверджує 49 ст. Конституції про безоплатне... лікування... І в основі майбутнього реформування «медицини» лежить виключення цієї статті із Конституції. Про це вже просило свого часу таке громадське об'єднання, як «Пульс...», на догоду Кучмі.

У чому ж я переконаний? Перше. Немає нічого більш згубного для України (я маю на увазі її народ), ніж алкоголізм. Для інтелекту людини, для генофонду, для економічних здобутків, для... Це страшніше лихо, ніж Чорнобильське, «фосфорне»..., корупція..., злоякісні пухлини... Наскільки це велике лихо, ми в достатній мірі не усвідомлюємо. Не стихійне лихо, не війни, не... зведуть нанівець ту чи і іншу націю, а

алкоголізм. Чи можуть допомогти ліквідувати алкоголізм закон, указ, постанова..., підвищення цін на алкогольні напої, обмеження продажу... ? Ні. У бюрократа настільки багата фантазія «обдурювання», що він завжди перемагає.

Три тижні тому на пляжі ріки Псьол до мене підходить молода жінка, яка відпочиває разом з 4-х річним сином, і просить допомогти їй відкоркувати пляшку та банку з пивом. Потім поступово їх «знищує». Ну, а чому й ні? Держава «узаконила» безалкогольність пива, що видно із агресивної реклами. П'ють пиво старі і молоді, навіть малі! А це ж звичайний алкогольний напій! Держава свідомо «споює» своїх підлеглих. То хто ж буде боротися з алкоголізмом?

А хто в нас не «п'є»? Мені розповідав один мій знайомий, як його запросив Президент України Леонід Кучма і запропонував йому посаду міністра. Мій співрозмовник відмовився від такої привабливої посади, на що Президент сказав, що він дурний (думаю, правильно сказав). Але кінець розмови (11 година ранку) завершили «ліквідацією» пляшки коньяку. П'ють Президенти, Прем'єр-міністри, спікери, міністри, начальники, директори, ректори... слюсаря, будівельники, вчені і не вчені... Суцільна п'янка. П'янка на роботі, п'янка в гостях, п'янка у підворотні, п'янка на офіційних урядових прийомах, п'янка вранці, ввечері, вдень... Не можу назвати місця або події, які б не супроводжувались п'янкою (можна називати таке явище і вживанням алкогольних напоїв).

Алкоголіків підрахувати неможливо. Чому? Водій запитує свого шефа, хто такий алкоголік? Шеф відповідає, що це людина, яка «випиває» майже кожний день. — А п'яниця?, — продовжує запитувати водій. — Це людина, яка п'є кожний день. — А якщо чоловік п'є декілька разів на день, то хто він? — не заспокоюється водій. Шеф образився: «Ти на кого натякаєш?» Порахуйте, скільки «шефів-алкоголіків»? Вам стане не по собі. А як прикро, що ми, лікарі, часто і густо вживаємо алкогольні напої! Який це негарний приклад для суспільства!

Тим більше, що ми досконало знаємо негативні наслідки пияцтва. Наслідки фізичні, духовні і моральні...

Ще на початку XIX століття Генріх Гейне писав:

ВАЛТАСАР

Полночный час уж наступал;
Всеь Вавилон во мраке спал.

Дворец один сиял в огнях,
И шум не молк в его стенах.
Чертог царя горел как жар:
В нем пировал царь Валтасар, —
И чаши обходили круг
Сиявших златом царских слуг.
Шел говор: смел в хмелю холоп,
Разглаживался царский лоб, —
И сам он жадно пил вино,
Огнем вливалось в кровь оно.
Хвастливый дух в нем рос. Он пил
И дерзко божество хулил.
И чем наглей была хула,
Тем громче рабская хвала.
Сверкнувши взором, царь зовет
Раба и в храм Иеговы шлет,
И раб несет к ногам царя
Златую утварь с алтаря.
И царь схватил святой сосуд.
«Вина!» Вино до края льют.
Его до дна он осушил
И с пеной у рта возгласил:
«Во прах, Иегова, твой алтарь!
Я в Вавилоне бог и царь!»
Лишь с вуст сорвался дерзкий клик,
Вдруг трепет в грудь царя проник.
Кругом угас немолчный смех,
И страх и холод обнял всех.
В глуби чертога на стене
Рука явилась — вся в огне...
И пишет, пишет. Под перстом
Слова текут живым огнем.

Взор у царя и туп и дик,
Дрожат колени, бледен лик.
И нем, недвижим пышный круг
Блестящим златом царских слуг.
Призвали магов: но не мог
Никто прочесть горящих строк.
В ту ночь, как теплилась заря,
Рабы зарезали царя.

Багато років назад, коли розповсюдження алкоголізму було в декілька разів меншим, ми знаходимо глибоке занепокоєння таким явищем:

«1943 р., Львів. — СПІЛЬНЕ ПОСЛАННЯ МИТР. АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ТА ІН. ЄПИСКОПІВ ДО ДУХОВЕНСТВА Й ВІРНИХ ПРО МОРАЛЬНЕ СПУСТОШЕННЯ НАРОДУ...

...Коли ж питаємо, що серед цих жорстокостей війни так від'ємно вплинуло на праведність християнської родини і всього християнського народу, то видається нам, що це походить у великій мірі звідси, що в часи війни зачало поширюватися у нас пияцтво. Добрі, побожні християни такі перестрашені і згіршені прикладами зловживання алкоголю, що зі всіх сторін просять нас, представників церковної влади, щоб проповідями тверезості здержувати цей жахливий порок у нашому народі.

І справедливо думають, що через п'янство людина, яка могла б бути найліпшим християнином, батьком родини, громадянином, може так низько впасти, що у всіх ділянках життя станесь ситом і нещастям для родини, парохії, громади. Хто не вміє поконувати ту мерзенну пристрасть, що знижує людей до нерозумних звірят, хто не вміє над собою панувати бодай настільки, щоб не тратити через горілку уживання розуму, той, очевидно, не потрапить зберігати християнського ладу ні в родинному, ні в суспільному житті. Хто не вміє зберегти достоїнства людини, сотвореної на образ і подобу Божу, той не зуміє оцінити у своєму житті надприродного достоїнства Божої дитини і послідовно не зуміє жити так, щоб зберігати Божу благодать.

А може є ще глибша причина того нещасного нахилу до п'янства. Може до цього причиняється забутий обов'язок «день святий святити»? Дивною хитрістю спокуси чи злого, буває, що люди схильні впиватися саме в той день, в якому повинні пам'ятати на перший і найважливіший обов'язок супроти Господа Бога, на обов'язок неділеньки святої...».

Це приклад турботи за фізичне, духовне і моральне здоров'я людини, здоров'я суспільства. Приклад для нас усіх, в часи, коли «моральне спустошення народу» досягло апогею. І це дає мені привід разом з вами, читачу, прочитати вірш О. Пушкіна:

МОЛИТВА СВ. ЕФРЕМА СИРИНА

Отцы пустынники и жены непорочны,
Чтоб сердцем возлететь во области заочны,
Чтоб укреплять его средь дольних бурь и битв,
Сложили множество божественных молитв,
Но ни одна из них меня не умиляет,
Как та, которую священник повторяет
Во дни печального великого поста.
Всех чаще мне она приходит на уста
И падшаго свежит неведомою силою:
«Владыко дней моих, дух
праздности унылой,
Любоначалія змеи сокрытой сей,
И празднословія не дай души моей;
Но дай мне зреть мои, о Боже, прегрешенья,
И дух смиренія, терпенія, любви,
И целомудрія мне в сердце оживи!»..

І до чого тут програми, закони... в цьому напрямку, в напрямку боротьби з алкоголізмом? Якщо б пропаганда за здоровий спосіб життя велась так інтенсивно, як це ми бачимо на екранах телевізора зі сторони партій перед виборами (денно і нічно, десятки разів протягом доби, щодня, тижнями, місяці...), то помітний успіх у боротьбі з цим найбільшим злом людства ми помітили б. Але цього не станеться. Боротьба за «крісло» у людини понад усе. А що ж вислюки-виборці?

ОСЛЫ-ИЗБИРАТЕЛИ

Свобода приелась до тошноты.
В республике конско-ослиной
Решили выбрать себе скоты
Единого властелина.

Генріх Гейне

А якщо я, ти, особливо люди, які посідають публічні посади, відкажуться від вживання алкогольних напоїв, проблема з алкоголізмом,

проблема зі здоровим способом життя буда б вирішена. Але цього в найближчі десятиліття марно чекати, а тому... сьогодні вип'ємо за здоров'я, а завтра будемо лаяти тих, хто вживає алкогольні напої.

Не будемо про сумне, а краще:

Гроза пройшла... зітхнули трави,

Квітки головки підняли,

І сонце тепле і ласкаве

Спило погляд на землі.

Здаля розвіялись тумани,

Знов ясно, пахощі, тепло...

Спинилась кров, замовкли рани...

Прибите серце ожило.

Літає радість, щастя світе,

Дзвенять пташки в садах рясних,

Сміються знову трави, квіти...

А сльози ще тремтять на них.

Олександр Олесь

Друге (щодо статті професора М. Поліщука). Профілактика захворювань була найдосконалішою в світі на рівні держави в колишньому Союзі. На рівні окремого громадянина — сьогодні в Західній Європі, Японії, США. Наші колишні здобутки ми дуже легко втратили. Відновити їх уже неможливо.

У нашому суспільстві сьогодні на передній план виходить «прибуток понад усе». Профілактика (крім активної вакцинації) не приносить ні прибутку, ні авторитету тим, хто її впроваджує в життя. Крім того, тих, хто активно попереджає виникнення захворювань (насамперед, це педіатри), ні влада, ні суспільство не помічає. А тому надія на зростання загальної та медичної культури кожного громадянина нашого суспільства, що слугуватиме попередженню захворюваності кожною окремою людиною в своїй родині.

Тоді не буде випадків на зразок тих, які ми спостерігаємо постійно в нашому житті. Ось один із них (газета «Факти», 17 липня 2007, тільки уривки):

«После «лечения» у знахарки из легких двухлетнего малыша врачи извлекли больше литра (!) гноя. Донецкие медики чудом спасли мальчика, мама которого упорно отказывалась от госпитализации. Прокуратура

області возбудила уголовне дело по статті «Невыполнение обязанностей по уходу за ребенком» в отношении молодой абсолютно благополучной женщины, имеющей двоих детей. Чтобы оказать помощь сыну этой добропорядочной горожанки, врачам пришлось звать на помощь правоохранителей.

После того как ребенок перенес сложную операцию, его заботливая мама передала в милицию заявление о том, что претензий к экстрасенсу, безуспешно лечившему ее сына длительное время, она... не имеет.

Помощник прокурора Куйбышевского района Донецка Владислава Рябкина: «Мне часто приходилось изымать детей у алкоголиков, наркоманов, но посылать милицию на изъятие тяжелобольного малыша у благополучных родителей... такого еще не было!»

Кожен лікар може навести такий або близький за змістом приклад зі своєї практики.

Так, наприклад: я консультую хвору дитину 5 років, діагностую ревматичний артрит. Кажу мамі, що лікування такого захворювання ефективне. Призначаю лікування, перший курс якого проводять у стаціонарі. Ефект добрий. Але в подальшому необхідно продовжувати лікування. Через рік я знову дивлюсь цю дитину, вже інваліда, з незворотними змінами в суглобах. Виявляється, що мама цілий рік возила хлопчика по екстрасенсах і знахарях.

Або. Діагностуємо гострий лейкоз. Лікуємо. Ефект добрий. Необхідне в подальшому тривале й агресивне лікування. Мама надає перевагу екстрасенсам і знахарям. Хвороба «запускається». Дитину привозять у лікарню в термінальному (передсмертному) стані. Вона померла.

Мабуть, ніхто не робить скільки поганого людині, як сама людина собі або своїм близьким.

Третє. Ми рідко дивимося в майбутнє. Нас, як правило, цікавить сьогоднішнє. Таким чином, стратегічне мислення, яке спроможне оздоровити націю, нам не притаманне. Воно може дати стійкі позитивні результати через багато років. А всі ті, хто волею долі опинився на «висоті», бажають показати своїм виборця, «своєму народу» результати діяльності уже сьогодні.

Так, чудово, важливо організувати хірургічний центр, вкласти в нього мільйони. Він принесе користь сотням людей — і в цьому гуманність такого заходу. Однак на загальне оздоровлення нації, на продовження

тривалості життя, тривалості фізичної і розумової діяльності нації такі дії не вплинуть. Якби вдалося організувати раціональне харчування усіх дітей України до року, через 20–30 років ми отримали б здорове покоління (це один з численних прикладів).

Нижче наведу приклад тактичного міркування «перших мужів» держави в статті Світлани Михалюк (газета «Ваше здоров'я», 23 березня 2007 року):

«З ЛЮБОВ'Ю ТА ТУРБОТОЮ ДО ДІТЕЙ»

Під такою назвою 13 березня у Житомирі під головуванням та за ініціативи Президента України Віктора Ющенка відбулася Всеукраїнська нарада. Головна тема зібрання — реформування системи захисту прав дитини в Україні та підсумки виконання Указу Глави держави «Про проведення в Україні у 2006 році Року захисту прав дитини». На засіданні було визначено додаткові заходи, яких потрібно вжити для поліпшення становища юних громадян, посилення соціального і правового їх захисту.

У нараді взяли участь...

Відкриваючи нараду, Віктор Ющенко відзначив, що останнім часом у становищі українських дітей з'явилися позитивні зміни, пов'язані з долею сиріт, дітей з обмеженими можливостями, позбавлених батьківського піклування.

Президент України наголосив, що на виконання його доручення (ох, вже ці доручення! Президент доручає, прем'єр-міністр доручає, міністр доручає, начальник доручає. Скільки доручателів! І як мало виконавців! — І. С.) здійснюється Державна програма подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2006–2010 роки. Відповідні програми діють і в регіонах України (програми складаються у нас, щоб показати видимість активної роботи — І. С.). У 2006 році збільшилась кількість приймальних сімей та будинків сімейного типу. Окрім того, минулого року в Україні народилося на 8% більше дітей, аніж у позаминулому (460 368 малюків).

Але, як наголосив Віктор Ющенко, на цих показниках зупинятися не можна. Уряд, міністерство, місцева влада докладають недостатньо зусиль для повноцінного захисту прав дітей.

— У кожній п'ятій області нічого не зроблено для поліпшення ситуації щодо створення будинків сімейного типу, а це є одним із завдань соціальної політики влади. Я переконаний, що люди, які не ефективно керують такими напрямками, мають піти у відставку, — зауважив Президент.

Він також порушив тему багатодітних родин. За статистикою, 64% українських сімей, які виховують більше як трое дітей, перебувають за межами бідності.

Це свідчить про те, що відповідні соціальні програми діють не ефективно (зверніть увагу — не люди діють не ефективно, а щось абстрактне — програми — І. С.), підсумував Віктор Ющенко.

Крім того, Глава держави звернув увагу на те, що в Україні залишається відносно високим рівень дитячої смертності (9,75 на 1000 народжених живими).

У 2006 році померло майже 4,5 тис. у віці до 1 року (ми вже й про померлих говоримо «майже»). Зберігається високий рівень дитячої смертності не лише через причини стану здоров'я, а й через недогляд за дітьми.

За інформацією Генеральної прокуратури, мають місце порушення прав дітей на безоплатну медичну допомогу (не було б прокуратури високопосадовці і не знали б про це; я добавлю: не мають місце, а завжди таке становище. І. С.).

Питанню охорони здоров'я юних громадян був присвячений виступ Дмитро Табачника, який наголосив, що діти — гарант самозбереження, здоров'я і розвитку нації.

Важливе значення, за його словами, у захисті здоров'я і життя дітей відіграють мережі лікарень, доброзичливих до дитини (колись їх називали «колективами комуністичної праці»). «Все ся крутить, все ся вертить», але не все змінюється — І. С.). Саме ці медичні заклади пропонують запровадження безпечної, відповідальної практики материнства, що є не лише кращою моделлю, визнаному у всьому світі, а й надією на здоровий початок життя для тисяч дітей (чим би Д. Табачник не тішився..., а вийде, як завжди — І. С.)...

...Пріоритетними напрямами діяльності на 2007 рік Президент вважає прийняття та впровадження положень Закону України «Про Загальнодержавну програму «Національний план на період до 2016 року», активізацію і підтримку національного усиновлення, розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт тощо...».

Необхідно все це робити? Безумовно. Але це є похідним в можливих стратегічних (я їх не бачу) діях держави.

Стратегія держави має полягати, з моєї точки зору, в забезпеченні здоров'я майбутньої мами та малюка з дня його запліднення. І переважно

профілактичними методами. Все інше (боротьба з туберкульозом, серцево-судинними захворюваннями...) дуже важливе, але мусить носити похідний характер, підкорений основній меті оздоровлення суспільства.

Думаю, коли ми будемо керуватись не витворами бюрократії (програмами), а єдиним завданням — оздоровлення нації, тоді з гордістю та виразно заспіваємо пісню на слова лікаря Клавдії Миколаївни Грубляк:

УКРАЇНО, НАЙКРАЩА, ЄДИНА

Незалежно моя Україно,
Рідна мати, мадонно моя,
Калинова, соборна, єдина,
Та, що в серці моєму одна!
Вишиванки, писанки твої –
Наших душ і сердець ясний світ.
Рушники і українська мова –
Від батьків навіки заповіт.
Твоя доля — Шевченкові зорі,
І Франко, і козацькі шляхи,
І Грушевського мрії, і воля,
Україно, це — ти, тільки ти!
Знов синів твоїх мудрість і сила
Світ дивує і в ньому живе.
Україно, найкраща, єдина,
Я пишаюсь, що ти в мене є!

Занесло мене. А необхідно продовжувати те, що розпочав.

Микола Михайлович завжди реагував на випуск кожної моєї книги. Як він мені сказав: «У мене є окрема бібліотека з твоїх книг (його дружина Мотя — педіатр, моя колега)».

Ось тільки два короткі листи М. М. після його ознайомлення з моїми книгами спогадів та роздумів.

Вельмишановний друже Іване!

Так видно повелося «від землі, від роду» Івану «...сіяти добре, вічне...».

Спочатку в борозні, потім в науці, пізніше в вищій школі.

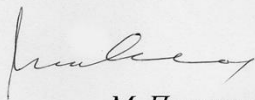
А сьогодні з густого, насиченого врожаю різнобарвних зерен віджимається «олія» в вигляді роздумів та філософських висновків для сьогоденних та прийдешніх поколінь.

Восьма книга вийшла в погляді на суттєвість людської моралі, життя з його протиріччями, що існують вічно як добро і зло, біле і чорне, а в людському середовищі від ангела до аспіда з нерозлучною підступністю «... не знаєш ти такого змий ласкаєш на груди своєю...».

Суттєвим штрихом (майже по Некрасову Н.А. ... и беру я себе (тебя) во свидетели ...) в підтримку своїх думок і висновків – наводяться аналогії вікового досвіду людства з вуст мислителів – роздуми, філософів – ґрунтовність, поетів – лірико-романтичне бачення буття!

І узагальнююче звучать делікатні побажання онукам.

З глибокою повагою і вдячністю,
до слідуючої книги

М. Пшеничний

Фото В. Кримчака.

Суми.

Міст через річку Псел.

Сумы.

Мост через реку Псел.

Дорогі Васи і Ніко!

Цілою офіцею третю книгу,
"не отрываюсь" - прочитав і як
"ма Кіноленгі" по ками знімаю
(і незнімаю), але голівні, що в
центрі Ви, Ваша мудова 'дайя і роки,
роки!

Велике спасибі за повагу,
будемо чекати "ремісії Аспаси".
Міжмо Вас цілуємо.
P.S. Сьогодні штатире з'явля.
и. Суми - 28.09.03. Пудилин

Обов'язковим ритуалом нашої зустрічі з М. М. було купання в річці Ворсклі. Річка, яка вважається найчистішою в Європі. Річка з природними піщаними берегами, річка на одному березі, якої розташований старинний дубовий, а на другому — сосновий ліс. Широке водяне плесо Ворскли тихо-тихо, поволі-поволі (правда, згідно з енциклопедичним словником, середня витрата води цією річкою — 28,5 куб. м за сек.) рухається в напрямку Дніпра та запрошує всіх охочих до спілкування. Спілкування, яке надає бадьорості, життєвого оптимізму, «заряджає» енергію до творчої праці, а вірніше — до творчого життя. А які прозорі води Ворскли! Скільки риби-мілкоти плаває в ній! Як не нищать водяні лілії, а вони білі, жовті колишуться на прозорій воді у берегів. Хто не покупався у Ворсклі, той не може говорити, що він знає найкращі, найбільш виражені відчуття бадьорості та радості, коли розмовляєш з річкою на «ти».

Быть подобным реке,
Что течет в тишине среди ночи,
Не страшась потеряться во мраке,
Отражая сияние звезд на безоблачном небе;
А когда небеса тяжелеют от туч,
Как река: ибо тучи ведь тоже вода, —

Отражая и их беспечно
В покойных глубинах своих.

Мануель Бандейра

Господи, які неосяжні Твої можливості, щодо прикрас Природи,
окраси життя всього живого і «неживого» (я вважаю все живим)!

Шукай краси, добра шукай!
Вони є все, вони є всюди.
Не йди за ними в чужий край,
Найперш знайди їх в своїх груди.

Іван Франко

Дійсно, «Шукай краси, шукай добра...», незважаючи на те, що, за прогнозами:

ДО ФАТАЛЬНОЇ МЕЖІ ЗАЛИШИЛОСЯ ЗОВСІМ МАЛО

«...Прибережні райони традиційно більш економічно розвинені, і можливе затоплення їх у зв'язку з підвищенням рівня Світового океану призведе до величезних економічних збитків у багатьох країнах на всіх континентах. За оцінками ООН, до середини ХХІ століття очікується близько 200 млн т. зв. кліматичних біженців, на утримання та облаштування яких знадобляться великі фінансові ресурси.

Підвищення температури, особливо в зимовий період, дозволить комахам та іншим переносникам хвороб розширити середовище проживання. У зв'язку з цим до середини ХХІ століття прогнозується збільшення захворюваності на малярію на 60%. У багатьох регіонах прогнозують нестачу якісної питної води, що призведе до зростання інфекційних кишкових захворювань. Збільшення вмісту біозабруднювачів у повітрі викличе зростання алергічних розладів, астми, респіраторних та низки інших захворювань.

Кліматичні зміни у найближчі 50 років можуть поставити близько четверті наземних тварин і рослин на межу вимирання. За оцінками учених, до 2050 р. із землі можуть зникнути до 1 млн особин флори і фауни. У результаті загине щонайменше одна особина з десяти. Ці втрати неминуче негативно позначатимуться на умовах життєдіяльності людини.

При цьому більшість втрат практично неминучі, оскільки викид газів, що призводять до глобального потепління, уже стався. Тому першочерговим завданням є розробка заходів із мінімізації цих наслідків...»

(Сергій Степаненко, «Дзеркало тижня», 19 травня 2007 р.).

Так ось, вище на одній із фотографій нас трое: я, мій син Олександр, який був нашим водієм машини, що доправляла нас до Харкова та звідти, і М. П. Це було на шляху нашого повернення з Харкова до Сум. Занурились у прозорі, оздоровчі води Ворскли.

На другій — я на фоні чудового краєвиду «дикого» пляжу, Ворскли (вор скла), Надворскля, дихаю свіжим повітрям, повітрям, яке помічаєш, повітря, яке відчуваєш, повітря, яке...

Я пам'ятаю, коли на початку сімдесятих років, міністерство освіти проводило в Сумах нараду, на якій я був присутній, то секретар обкому партії сказав, що найбільша кількість рік на Україні — в Сумській області. І вони найчистіші. Секретар не лукавив.

Будинок, у якому мешкає мій син і більшість працівників медичного факультету Сумського університету, розташований не більше, як в 100 метрах від річки Псьол. Кожний мій приїзд до сина, його сім'ї — це ще й радість спілкування зі Псьолом. Я в ньому і дуже рано, і дуже пізно.

Це я (липень 2007 рік) вирішив показати читачу неосяжну красу цієї річки. Хіба достане в людини хисту описати цю тиху, привабливу, зигзагоподібну за своїм маршрутом, з озелениними розкішними деревами

берегами річку Псьол. Цього навіть не вдалося зробити талановитим Чехову та Чайковському, які мешкали на її берегах багато часу. Бачите, із всієї території імперії вони вибрали наш Псьол, який надихав їх до активної творчої праці. Хоча Чехов є російським письменником, а Чайковський російським композитором, їх твори пронизані оздоровлюючим та стимулюючим повітрям річки Сумщини — Псьолоу.

Я переконаний, що вірш Наталі Забіли, який я нижче наведу, про Ворсклу, про Псьол...

ЯСОЧКА НА РІЧЦІ

Блись та блись на сонці наша річка,
повилась крізь луки запашні.
А яка тепленька в ній водичка!
І пісок м'якесенький на дні.

Поспішає радісно малеча,
цвірінчить на березі щодня.
Вітерець цілує щічки й плечі
і біжить по хвилях навмання.

Поскидали трусики і плаття,
пострибали в воду малюки.
Ой, і любо ж, весело плескатись
у струмочках тихої річки!

Тут і наша Ясочка голенька.
А навколо — рибок табунці!
Хоче рибку захопити в жменьку,
та ніяк не вдержить у руці...

Всі забули про Юрка малого —
він сидить один на бережку.
Бачить, що це дивиться на нього
крізь рясну зелену осоку?..

Та страшне, зелене... й просто суне...
Та от-от на хлопчика плигне!
Як гукне Юрасик до Ясуні;
— Ясю, Ясю! Глянь, яке страшне!

А Ясюня звіра не злякалась,
замахнулась: — Геть, зелений звір!

Подивилась жаба. Здивувалась.
Та й плигнула в воду під кушир.

Якби ви прийшли сюди, до Ясі,
в наш зелений сонячний садок, —
ціла зграйка зразу б тут зійшлася
сміхотливих радісних діток.

І, напевне, ви почули б миттю
про Ясюню, жаву та метку,
як вона прогнала те страхіття,
що дітей ляка на бережку.

Це також Сумицина, це один з її найяскравіших куточків — Нескушне (Тростянець). Велетенське водоймище, яке оточене десяти- і столітніми вербами, вербами, кленами... Тут побував Чайковський, тут він отримував творчу наснагу, тут він... І на цьому фоні — моя сестра зі своїм уже покійним чоловіком

Побували ми й у гостях моєї старшої сестри Люби.

Останні роки життя в неї мешкали мама і тато, кожний рік, коли я приїжджаю на Сумщину, епіцентром є її дім. Всі родичі, близькі й далекі, знаходять один одного через неї. Вона немічна, але справно стежить за могилами мами і тата, а тепер ще й свого чоловіка.

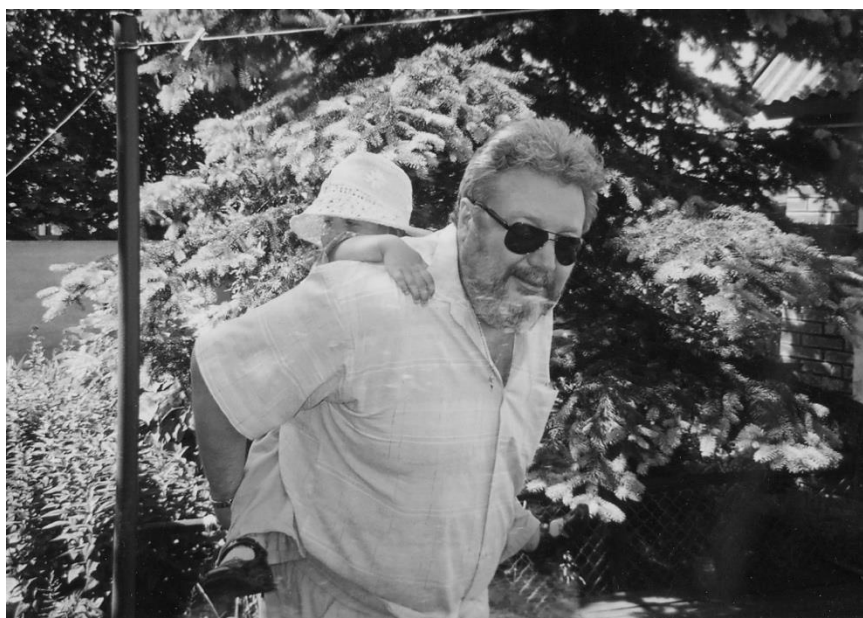
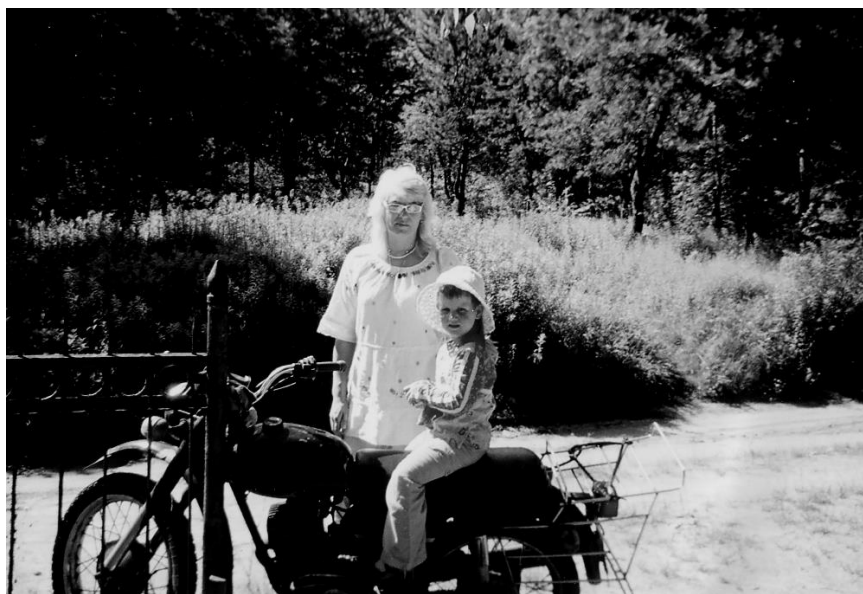

*Біля садиби Люби: я, Світлана (моя донька), Люба, Вікторія (внучка моя),
Саша (син)*

Ми з дружиною неодноразово пропонували їй переїхати жити в нас, але вона, маючи незадовільне здоров'я, залишається у своїй садибі. І це, насамперед, завдячуючи своїм добрим сусідам, які взяли на себе добровільне її обслуговування.

Вона мешкає за 50 км від Сум, в м. Тростянці, куди син Саша має змогу періодично приїжджати і надавати необхідну допомогу. Її оптимізм вражає мене.

Коли б не запитав її про життя-буття, завжди відповідь занадто оптимістична: все добре, добре почувається, матеріально забезпечена як ніколи (має тільки пенсію, але їй вдається щось викроїти з неї ще й для моїх онуків). 1–2 рази на рік гостює в нас.

*Це також в гостях у Люби (2007 рік). Світлана з донькою Вікою
та Саша з племінницею Вікою*

Моя поїздка — це спогади, спогади... Спогади дитинства і юності...

З дитинства прилітають журавлі,
З далекої лелечої країни
І воскресають з сірої руїни
Мої барвисті радощі малі.
Так легко,
Так двокрило на душі,
Так нелукаво,
Так світлоголосо:
І килим трав,
І ще дорога боса,
І ще вона нікуди не спішить.
Гай-гай, моє дитинство золоте,
Хоча й холодне
І не завжди сите...
Як ти зуміло у душі вмістити
Біду і біль,
І почуття святе?
З дитинства прилітають журавлі
Журливою і світлою журбою...
Як добре,
Що хоч в спогаді постою
Я коло вас
На молодій ріллі.

Святослав Праск

Тиждень поза Тернополем, тиждень поза повсякденними справами, тиждень нових спілкувань (Харків, Суми, Тростянець, Білка), тиждень розмов з Природою і тиждень без політики (газет, радіо, телебачення). Я побував в «новому світі», я бачив неосяжність неба, річки, лісу, життя... І я зрозумів Джона Е. Сміта: «Якщо бажаєш, щоб життя тобі посміхнулося, спочатку сам посміхнись життю».

Після приїзду до Тернополя я помітив, а точніше, відчув якусь заспокійливу атмосферу. І ніяк не міг зрозуміти, звідки «подув» вітер. Потім звернув увагу, що з екранів телевізору зникли постійні політичні чвари, які мимоволі дратували мене, і, мабуть, багатьох людей. У мене таке враження, що телеканали зробили надзвичайно добру справу: домовилися не завдавати здоров'ю своїх глядачів (слухачів) прикростей. Більш

розумного, корисного для суспільства телеканали ще не робили ніколи. Рекламні передвиборні ролики Януковича, Юлі, Луценка, Ющенка... я в рахунок не беру. Особисто я на них не звертаю уваги. Думаю, що так робить і більшість. Така подія на телебаченні України є прикладом для ЗМІ всього світу. Моєму захопленню з цього приводу немає меж. Ця подія заслуговує на Нобелівську та інші премії. А точніше: оцінити її неможливо, як і будь-який неперевершений витвір мистецтва. Дай Бог, щоб ця ситуація не мала кінця, в що дуже важко віритися.

«Дайте руки, юні друзи» і не тільки юні:

Дайте руки, юні друзи,
Серце к серцю най припаде,
Най щезають тяжкі туги,
Ум, охота най засяде.
Разом, разом, хто сил має,
Гонить з Руси мраки тьмаві, —
Зависть най вас не спиняє,
Разом к світлу, друзи жваві!

Маркіян Шашкевич (XIX століття)

Мій оптимізм був марним. Через короткий час ЗМІ «забуяли» всіма кольорами радуги передвиборної боротьби.

Як було добре, якщо б ми декларували і керувались тільки наслідками, а не намірами. Про це говорить і Пауло Коельо:

«Всякому воину света случалось слышать от матери такие слова: «Мой сын сделал то-то и то-то в умоисступлении, потеряв голову, но — в сущности — человек он очень хороший».

Воин, хоть и почитает мать, знает, что это не так. Он не винит себя за необдуманные поступки, но и не прощает себе допущенных ошибок, ибо в этом случае никогда не сумеет исправить свой путь.

Вооружаясь здравым смыслом, судит он о результатах своих деяний — о результатах, а не о намерениях, которыми руководствовался, осуществляя деяние. Он несет ответственность за все, что совершил, — пусть даже дорого обходится ему платить за ошибки.

«Всевышний судит о дереве по его плодам, а не по корням», — гласит старинная арабская пословица».

А добрі наслідки (плоди) можливі тільки при наявності глибоких знань, які накопичуються при безпосередньому спілкуванні. Й тому: «Той, хто бажає вести народ за собою, вимушений йти за натовпом» (Оскар

Уайльд), а не навпаки, яке про це сповіщає Микола Ротман (газета «Четверта влада», 11 липня 2007) в статті «Президент і олігархи»:

«За найсвіжішими даними Держкомстату, в Україні 1,5 мільйони безробітних, а це — 7,3 відсотка від усього працездатного населення.

На думку ж експертів, насправді безробітних в Україні ще більше. І то — набагато. Особливо в сільській місцевості, де єдиним джерелом прибутків для колишніх колгоспників стала праця на власних городах і фермах. Але ж яке мілке джерело... На відміну від селянської праці, якій не видно ні кінця, ні краю.

Поза усілякими сумнівами, керівництво держави, починаючи від президента, знає проблеми і отого півтора мільйонів офіційно безробітних «маленьких українців», і неофіційно безробітних селян.

А могло ж знати ще краще! Якщо, скажімо, ці люди могли самі розповісти про свої біди — тому ж президентові. Але ж їх так багато: і безробітних, і їхніх бід... То де, скажіть, мав би зібрати їх Віктор Андрійович простих людей — щоб глянути кожному у вічі й кожного вислухати?

Немає в Україні такої величезної зали...

Та й часу в Ющенка стільки нема! Це ж навіть 5-річного президентського терміну не вистачить. Тим паче, що половина його вже минула — остаточно і безповоротно.

Тоді як попереду — не тільки друга половина цього терміну, а й... Ну, звичайно, другий термін! Президентський.

Тож саме пора починати думати про нього, подумав Віктор Андрійович, — і призначив на минулу середу зустріч з представниками народу. Але не всього, а найбагатшої його частини. Коротко кажучи, з олігархами. Звісно, українськими. Хоча українців серед них, за випадковим або й ні збігом обставин, чомусь дуже мало.

За таким же збігом обставин зібрав президент олігархів за тим самим великим круглим столом із діркою посередині, за яким рік тому лідери провідних політичних сил обговорювали і підписували Універсал національної єдності. (Що з того вийшло — навіть згадувати не хочеться).

Тепер уже з олігархами президент задумав підписати... Ні-ні, не другий універсал (сказано ж: Універсалів більше не буде!), а меморандум. Про напрямки подальшої співпраці влади та великого бізнесу.

— Шановні колеги, я закликаю вас до одного, — звернувся Ющенко до олігархів, ми — одна команда! Команда чиновників і бізнесменів... І

ваша думка така ж важлива, як міністра фінансів. Ми повинні почуватися однією родиною!

Треба сказати, що ці та чимало інших компліментів від президента, члени новоспеченої чи то команди, чи то родини, вислухали чемно і уважно. Втім, до підписання меморандуму справа так і не дійшла.

Може, це й добре, що не дійшла? Інакше, де гарантія, що меморандум уже у недалекому майбутньому не спіткала б така ж гірка доля, як універсал?

Правда, довго і багато ввічливі гості-багатії, серед яких чомусь не було найбагатшого в Україні «квартету» — Ахметова, Пінчука, Тарути і Коломойського — дозволили балакати не тільки господареві, тобто президентові. А й самі набалакалися досхочу, точніше — «поплакали в жилетку» Віктору Андрійовичу.

Здавалось би, чого олігархам плакати. Грошей у них як зірок у небі, мільярди-міриади... А тому що...

Тому що, уявіть собі, багаті теж плачуть! І не тільки в кіно, а й у реальному житті. Якщо ж це багаті українці, то причина для плачу в них одна-єдина — вони хочуть стати ще багатшими! І то — як найшвидше!

Президент же наш, як людина теж далеко не бідна, та ще й — бухгалтер за фахом і банкір за покликанням — уже давно докумекав: без міцної дружби з олігархами другого терміну йому не потягти.

Тому ще на зорі свого президентства Віктор Андрійович провів першу зустріч з вітчизняними олігархами. Твердо пообіцявши їм тоді, такі ось «побачення» відбуватимуться щоквартально.

Не склалося.

Відповідно торік Ющенко зустрівся з «елітою» нації (визначення гендиректора «Стиролу» і олігарха за сумісництвом Володимира Яновського) теж один раз — як і в 2005-му.

На цьогорічній зустрічі Ющенко знову пообіцяв приймати в себе олігархів щоквартально. Тепер уже є більше підстав сподіватися на те, що слова він дотримає. Нові вибори ж — не за горами: у кого — парламентські, а у Віктора Андрійовича — президентські.

Та й чому б скажіть не збирати в себе олігархів, коли вони всі за одним столом вміщуються?

Інша справа — народ. Де такого стола президентові взяти, аби його розмістити? Навіть частину народу — скажімо, тих же безробітних...

Тому їм одна дорога — на Майдан. Знову на Майдан? А чому б і ні, адже робити безробітним усе одно нічого. Тоді як у президента не за горами — нова виборча кампанія...

Отже, до зустрічі на Майдані, любий, рідний, бідний народе?».

Я не думаю, що зміст цієї статті стосується тільки Юшенка. Я б сказав до більшості з нас. Ми є свідками, коли високопосадовці, використовуючи значні суми народних гривень, безупинно літають по всьому світі. Вони літають і по Україні. Вони не можуть бути на «своєму» місці. Все кудись рухаються. У них не вистачає часу для зосередження над рішенням державних проблем. У Київ вони «заїжджають», щоб посваритися та підписати підготовлені чиновниками постанови, укази, доручення... Інколи, зібратись за «круглим столом»...

Навіть лікуватися ідуть за кордон: той суглоб лікує, інший серце, ще один — виводить з організму отруту, яка потрапила до нього біля трьох років тому. Ідуть, ідуть від своєї батьківщини якомога далі. Гроші беруть «дома», а віддають за кордоном. Цим вони дають об'єктивну оцінку нашій системі охорони здоров'я і значущості своєї участі в її поліпшенні (це означає: говориш одне, а думаєш і робиш зовсім інше). Мені (думаю й тобі) трудно зрозуміти: як можна керувати країною, в яку не має віри?

Своїми особистими прикладами щодо навчання своїх дітей, внуків за кордоном вони вносять «значний вклад в розвиток освіти та успішне втілення в життя Болонського процесу» (більше — зневіру) в Україні взагалі, і вищої — зокрема. А для всього цього необхідно «здирати» з когось кошти. Їх же «не висидиш» на гнізді, як квочка своїх курчат?

Шматують мою Україну,
Як ласий, солодкий пиріг!
Забули, що кожна людину
Спитає всевишній за гріх.
І хто б ти не був на цім світі:
Єврей, українець, казах —
За все тебе буде судити
Твій Бог — чи Ісус, чи Аллах.
Ми всі із землі народились,
І всі у ту ж землю підєм.
Безбожники — в пекло горіти,
А праведні — жити в Едем.

Тетяна Мартиненко (лікар)

Пишу цю «критику», а сам думаю: яка ж багата Україна. Зверніть увагу на один маленький епізод «уміння» економити державні (народні) кошти. «...Отож наші високодостойники, які примудрилися жити не тільки під час відпусток у курортних умовах, а всі 365 днів на рік, і відсунули триклятий фосфор у самісінький кінець порядку денного. Щоб очі не муляв...

Ні, де ще таке, скажіть, можна витворити — у якій цивілізованій країні? Маю на увазі оте «курортне» засідання РНБО. Це добрих два десятка її членів чартерними рейсами (і не самі-одні, а з своїми охоронцями) летять з Києва до Ялти, конкретно — до голови Ради нацбезпеки Віктора Ющенка. А що? Він же там відпочиває — після повернення із Швейцарії...

Не знаю, може хтось вважає, що так і має бути. А я — ні. Я вважаю, що по-людські було б, якби оте засідання РНБО відбулося того дня не в курортній Ялті, а в отруєному фосфором Ожидові. Чи, у крайньому випадку, у Львові. З безпосереднім виїздом усіх членів Ради нацбезпеки та оборони до місця аварії...» (Тетяна Савків, «Четверта влада», 25 липня 2007).

І, незважаючи на все це, особисто мені, моїй дружині, моїй старшій сестрі пенсійне забезпечення дозволяє зводити кінці з кінцями, а тому ми задоволені життям. До того ж, незважаючи на всі негаразди, складається враження, що в останні роки пенсійне забезпечення краще, ніж у радянські часи (я про всіх не пишу. Тільки про себе і своїх близьких. Ми задовольняємося життям в межах своєї садиби). І це пишу я — людина, яка в Союзі мала право на персональну пенсію. І тому можна стверджувати, що за минулих часів обкрадання людей було значно більшим, ніж сьогодні. Просто за «ідеологічними» переконаннями ми цього не бачили. Я більше скажу: ви не знайдете «правителів» ні одної держави, яка б не обкрадала свій народ. Можна тільки говорити про рівень цього обкрадання. Так що заспокоймося.

Ну, а

«ТЕПЕРЬ КУДА?»

Ну, тепер куда?.. Опять

Рад би встретиться с
отчизной,

Но, качая головой,

Разум шепчет с укоризной:

«Хоч окончилась война,

Но остались трибуналы.

Угодишь ты под расстрел!

Ведь крамольничал не мало!»

Это верно. Не хочу
Ни расстрела, ни ареста,
Не герой я. Чужды мне
Патетические жесты.
Я бы в Англию уплыл, —
Да пугают англичане
И фабричный дым... От них
Просто рвет меня заране.
О, нередко я готов
Пересечь морские воды,
Чтоб в Америку попасть,
В тот гигантский хлев
свободы, —
Но боюсь я жить в стране,
Где плеватьельниц избегли,

Где жуют табак и где
Без царя играют в кегли.
Может быть в Россию мне
Было б лучше, а не хуже, —
Да не вынесу кнута
И жестокой зимней стужи.
Грустно на небо смотрю,
Вижу звездный рой несметный, —
Но нигде не нахожу
Я звезды моей заветной.
В лабиринте золотом
Заблудилась в час полночный, —
Точно также как и я
В этой жизни суматошной.

Генріх Гейне

Виходить, що краще сидіти у своєму «гнізді» і не рипатися. Але це вже більше моє твердження, ніж Г. Гейне. І твердження людини, яка не молода, зовсім не молода, а точніше — людини старенької. Навпаки, молодість характеризується рухом, постійним рухом у всіх напрямках життя; рухом фізичним і духовним. Мій онук ось уже другий рік на студентські канікули їде в США на заробітки. Він працює, він пізнає, він порівнює, його думки більше спрямовані на майбутнє, ніж на сьогодення. Майже кожного тижня ми (з бабусею) розмовляємо з ним (телефоном) і я відчуваю в його голосі бадьорість, змужніння, надію на майбутнє («Що мені більше всього не подобається у молодих, так це те, що я вже до них не належу», Бадді Ебсен). Я не знаю глибоку історію України, але мені вважається, що такої свободи молодь моєї країни не знала ніколи. Колеги по віку, подумаймося: моєму онукові 25 грудня виповнюється 20 років, а він побував у Туреччині, Австрії, Німеччині, США, Росії. І це за умов наявності недостатнього матеріального забезпечення.

Хіба я можу порівнювати рівень розуміння свого життя в мої 20 років і внука в такий же вік? Це, як говорять, Земля і Небо. Хіба ми (молодь і старики) в змозі оцінювати минуле і сприймати сьогодення однаково? Ні. Як приклад наведу уривок патріотичної та талановитої статті Віктора Гравовського («Літературна газета», 19 липня 2007):

УКРАЇНЬСЬКА МЕТА

«Її щонайвичерпніше висловив Тарас Шевченко: в своїй хаті — своя правда, і сила, і воля». Висловив, аби повною мірою донести народові націєтворчу засаду Григорія Сковороди: «Суспільство — в любові, любов — у Бозі, Бог — у суспільстві. Ось і кільце вічності». Здавалося б, так усе просто! А народ як блукав, так і блукає в лабіринті рабського копіювання чужинської погібелі: «око за око — зуб за зуб».

Всесвітня боротьба за «людину духовну», заповідана Спасителем, точиться надто кривавими шляхами... Аналізуючи її перебіг ще 130 років тому, Іван Франко зауважив стосовно історії французького лібералізму за Наполеона III, що це «історія страшного спідлення, котре гідно закінчилося прусською війною і кривавою різнею Паризької Комуни». Немов передбачаючи майбутнє, Франко наголошує: «І що ж бачимо з тої майже столітньої історії лібералізму у Франції? Бачимо ось що: народ... у своїх кривавих революціях ставить державі і всій людності великі, святі проблеми та завдання: свободу, рівність, добробут, братерство, працю, — народ ллє кров за такі високі засади на барикадах і по всіх кінцях світу, народ поборює і валить в порошок елементи реакційні, шляхту, привілеї.. і, скінчивши таку велетенську працю, немов утомиться і здає своє велике діло у руки своїх провідників, освічених, інтелігентних лібералів, тих, що у війні не ляляли кров, а радили, кричали і гуляли. Ось вони й починають вести його по-своєму, — але куди їм, карлика-самолюбам, справитися з роботою велета!» Спекуючи на споконвічних прагненнях народу, підкреслює Франко, «провідники» нівелюють мету: починають різати її на кусні, приміряти на себе, до власних вигод, а далі й повертати на неволення того самого народу, що їх у хвилю слабості поставив над собою»...

Я сприймаю цю статтю так, як цього бажав автор. З розумінням, пророчими словами І. Франка щодо сучасності в Україні, з вірою в силу «народу»... Не впевнений, що також буде сприймати цю статтю освічена, молода людина, яка познайомила з життям багатьох країн світу. Вона задумается і буде довго думати щодо можливості порівняння сьогодення і подій минулих 2–3–4-х століть. Так само, як освічена молода людина не зможе зрозуміти відповідь відомого письменника Юрія Мушкетика Наталі Скорокіржі на запитання («Літературна газета» 19 липня 2007 р): — Як ви працюєте? Ви опанували сучасні технології і пишете на комп'ютері? — Ні, я пишу від руки. Це звичка...

Навіть я не згодний з Ю. Мушкетиком, незважаючи на те, що з комп'ютером я тільки на «ви» (з 2002 року я друкую всю свою «продукцію» на комп'ютері і можу стверджувати, що ця технологія економить мені час в 2–3 рази, в порівнянні з друкарською машинкою).

Говорячи, про природну «рухливість» молоді, у мене, мабуть, це вже вікова ознака, відсутнє бажання податися в «далекі краї». І не тому, що для мене всяка подорож є ризикованим кроком щодо життя, а мене в повній мірі (в повній!) задовольняє і приносить насолоду спілкування зі своїми близькими, природою, незначна фізична праця, щоденна творча праця...

І мені до вподоби вірш Лесі Українки:

LEGENDE DES SIECLES (ЛЕГЕНДА ВІКІВ)

Здавен, було, марю: коли б мені сила,
то я б у той храм таємничий вступила,
де світять крізь пільму науки дива,
де людська не хилиться вділ голова,
а гордо здіймається чоло думливе,
знаття свого певне, і ясне, й щасливе,
де ллється у душу величний спокій,
немов легендарний цілющий напій.
Гадала: замкнуся у тиху кімнату,
на скарби всесвітньої думки багату,
сховаю в книжки всі чуття, мов у труни,
замовкнуть у серці моєму всі струни,
сама тільки думка, холодна, ясна
жива в мені буде, вона лиш одна.
Мій розум тоді розв'ється так вільно
і буде зорити без гніву, а пильно
на давні віки, на колишні події,
на трупи світів, на померлі надії,
на марища віри, на кості людей,
на зародки звірів, рослин та ідей.
Все злучиться в цілість — природа і люди,
що є, що минуло, що сталося, що буде,
і рідне й чуже поєднається щільно
і житиме в думці моїй нероздільно,
затихнуть навік ворожнеча і білі,

не буде діяти вже й ганьба неволі,
усім моїм мукам настане кінець –
і се буде пильної праці кінець.

Все це я пишу, щоб підкреслити наш необмежений консерватизм, який нав'язує читачеві (співрозмовникові, глядачеві) тільки нашу точку зору, тільки наше розуміння подій, тільки наше переконання, тільки... Але ж світогляд у кожної людини свій, індивідуальний і залежить від багатьох обставин (вік, освіта, характер виховання, особливо в дитинстві, рівень культури, досвід...). Ми, як правило, стверджуємо, стверджуємо, стверджуємо; ми, як правило, повчаємо, повчаємо, повчаємо; ми, як правило... І ми глибоко помиляємося в собі, в чому мене переконує Дейл Карнегі:

«...Щоліта я вирушаю порибалити в штат Мен. Мої улюблені ласощі — полуниця в сметані. А риба чомусь надає перевагу хробакам. Тож на риболовлі я не дбаю про власні бажання, а думаю, як догодити рибі.

Чому б не керуватись цим здоровим глуздом і в стосунках з людьми? Коли Ллойда Джорджа (прем'єр-міністр Італії (1917–1919), один з лідерів італійського лібералізму) запитали, як йому пощастило залишитись при владі, хоч інших лідерів воєнного часу — Вільсона, Орландо, Клемансо — позбавили їхніх постів, він сказав, що допомогло йому втриматися нагорі вміння насаджувати на гачок наживку.

Навіщо іншим казати те, чого хочемо ми? Це наївно. Навіть абсурдно, якщо ми прагнемо здійснення наших планів. Те, чого домагаємося ми, цікавить лише нас і більше нікого. А щоб вплинути на інших, треба говорити з ними про те, чого хочуть вони, і показати, як можна досягти цього.

Якщо ви не хочете, щоб ваш син курив, не читайте йому нотацій і не висловлюйте своїх бажань, а розтлумачте, що сигарети можуть стати на заваді при вступі до бейсбольної команди або при спробі виграти стометрівку.

Це слід пам'ятати, незалежно від того, з ким ми маємо справу — з дитиною, телям чи шимпанзе. Ралф-Уолдо Емерсон із сином намагалися загнати теля до корівника. Однак вони припустилися типової помилки, зосередивши увагу на власному бажанні. Тож Емерсон штовхав, а його син тягнув тварину, яка, маючи інші бажання — залишитися на пасовиську, — пручалася, впираючись ногами. Це побачила служниця, ірландка за походженням. Вона не вміла писати книжок, але коней і телят розуміла

краще за Емерсона, бо задумувалася, чого вони хочуть. Давши теляті смоктати свій палець, служниця спокійно повела його до корівника...

У своїй популярній книжці «Вплив на людську поведінку» професор Гаррі Оверстріт писав: «Дія випливає з того, чого ми особливо бажаємо... і найкраща порада, яку можна дати тим, хто прагне домогтися успіху в бізнесі, політиці, освіті або навіть удома, буде така: спершу збудіть в іншій людини палке бажання зробити саме те, що потрібно. Той, хто зуміє цього досягти, здобуде весь світ, той, хто не зуміє, — йтиме шляхом самотніх».

Коли злиднений шотландський хлопець Ендрю Карнегі розпочав свою кар'єру, йому платили два центи за годину. А завершуючи її, він пожертвував і пороздавав родичам та друзям триста шістдесят п'ять мільйонів доларів. Як він домогся такого успіху? Він рано збагнув, що на людську поведінку можна впливати лише в один спосіб — зосереджуючись на бажаннях інших людей. Він закінчив у школі лише чотири класи, але навчився керувати людьми. Розповім такий випадок. Невістку Карнегі дуже непокоїло, що її сини, які навчалися в Єльському університеті й, певно, були заклопотані своїми справами, не відповідали на сповнені тривого листи матері.

Ендрю Карнегі побився об заклад на сто доларів, що вже зворотною поштою він дістане від хлопців письмову відповідь, навіть не наполягаючи на цьому. Коли вони заклалися, він написав племінникам веселого листа, зазначивши між іншим, що надсилає кожному п'ятидоларового банкнота. Однак він «забув» покласти гроші в конверти. І справді зворотною поштою надійшов лист «любому дядечку Ендрю» з подякою за теплі слова, але... Гадаю, речення ви можете закінчити самі.

Припустимо, ви хочете запропонувати комусь що-небудь зробити. Перш ніж говорити про це, питайте себе: як мені вчинити, аби він сам забажав це зробити? Таке питання врятує вас від необхідності вислуховувати чийсь розп'якування про ваші власні наміри.

Щосезону я орендував на двадцять вечорів велику залу в одному з нью-йоркських готелів для читання курсу лекцій. На початку одного з таких сезонів мене повідомили, що орендну плату втричі підвищено. Я дізнався про це тоді, коли запрошення було вже надруковано і розіслано, а оголошення вивішено. Звичайно, не хотілося платити зайвого, але чи був сенс говорити з керівництвом готелю проте, що я хочу, чого не хочу? Їх цікавили лише власні справи. Через кілька днів я пішов до менеджера.

— Ваш лист шокував мене, — почав я здалеку, — але я вас не звинувачую. На вашому місці, можливо, я написав би такого самого листа.

Ваш обов'язок менеджера готелю — дбати про найвищий прибуток. Коли ви цього не робитимете, вас слід звільнити. А тепер візьмемо аркушик паперу і занотуймо ваш виграш і збитки внаслідок підвищення орендної плати.

Я перекреслив лінією аркушик навпіл і вгорі вивів: «Виграш» та «Збитки». У першому стовпчику під заголовком «Виграш» написав: «Зала вільна».

Якщо ви надаватимете залу для танців чи зборів, — провадив я, — це принесе значно більше прибутків, ніж лекції. А якщо я орендую приміщення на двадцять вечорів ви втратите чимало грошей. А тепер поговоримо про збитки. Замість того, щоб за мій рахунок збільшувати прибуток готелю, ви зменшите або зведете їх нанівець, якщо я через таку високу орендну плату читатиму лекції деінде. Врахуйте ще одну обставину: на мої лекції приходить чимало культурних, освічених людей, а для вас це — гарна реклама. Чи не так? Адже на неї ви витрачаєте близько п'яти тисяч доларів і все одно не можете зібрати в себе стільки відомих людей, скільки приходить на мої лекції. Для готелю це чогось та варте.

Викладаючи ці аргументи, я заносив їх до стовпчика під назвою «Збитки». Вручивши аркушик менеджеріві, я додав:

— Сподіваюся, ви уважно розглянете всі «за» і «проти» й повідомите про своє рішення.

Наступного ранку я отримав листа, в якому повідомлялося, що орендну плату збільшують лише на п'ятдесят процентів замість трьохсот, запропонованих раніше. Зважте, я домігся цієї знижки і словом не прохопившись про власне бажання. Весь час я говорив лише про інтереси мого співрозмовника і про те, як йому домогтися успіху. А чим би все скінчилось, якби я вдерся до кабінету менеджера й загорлав: «На що сподівалися, підвищуючи мою орендну на триста відсотків? Ви ж добре знаєте, що запрошення розіслано, а оголошення розклеєно! Триста відсотків! Безглуздя! Я не платитиму таких грошей!»

Якими були б наслідки? Спалахнула б суперечка, і ми б шкварчали, як ковбаса на сковорідці. А як закінчуються суперечки, ви знаєте. Навіть якби мені поталанило переконати його, що він помиляється, на заваді стала б його гордість. Ні, менеджер не поступився б!..»

Так що є чимало рецептів для можливих порозумінь між людьми, між молодими і немолодими, між людьми і навколишнім світом, між партіями,

між партіями і громадськими організаціями, між..... Але, в більшості випадків, такими рецептами ми нехтуємо.

Хоча рецепти життя бувають різними, і якими з них краще скористатися? Питання залишається відкритим. Це видно і із вірша Степана Руданського (XIX століття):

НАУКА

Дочекався я
Свого святонька
Виряджала в світ
Мене матінка.
Виряджала в світ
Мати рідная
І промовила
Мені, бідная:
«Нехай, сину мій,
Ми працюємо.
Нехай цілий вік
Ми горюємо;
Нехай сохну я,
Тато горбиться,
Ти на світ поглянь,
Що там робиться, –
Та не всі ж, як ми,
В землі риються, –
Може, є такі,
Що і миються;
Та не всі ж, як ми,
Димом куряться, –
Може є такі,
Що й не журяться.
Коли найдеш їх,
Милий синочку,
Ти склони себе,
Як билиночку,
Ти склони себе,
Як билиночку,
Простели себе,

Як рядниночку.
Спина з похилу
Не іскорчиться,
Чоло з пороху
Не ізморщиться.
Спина з похилу
Не іскривиться,
Зате ступить пан
Та й подивиться;
Зато ступить пан
На покірного
І прийме тебе,
Як добірного.
І в годиничку –
На драбиничку.
І підеш тоді,
Милий синочку,
І з панамі сам
Порівняєшся,
В сріблі-золоті
Закупаєшся,
З полем батьковим
Розпрощаєшся!
Але сталося
Друге святонько:
Виряджав у світ
Мене батенько.
Виряджав мене,
Путь показував,
Говорив мені
І приказував:

9*Сміян І. С. Треба всюди, добрі люди, приятеля мати!..

«Видиш, сину мій,
Як працюємо,
Видиш, сину мій,
Як горюємо.
Кожний на світі
На то родиться...
Не дивись на світ,
Що там робиться!
І на пчіл поглянь:
Є робучії,
Але й тругні є,
Неминучії.
Так і на світі:
Їдні риються,
Другі потом їх
Тільки минються.
Будь ти проклятий,
Милий синочку,
Як пігнеш таким
Свою спиночку;
Як пігнеш таким
Свою спиночку,
Як простелишся

На рядниночку.
І чоло тобі
Нехай зморщиться,
І хребет тобі
Нехай скорчиться!
Ти тікай від них,
Як від гадини,
Ти не жди від них
Перекладини;
Ти не жди від них
Перекладини,
Ти у світ іди
На оглядини.
Ти у світ іди,
Милий синочку,
Ти усе спізнай –
І билиночку.
Тоді з світом ти
Порівняєшся,
В добрі-розумі
Закупаєшся,
З полем батьковим
Привітаєшся!»

Бачите, вибір завжди є. Інша справа, що ми «вибираємо» кожний по-своєму. І в цьому проявляється наше «Я». У мене склалося таке враження, що вже життя доля (Господь Бог) перед мною ставила можливість вибору. Вибору із двох добрих можливостей — вибрати одну.

1. Залишатися лікарем-ординатором чи обійняти посаду головного лікаря? Обійняв посаду головного лікаря (1958 рік).

2. Залишатися головним лікарем чи обійняти посаду завідуючого відділом Закарпатського науково-дослідного інституту педіатрії, акушерства і гінекології (1962 рік)? Переїхав у Мукачів.

3. Залишатися директором НДІ в Мукачеві чи їхати в П'ятигорський НДІ курортології і фізіотерапії старшим науковим співробітником — педіатром (1964 рік)? Вибрав останній.

4. Залишатися керівником Железноводської клініки в П'ятигорському НДІ чи зайняти посаду завідуючого курсом педіатрії в Полтавському

стоматологічному інституті або професора кафедри педіатрії у Вінницькому інституті (1968 рік)? Залишився на Кавказьких Мінеральних Водах.

5. Залишатися працювати в П'ятигорському НДІ чи очолити кафедру педіатрії в Тернопільському медичному інституті (1970 рік)? Переїхав у Тернопіль.

6. «Перебратися» завідуючим кафедрою педіатрії у Львівський медичний інститут чи залишатися в Тернополі (1972 рік)? Перевагу надав останньому.

7. Залишатися тільки завідуючим кафедрою педіатрії чи ще й бути одночасно проректором з навчальної роботи Тернопільського медичного інституту (1975 рік)? Став ще й проректором.

8. Залишатися на цих двох посадах в Тернополі чи обійняти посаду директора Львівського НДІ педіатрії і акушерства (1980 рік)? Залишився в Тернополі.

9. Обійняти посаду завідуючого кафедрою педіатрії в Кримському медичному інституті чи залишитися в Тернополі (1980 рік)? Вибрав останнє.

10. Бути завідуючим кафедрою педіатрії і одночасним ректором Тернопільського медичного інституту (1981 рік)? Так. Став ще й ректором.

11. Залишитися у Тернополі чи обійняти посаду ректора інституту удосконалення лікарів у Москві (1988 рік)? Вибрав перше.

12. Залишатися ректором і завідуючим кафедрою педіатрії Тернопільської медичної академії чи тільки бути завідуючим кафедрою (1997 рік)? Вибрав останнє. Але з допомогою свого проректора з лікувально-профілактичної роботи та міністра охорони здоров'я.

13. Залишатися завідуючим кафедрою педіатрії чи бути професором цієї ж кафедри (вересень 2003 рік)? За допомоги ректора, в минулому мого проректора, обійняв посаду професора кафедри.

14. Залишатися професором кафедри чи обійняти посаду радника ректора (січень 2004 рік)? За допомоги ректора став його радником.

15. Бути радником ректора чи відправитися на «заслужений відпочинок» (з липня 2005 року)? В останньому випадку вибір був без мене — посаду радника ректора пан ректор скоротив.

І сьогодні я можу, не поспішаючи, думати про свій вибір, який уже стався, який уже далеко позаду. Більше того, говорити про нього зі своїми близькими, інколи і не зовсім близькими. Якщо в минулі роки я вважав

свій кожний вибір найбільш оптимальним, то сьогодні мені вважається, що і без чисельних «виборів» моє життя було б чудовим.

Хіба в мене «повернеться» язык сказати щось негативне про життя в Трускавці, всесвітньо відомому курортному містечку, в авторитет і славу якого я вложив й свої знання і творчий труд.

Не про все сказати я беруся —
Тут легенда в правду забіга...
Кажуть: є всесильною «Нафтуса»,
Пісня ж їй підмога і снага.

Там з глибин холодні б'ють джерела,
Пісня ж — із сердечного тепла.
Як співають гарно про Говерлу,
Про тополь край мого села?

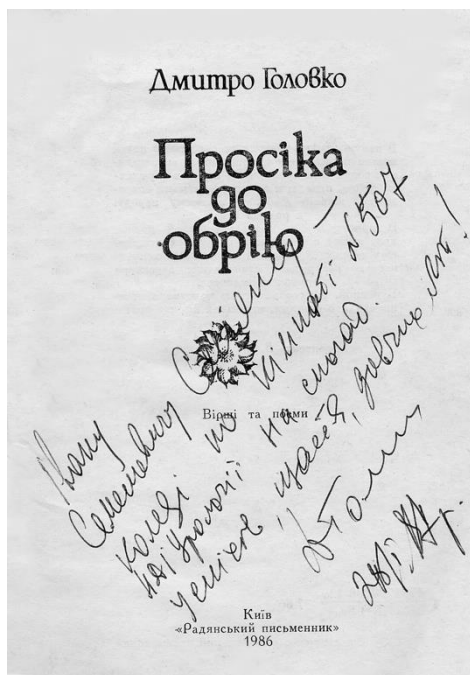
Пізнаю саратовські наспіви,
Білоруський Янко б'є чолом...
І здалось: усіх сюди, на диво,
Погукали гори і Дніпро.

Це ж чудово, що гуртує пісня.
Розуміння — із усіх країв.
І пора, здається, благовісна —
Забирає смутки і жалі.

Через те й в душі одмолодилося:
Незабутня і щаслива мить.
Зрозуміти істину хотілось:
Не «Нафтуса» — пісня молодить.

Дмитро Головка

Хто відпочивав у Трускавці, той знає, що кожного вечора біля бювету мінеральних вод стихійно збираються відпочиваючі та співають пісні на свіжому повітрі... Ідилія... І цього не міг не помітити поет і не відобразити у своїх віршах.

Тут пройшли мої перші роки лікарської діяльності, тут народився мій син Саша, тут я «придбав» двох чудових друзів: Володимира Сергійовича Болишканова і Льва Карловича Байкалова. Всі свята ми разом зі своїми сім'ями зустрічали в когось із нас дома, де говорили про здобутки медичної науки, про свої здобутки, обговорювали питання майбутніх досліджень. І, що цікаво, ніколи не говорили про політику. Мабуть, це пояснюється тим, що нам хотілось максимально ефективно використати час зустрічі. Адже такі зустрічі були не частими (3–4 рази на рік), тож усі ми не гаяли часу, не використовували його на «побрехеньки».

Володимир Сергійович був старший за мене, десь, років на десять. Крім того, що він був чудовим лікарем, він був і знавцем різних напрямків мистецтва. Не було в Союзі жодного культурного центру, якого б він не відвідав, з попередньою підготовкою щодо нього. Він нас, нерозумних «хазарів», старався ввести в храм культурних цінностей. Іноді, пізно ввечері (він працював зі своїми хворими до 10-ї години вечора) я зустрічався з ним, і ми довго говорили про різні наші життєві ситуації, я радився з ним щодо напрямків наукових досліджень...

Одним словом, я завжди отримував велике задоволення від спілкування з ним. І коли його не стало, я втратив частинку самого себе. До цього часу я періодично розмовляю з ним. Розмовляю й словами Марини Цветаєвої:

В РАЮ

Воспоминанье слишком давит плечи,
Я о земном заплачу и в раю,
Я старых слов при нашей новой встрече
Не утаю.

Где сонмы ангелов летают стройно,
Где арфы, лилии и детский хор,
Где все покой, я буду беспокойно
Ловить твой взор.

Виденья райские с усмешкой провожая,
Одна в кругу невинно-строгих дев,
Я буду петь, земная и чужая,
Земной напев!

Воспоминанье слишком давит плечи,
Настанет миг — я слез не утаю...
Ни здесь, ни там, — нигде не надо встречи,
И не для встреч проснемся мы в раю!

Лев Карлович Байкалов на три роки молодший від мене, хоча й закінчив Московський медичний інститут на один рік раніше, аніж я Харківський. Льова також надзвичайно освічена людина. Знавець і поціновувач художньої творчості, з бажанням щось «відкрити». Він чудовий співрозмовник, завжди підмічав головне, доречно вставляв гостре або гумористичне слово.

Переді мною лежить ця фотографія з написом : «Дорогому другу — Ване в пам'ять о незабываемых днях жизни в Трускавце». Підпис — Л. Байкалов.

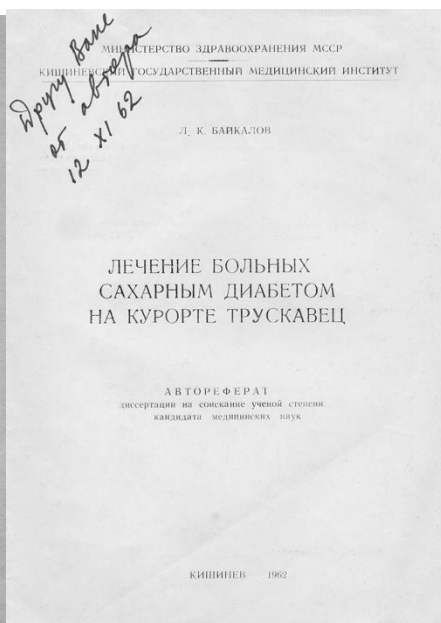
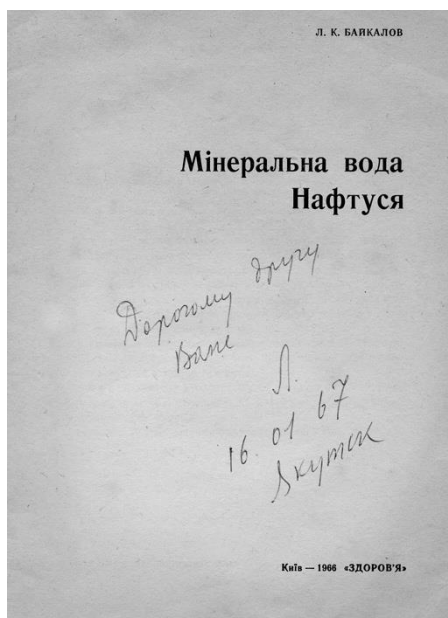
Лев Карлович — кандидат медичних наук, він був керівником Трускавецької клініки Одеського НДІ курортології, одним із кращих терапевтів і діабетологів на курорті Трускавець.

Ми з ним перші в Союзі зробили спробу вивчити ефективність лікування дітей з діабетом в умовах питного курорту у дитячому санаторії «Джерело», який я очолював. Про це ми зробили повідомлення в журналі «Педіатрія, акушерство і гінекологія».

Думаю, що наші дослідження слугували в подальшому включення в показання для курортного лікування таких дітей. Пізніше в Єсентуках діти з діабетом отримували комплексну санаторно-курортну терапію.

Дивлюсь я на цю фотографію, і в мене виникають почуття жалю, що з ним я можу зустрітися тільки в своїх думках (він рано залишив свою дружину, двох синів, своїх друзів), смутку від неможливості повернути роки і, водночас, піднесеного почуття можливості спілкуватися з такою людиною (хоч і в минулому).

Завершена ним докторська дисертація не набула, на жаль, офіційного статусу.

Моя молодість. Роки Трускавецького «благоденства». Один з квітучих куточків Трускавця. Поза — вільна. Занадто вільна. А ще головний лікар! «Несерйозно»

Доля Льва Карловича зовсім не проста. Його тато латиш (Некунде), був героєм громадянської війни (Байкалов — це його прізвище на честь військових звият на Забайкаллі), був «ворогом» країни, за яку боровся. Коли його «випустили» із заслання, він зміг прожити лише кілька місяців (при царській владі він був тричі у в'язниці). Льова вступав до інституту (мама його — медсестра), коли батько був на каторзі. І пронесло. Правда, в комсомол він не вступав, радянську владу, природно, не поважав. Долі, долі, долі... Скільки вас?

І скаже світ:

— Ти крихта у мені.

Ти світлий біль в тяжкому урагані.

Твоя любов — на грані маячні

і віра — у наївності на грані.

Що можеш ти, розгублене дитя,
зробити для вселюдського прогресу?

— Я можу тільки кинути життя
історії кривавій під колеса.

Хоч знаю: все це їй не первина.

Але колись нап'ється ж до переситу!

Захоче випити не крові, а вина

за щастя людства,

за здоров'я всесвіту!

Ліна Костенко

У минулому було немало дуже доброго, яке б непогано було б наслідувати. Так, в минулому санаторно-курортним лікуванням хворих опікувалося міністерство охорони здоров'я. І це був оптимальний варіант управління курортним лікуванням, як одним з етапів оздоровлення населення. Тому не випадково, що так сміливо пішли в 1957 році на ліквідацію, а правильніше, перепрофілізацію дорослого санаторія № 4 на дитячий.

Вперше в Україні був організований дитячий санаторій «Джерело» на питному курорті. Це державний підхід до комплексного оздоровлення населення. У кінці 50-х років минулого століття, комусь на нетверезу, а може, хвору голову, прийшла «мисля» передати санаторії профспілкам, які

й до сьогодні ними «керують» та продають їх. Відомо ж давно, що «Профспілки — це острова анархії в морі хаосу» (Анарайн Бевін).

Крім того, на відомих курортах ви зустрінете багато так званих відомчих санаторіїв: МВС, служби безпеки, для урядовців, парламентарів, військових, для працівників різних галузей господарства... Якщо необхідно назвати взірць безладу медичного обслуговування хворих людей, то скажіть про санаторно-курортне лікування, і ви не помилитеся. Тут «кожен тягне одіяло на себе». Мабуть, такий стан справ влаштовує зацікавлених окремих «корівників». Хай їм грець!

Після організації дитячого санаторія «Джерело» я не можу назвати жодного випадку перепрофілізації дорослого санаторія в дитячий. Отак ми любимо своє майбутнє насправді.

Основний спальний корпус дитячого санаторія «Джерело» в Трускавці, в якому донедавна лікувалися дорослі...

Тут я облаштував і свій кабінет головного лікаря (перше вікно зліва на першому поверсі) без приймальної та секретаря (секретарка сиділа в адміністративному корпусі). Відвідувач заходив до мене без чийогось дозволу, з ходу. То було моє «хобі» як керівника. Але моїм прикладом не скористався ніхто і ніде.

Цей архітектурно-витончений будинок був знесений згідно з генеральним планом розбудови міста-курорту вже після мого від'їзду з Трускавця.

Чомусь переконаний, що я був би в змозі зупинити руку руйнівника, якби залишився в Трускавці. Мені шкода цього будинку, як і ще кілька подібних, які також були зрівняні з поверхнею землі «во славу...». А може, це консерватизм старості та жаль за молодістю? За роками найбільш активної моєї праці? Ці запитання я задаю від сторонньої особи, не від себе. Я так не вважаю.

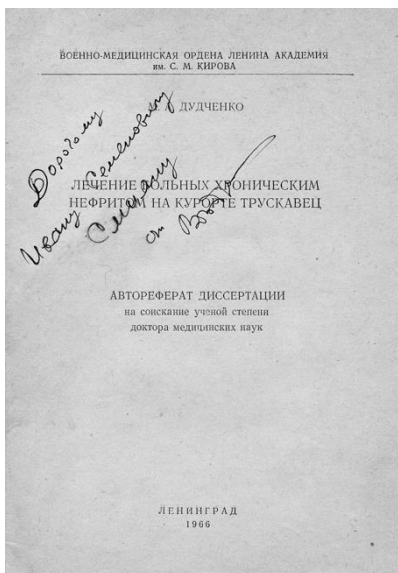

Погляньте на цей чудовий будинок. Спальний корпус санаторія № 3 (пізніше «Берізка»). Його профспілки перетворили на «керівний». Тут розміщувалося управління (рада...), яке керувало тільки санаторно-курортними установами Трускавця підлеглими профспілкам. Коли я працював у Трускавці, то управління керувало не тільки закладами в Трускавці, а й на курортах Закарпаття, Моршина, Чернівецької, Хмельницької, Вінницької, Львівської областей (тепер є на цій території десь до п'яти управлінь, рад, об'єднань...). І що цікаво, керувало з невеличкого

одноповерхового будиночку, в 7-8 кімнат. Керувало успішно, про що говорить і новаторська організація дитячого санаторія. Я написав про це, щоб ще раз показати надзвичайну «плодючість» чиновництва (бюрократів). І, незважаючи на те, що ми розуміємо тезис — «Бюрократ: людина наділена талантом нерозумінням» (Жорж Елгозі), ми робимо «своє».

*Кортить показати будинок, у якому я мешкав зі своєю сім'єю в Трускавці.
Біля ганку-веранди — дружина із сином*

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ УССР
ЛЬВОВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ

На правах рукописи

СТЕЦЕНКО
Генрих Иванович

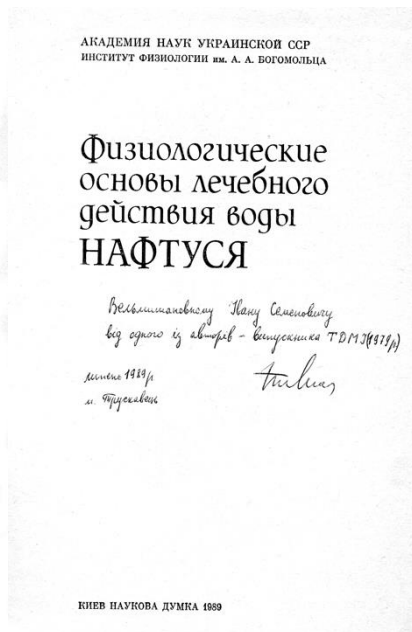
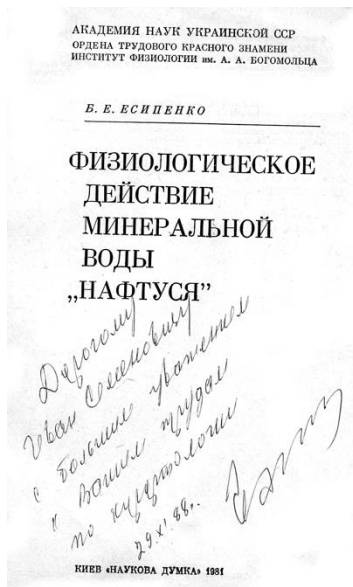
ДИАГНОСТИКА И ДИФФЕРЕНЦИРОВАННАЯ
ТЕРАПИЯ ХРОНИЧЕСКОГО
ЭПИДЕМИЧЕСКОГО ГЕПАТИТА
(после болезни Боткина)
В УСЛОВИЯХ КУРОРТА ТРУСКАВЕЦ

(Диссертация на русском языке)
(14.00.05 — внутренние болезни)

*Львовскому масовому
Ивану Семёновичу
от автора, Стец. Г.
19.7.66*

Автореферат
диссертации на соискание ученой степени
кандидата медицинских наук

ЛЬВОВ — 1975

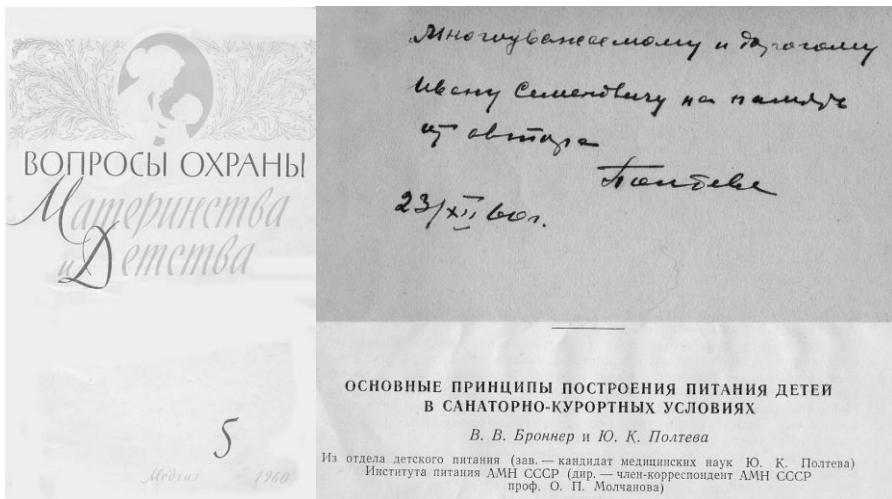

Ці автографи свідчать про тісні зв'язки з моїми першими науковими пошуками,
з моїми колегам, з моїми...

У мене було багато зустрічей з цікавими людьми, про що я писав у першій книзі.

Але знову виникло бажання відзначити незвично інтелігентну, добродійну, віддану своїй справі людину, завідаючи, на той час, відділом дитячого харчування інституту харчування АМН СРСР (Москва) Юлію Кирилівну Полтеву. Вона внесла значний вклад і в удосконалення лікувального харчування дітей в дитячому санаторії «Джерело», безпосередньо вивчаючи його, з мою участю, в цій чудовій установі.

Ось чому мені дорогі її слова, які Юлія Кирилівна написала на відбитку своєї статті.

Сьогодні «старик і старушка» (я і моя дружина) в розмові довгими зимовими вечорами з теплотою, піднесенням, з почуттям молодості згадують «Трускавецькі вечори (часи)». І ми говоримо: якщо б залишилися назавжди в Трускавці, то життям залишилися б задоволеними.

А Закарпаття! Мукачів! Це ж перлина України. Хто тільки сьогодні не побував в цьому чудовому краю. І авторитет Закарпаття, як зони відпочинку, з дня на день зростає по мірі пізнання його. Чистота і життєве наповнення гірського повітря робить щасливою всяку людину: похмуру, сердиту, емоційно невірніважену, стару, молоду, здорову, хвору...; «заряджає бісиками» на майбутнє. Мені вважається, що інтелектуальний виробник мусить направляти своїх працівників на 1-2 тижня кожного кварталу на ці «гори», за свій рахунок, з метою різкого підняття

ефективності праці на своєму підприємстві. А мінеральні води? Їх якісний і кількісний склад може сперечатися в світі лише з П'ятигорськом. Практично, весь спектр відомих лікувальних мінеральних вод на Закарпатті є. Майбутнє Закарпаття, як головного, ведучого лікувального центра всіх хронічних захворювань, для мене є безперечним. Де ви «мудреці» від медицини і бізнесу? А-у-у!

І ось в центр цього «дива» природи мене закидає доля. Я не тільки знайомлюсь з цим цілющим шматком Землі, як усі звичайні люди, а ще й майже кожної неділі оглядаю його «зверху», з вертольоту, з вертольоту санітарної авіації. Різнобарвних квітів, скільки я побачив у Закарпатті, я не бачив більше ніде. Квітами в Закарпатті «хворіють» усі. Коли сьогодні я хочу уявити своє життя в Мукачеві, то за різноманіттям квіт мені важко роздивитися знайомі обличчя. Обличчя працівників обласної клінічної дитячої лікарні, обличчя співробітників НДІ акушерства і гінекології, обличчя прикордонників, яких тоді багато було там, обличчя...

Мене прийняли в Мукачеві, без перебільшення, як рідного, як людину, на яку чекали. За увесь час, який пропрацював тут, я не можу пригадати жодного епізоду з негативним емоційним забарвленням. Кажуть, люди бувають різні: добрі, злі, похмурі, усміхнені... Мені не довелося зустрітися в цьому краю з похмурими, злими, непривітливими... Більш того, я завжди відчував «руку» допомоги головного лікаря і лікаря лікарні, кожного колеги по НДІ... У мене залишилось переконання, що я також залишив у своїх колег і знайомих добрі почуття від спілкування зі мною. Це підтверджує і той факт, що навіть людина, яка прийшла працювати в цей Закарпатський НДІ після мого від'їзду і не знала мене, професор Мікрона Разуменко, звернулася листом до мене в П'ятигорськ за допомогою.

І тому важко відповісти на питання: чому я не залишився в цьому краю назавжди, тим більше, що перед від'їздом мені запропонували посаду директора цього НДІ? Мабуть, моя душа, мій організм вимагали від мене руху, руху і ще раз руху вперед... Вперед, до маловідомого...

Розлучення моє з Мукачевим було і сумним, і веселим, і наповненим невідомим, і піднесеним. Піднесеним!..

Он встает. Века. Гелаты.

Где-то факелы горят.

Кто провел за ним в палату

Островерхих шапок ряд?

И еще века. Другие.
Те, что после будут. Те,
В уши чьи, пока тугие,
Шепчет он в своей мечте.
— Жизнь моя средь вас — не очерк,
Этого хоть захлебнись.
Время пощадить мой почерк
От критических скребниц.
Разве въезд в эпоху заперт?
Пусть он крепость, пусть и храм,
Въеду на коне на папёрть,
Лошадь осажу к дверям.
И, едва поводья тронув,
Порываюсь наугад
В широту твоих прогонов,
Что еще во тьме лежат.
Как гроза, в пути объемля
Жизнь и случай, смерть и страсть,
Ти пройдешь умы и земли,
Чтоб преданьем в вечность впасть.
Твой поход изменит местность,
Под чугун твоих подков,
Размывая бессловесность,
Хлынуть волны языков.
Крыши городов дорогой,
Каждой хижины крыльцо,
Каждый тополь у порога
Будут знать тебя в лицо.

Борис Пастернак

Неробство, марність не було мені притаманні, і все-таки я пишу:

БЕГАЙ ПРАЗДНОСТИ (ИЗ ТВОРЕНИЙ СВ. ТИХОНА ЗАДОНСКОГО)

Праздность или леность есть сама собой грех, ибо противна заповеди Божіей. Еще праотцу нашему Адаму сказано от Бога: в поте лица твоего снеси хлеб твой, дондеже возвратишия в землю, от неяже взять есы (Быт.

3:19). Се повеліє и нас, сынов Адамовых касается. И Апостол святыи и есть тому запрещает, кто не хочет трудиться.

Посему живущіє в праздности и чужими трудами питающієся непрестанно грешат, и дотолє грешить не перестанут, доколе в благословенные труды не отдадут себя. От сего выключаются немощные и престарелые, которые хотя бы и хотели трудиться, но не могут. — Сердце человеческое никогда праздно быть не может, но всегда какими-нибудь мыслями занято бывает. А посему к праздному сердцу, которое никакими полезными трудами не занято, как к дому праздному, удобно приступает душевный враг діавол и наполняет его мыслями злыми, как вредными плевелами, и в самое действіє поучает их производить. Посему праздность много беззаконій рождает: отсюда пьянство; отсюда всякія блудныя дела; отсюда злыя беседы, пересуды, насмешки; отсюда частыя пиршества, хищенія, грабленія, клятвопреступленія; отсюда картежныя игры и неразлучныя с ними обманы, безчинія, ссоры, драки и прочія беззаконія. Празднось научає воровать, лгать, лсыть, обманывать, ибо праздный, не имея чем питаться, устремляется на похищеніє чужих трудов, или явно, или тайно, или обманом. Так праздность научает многой злобы, по словеси премудрого Сираха» (Сир. 33, 28). (Из твор. св. Тихона Задонского).

О, Кавказькі Мінеральні Води! О, диво Природи! «Синіє горы Кавказа, привітствую вас! вы взлелеяли детство мое: вы носили меня на своих одичалых хребтах, облаками меня одевали, вы к небу меня приучили, и я с той поры все мечтаю об вас да о небе. Престолы природы, с которых как дым улетают громовые тучи, кто раз лишь на ваших вершинах Творцу помолился, тот жизнь презирает, хотя в то мгновенье гордился он ею!..

Часто во время зари я глядел на снега и далекие льдины утесов; они так сияли в лучах восходящего солнца, и в розовый блеск одеваясь, они, между тем как внизу все темно, возвещали прохожему утро. И розовый цвет их подобился цвету стыда: как будто девицы, когда вдруг увидят мужчину, купаясь, в таком уж смущенье, что белой одежды накинуть на грудь не успеют.

Как я любил твои бури, Кавказ! Те пустынные громкие бури, которым пещеры, как стражи ночей, отвечают!.. На гладком холме одинокое дерево, ветром, дождями нагнутое, иль виноградник, шумящий в ущелье, и путь неизвестный над пропастью, где, покрываясь пеной, бежит безыменная речка, и выстрел нежданный, и страх после выстрела: враг ли коварный, иль просто охотник... все, все в этом крае прекрасно» (М. Лермонтов).

Щодня милуюся дивними краєвидами: узеленені гори Бештау, Машук, Залізна, Змійка, Медова, Розвалка, Тупа, Гостра... Кожна з них наввипередки манить та запрошує до себе, обіцяючи необмеженість свого тонізуючого, оздоровлюючого повітря, різноманіття запахів квітів і трав, щебетання пташок, чисельні лікувальні мінеральні джерела...

Кругом, налево и направо,
Как бы остатки пирамид,
Подъемлясь к небу величаво,
Гора из-за горы лядит;
А дале царь их пятиглавый (гора Бештау — І. С.),
Туманный, сизо-голубой,
Пугает чудной вышиной.

М. Лермонтов

Великий поет. Великий, думки якого часто співпадають з сьогоденням. Чи можна спроектувати на нас його два вірші:

Прощай, немытая Россия,
Страна рабов, страна господ,
И вы, мундиры голубые,
И ты, им преданный народ.

Быть может, за стеной Кавказа
Сокроюсь от твоих пашей,
От их всевидящего глаза,
От их всеслышащих ушей.

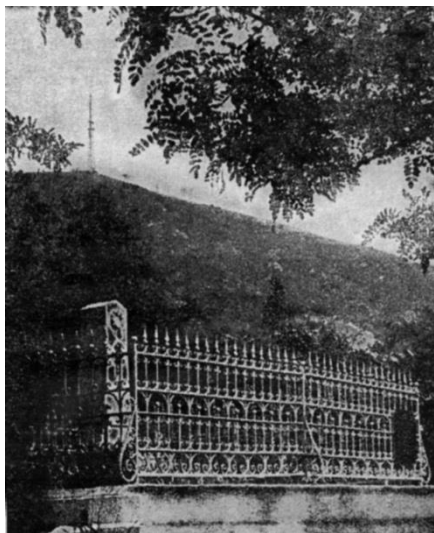
Цей вірш Михайло Юрієвич написав у часи, коли йому запропонували протягом 48 годин покинути Петербург і вирушити на Кавказ.

Заклик наступних рядків з вірша «Валерик» вражає своєю гуманністю:

Окрестный лес, как бы в тумане,
Синел в дыму пороховом.
А там вдали грядой нестройной,
Но вечно гордой и спокойной,
Тянулись горы, — и Казбек
Сверкал главой остроконечной.
И с грустью тайной и сердечной
Я думал: жалкий человек.
Что он хочет!.. небо ясно,

Под небом места много всем,
Но беспрестанно и напрасно
Один враждует он — зачем?

Останній день свого життя М. Ю. Лермонтов провів у Железноводську, а закінчив свій життєвий шлях у П'ятигорську (3. 10. 1814–15. 07. 1841). Яке коротке життя!? І як багато зроблено!

Початкове поховання М. Ю. Лермонтова біля підніжжя гори Машук у П'ятигорську

На місці дуелі М. Ю. Лермонтова біля підніжжя гори Машук у П'ятигорську

І все ж таки я закінчу розмову з великим поетом його життєстверджувальними словами: «На запад пятиглавый Бештау синее, как «последняя туча рассеянной бури»; на север поднимается Машук, как мохнатая персидская шапка... А на краю горизонта тянется серебряная цепь снеговых вершин, начинаясь Казбеком и оканчиваясь Эльбрусом... Весело жить в такой земле!»

З усіх курортів Кавказьких Мінеральних Вод особливою красою виділявся Железноводськ.

Центр міста-курорту Желєзноводськ. За головною адміністративною установою міста — велична зелена гора Залізна, прикраса всіх КМВ

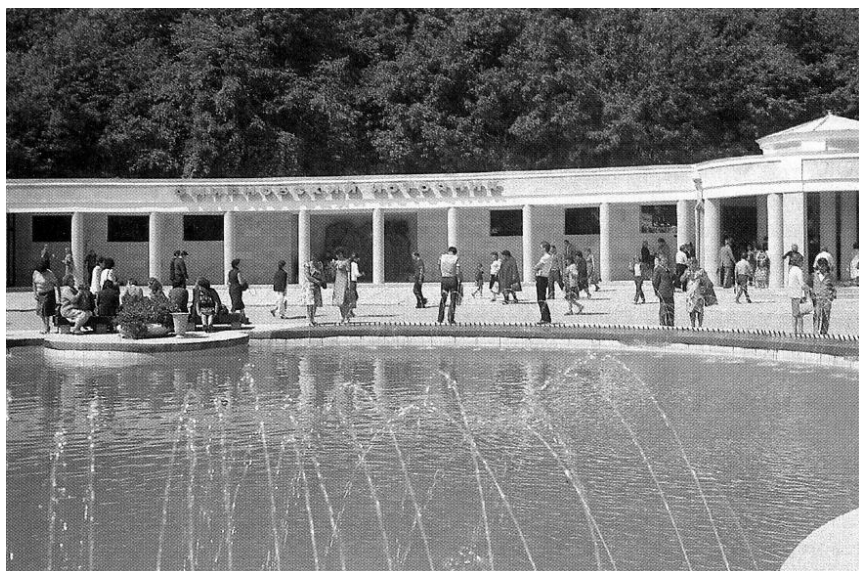
Один із краєвидів Желєзноводську з видом на Залізну гору

Приміщення, в якому відпускають мінеральні ванни для хворих

Окраса парку Желєзноводську — Пушкінська галерея

Ось тут споживають мінеральну воду Смирновського джерела хворі з пієлонефритом, сечокам'яною хворобою, порушенням обміном речовин, гастродуоденітом, виразковою хворобою шлунку та дванадцятипалої кишки

Чому не поблукати цими горами і долинами? Де можна отримати більше задоволення своїм життям, як не тут?

*Донька Світлана (праворуч) спілкується зі своєю подружкою.
Радісна та безпосередня. У неї щасливі дні, у неї радісний настрій, у неї...
Вона не знає, що чекає її в майбутньому...*

А тепер — тепле привітне сонце, голубе небо, квіти, зелені кущі, трава та дерева навколо, повітря, яким неможливо до кінця насолодитися і якого не помічають...

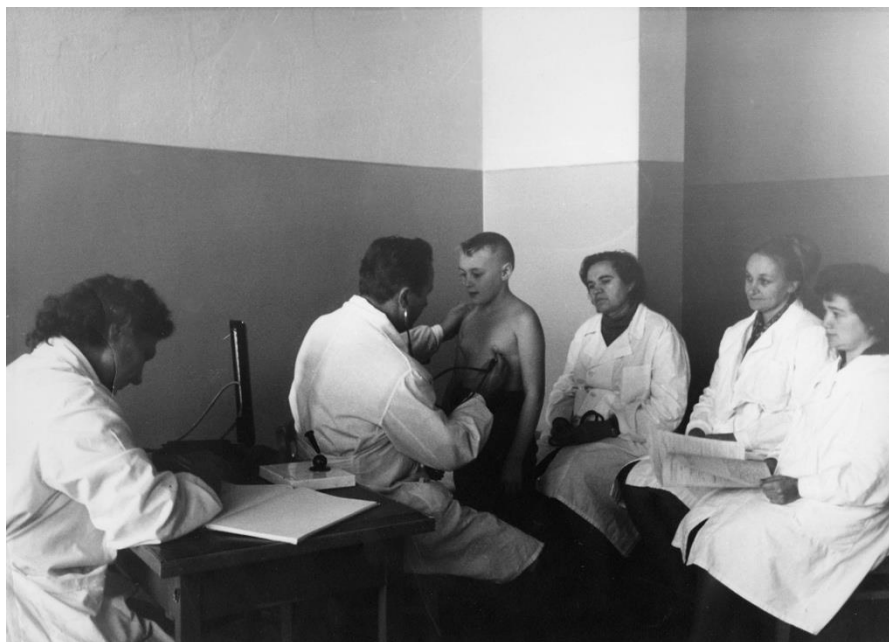
А це я на прогулянці зі своєю донькою (поруч зі мною) та її подружкою. На коні!

Один зі спальних корпусів клінічного санаторія «Салют». Багато років я був у нього в «полоні». У «полоні» постійних творчих пошуків, в «полоні» спілкування з хворими малюками, чудовими співробітниками...

У цьому оазисі здоров'я ми працювали, жили, відпочивали. Тут народилася донька Світлана; тут я завершив і захистив докторську дисертацію, тут я інтенсивно проводив дослідження по науковому обґрунтування методик курортного лікування дітей з хронічними захворюваннями; тут я організовував союзні і республіканські конференції направлені на удосконалення лікування хворих дітей; тут я вперше в Союзі організував і проводив курси підвищення кваліфікації педіатрів, які працювали на курортах; тут я щоденно консультував хворих в різних лікувальних закладах (Железноводськ, Єсентуки, П'ятигорськ, Кисловодськ, Іноземцево...), насамперед у дитячому клінічному санаторії

«Салют» Железноводського курорту, який був основною базою клінічною базою; тут я...

*Мій обхід в одному з відділень дитячого санаторія «Салют».
Обговорення загального стану хворої дитини, обґрунтування плану лікування
збагачували фахову майстерність як мою, так і моїх колег*

У лісі, який розпочинається «за порогом», я з дітьми проводив кожний вихідний день, кожне свято. І не лише зі своїми дітьми, а й з дітьми, з якими мешкали в одному будинку.

Рання весна. Багаття, «шашлики» із сала, куліш... Донька присіла й уважно стежить за вогнищем, поруч із нею Саша (син) спостерігає за сестричкою. Далі — друзі Саші та подружка Світлани. Як їм добре (мені теж)! Головне: спокій, урівноваженість, спілкування з природою.

На інших фотографіях: Саша зі своїм товаришем Андрієм там же, в лісі, та Саша з Наталією Двужиловою на фоні санаторія та гори Змійки біля свого будинку.

КАВКАЗ

Кавказ подо мною. Один в вышине
Стою над снегами у края стремнины:
Орел, с отдаленной поднявшись вершины,
Парит неподвижно со мной наравне.
Отселе я вижу потоков рожденье
И первое грозных обвалов движенье.

Здесь тучи смиренно идут подо мной;
Сквозь них, низвергаясь, шумят водопады;
Под ними утесов нагие громады;
Там ниже мох тощий, кустарник сухой;
А там уже рощи, зеленые сени;
Где птицы щебечут, где скачут олени.

А там уж и люди гнездятся в горах,
И ползают овцы по злачным стремнинам,
И пастырь нисходит к веселым долинам,
Где мчится Арагва в тенистых берегах,
И нищий наездник таится в ущелье,
Где Терек играет в свирепом веселье;

Играет и воет, как зверь молодой,
Завидивший пищу из клетки железной;
И бьется о берег в вражде бесполезной
И лижет утесы голодной волной...
Воотще! нет ни пищи ему, ни отрады:
Теснят его грозно немые громады.

Олександр Пушкін

*Біля будинку, де ми мешкали (через 7 років після нашого від'їзду в Тернопіль).
Друзі й колеги. Стоять: я, Семен та Тетяна Двужилови, моя дружина,
Раїса Зинов'єва. Сидять — наші доньки*

Цей чотирьохповерховий дім заселений працівниками клінічного санаторія «Салют». Що було, то було. Подібне сьогодні в ринкових умовах неможливо. Правда, у Сумах у роки незалежної України, мабуть, по інерції, виділили безкоштовно 60 квартир для співробітників університету, в тому числі і моєму сину. У Тернополі, який ближче до «цивілізованого»

світу, а отже, і до ринкових відносин, такої «промашки» не допустили. За всі роки незалежної України держава не виділила жодної безкоштовної квартири нашому університету. Тому університет усі ці роки навчається мистецтва виживання

Бачите, ми друзями залишилися і після від'їзду, після багатьох років розлуки. Прошло 37 років, як ми залишили Кавказькі Мінеральні Води, а ми продовжуємо листуватися.

І нас не покидають почуття бадьорого, стимулюючого, освіжаючого впливу повітря цього краю на наш організм; недосяжні обрії Ставропольських степів, які видно з гір, і які діють на тебе заспокоїливо, обнадійливо та обіцяючо щодо твого майбутнього...; загадковість візерункових гір, які тебе оточують сьогодні, завтра...; і зелень, зелень, зелень..., квіти, квіти, квіти...

...И над вершинами Кавказа
Изгнанник рая пролетал:
Под ним Казбек, как грань алмаза,
Снегами вечными сиял,
И, глубоко внизу чернея,
Как трещина, жилище змея,
Вился излучистый Дарьял,
И Терек, прыгая как львица
С косматой гривой на хребте,
Ревел, — и горный зверь и птица,
Кружась в лазурной высоте,
Глаголу вод его внимали;
И золотые облака
Из южных стран, издалека
Его на Север провожали;
И скалы тесною толпой,
Таинственной дремоты полны,
Над ним склонялись головой,
Следя мелькающие волны;
И башни замков на скалах
Смотрели грозно сквозь туманы —
У врат Кавказа на часах
Сторожевые великаны!
И дик и чуден был вокруг

Весь Божий мир; но горный дух
 Презрительным окинув оком
 Творенье Бога своего,
 И на челе его высоко
 Не отразилось ничего.

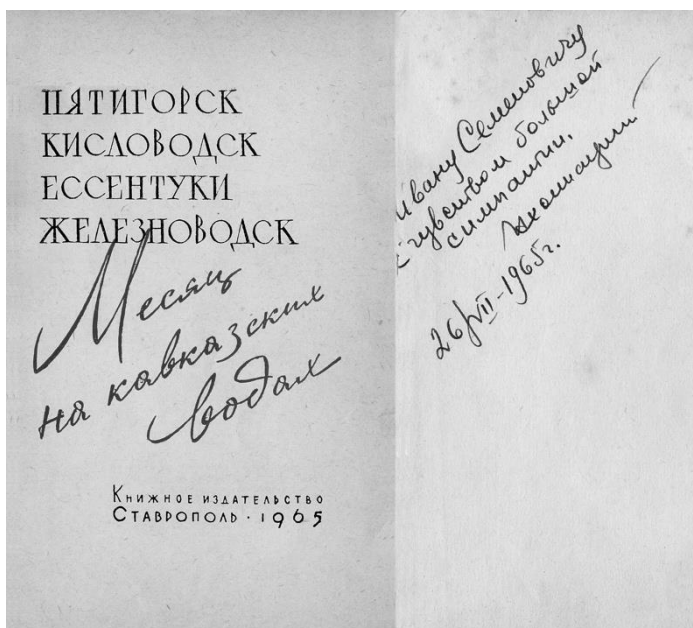
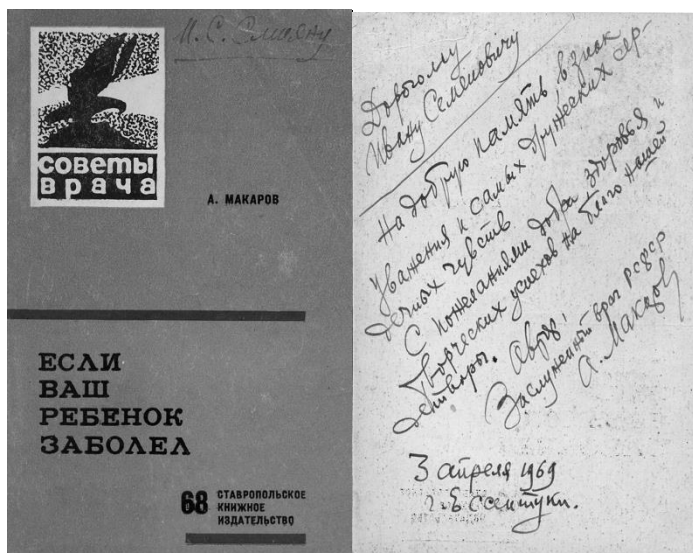
Михайло Лермонтов

Спогади про ці роки (1964–1970 рр.) не залишають нас і сьогодні. Спогади про привітних людей цього багатонаціонального краю, про дружні та доброзичливі колективи, в яких я та моя дружина працювали (НДІ, санаторії, пансіонати, поліклініки, клініка), про чисте голубе небо, м'який приємний клімат, зелені та чудернацьких форм гори, запахи квітів, неосяжні «гори» запашних та смачних кавунів, динь, помідорів, абрикосів..., про...

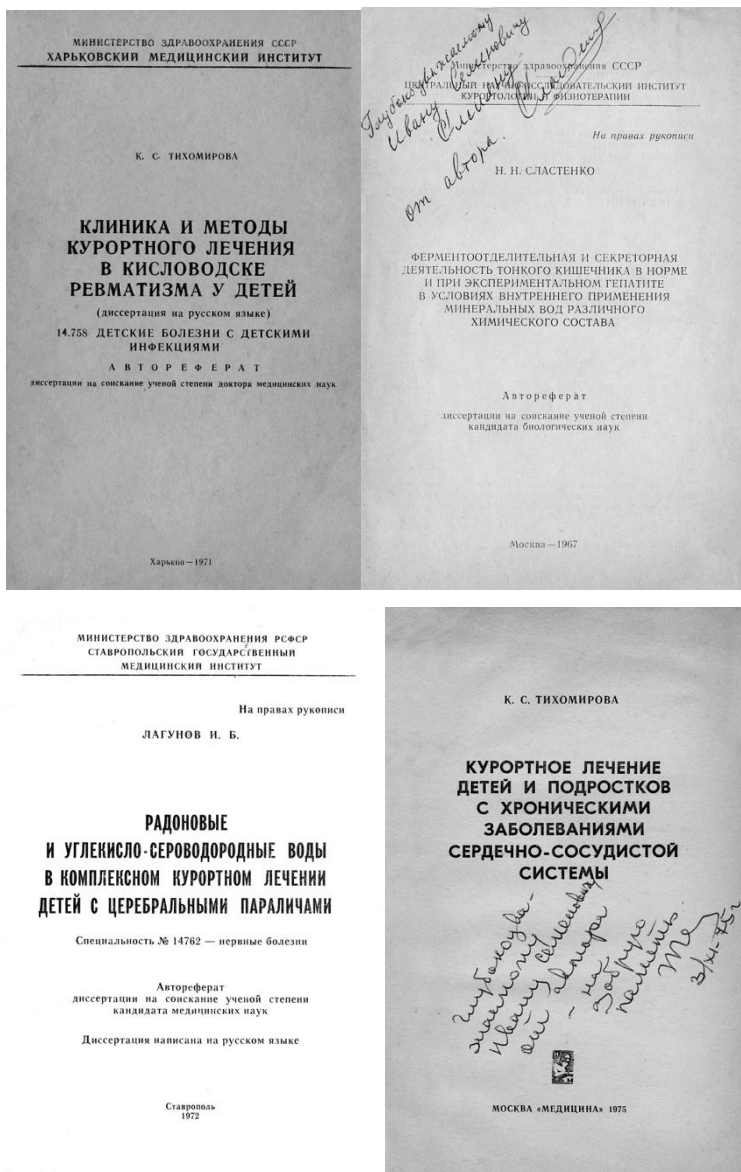
*Доктору
 А. Макарову
 в санітарію
 нашої дружини
 та одиної роботи
 на А. Макарову
 багаторічній
 А. Макарову
 29.05.1968*

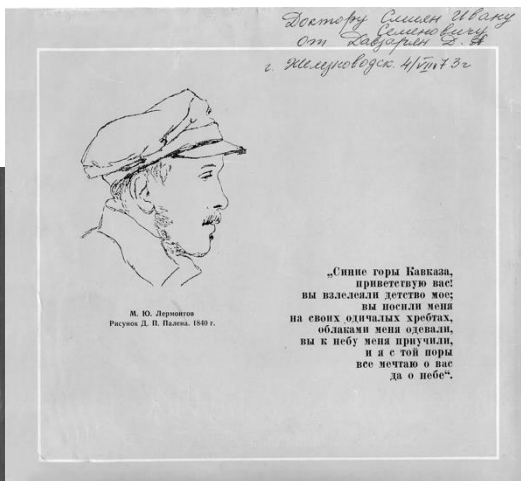
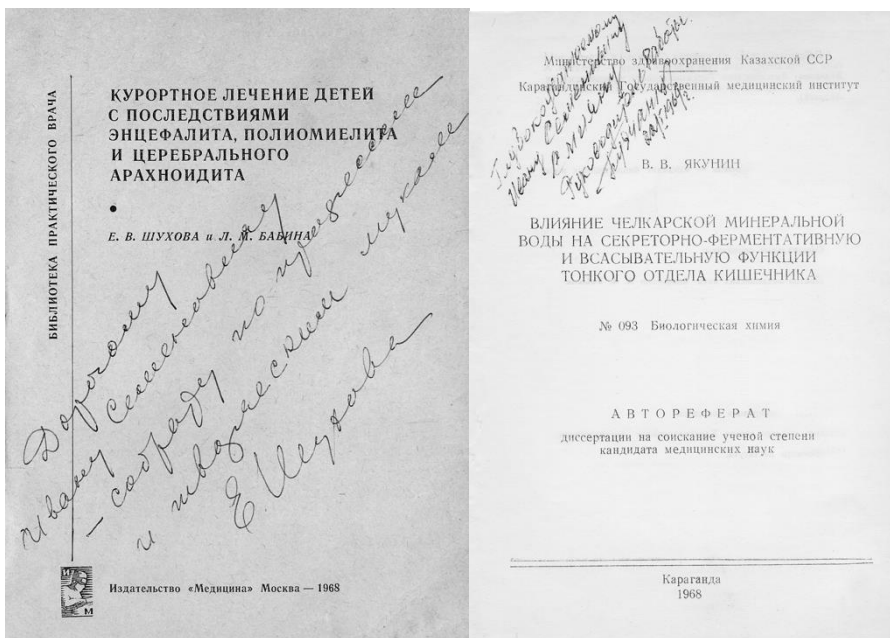
Усі в Єсентуках називали його «доктор Айболить». Це був найбільш знаний, найбільш авторитетний доктор на цьому курорті. А. Макаров постійно був у пошуках і його похилий вік не завадив йому захистити кандидатську дисертацію. А тому можна говорити про те, що старість притаманна тільки тим людям, які її самі створюють. Творити і старіти — поняття несумісні.

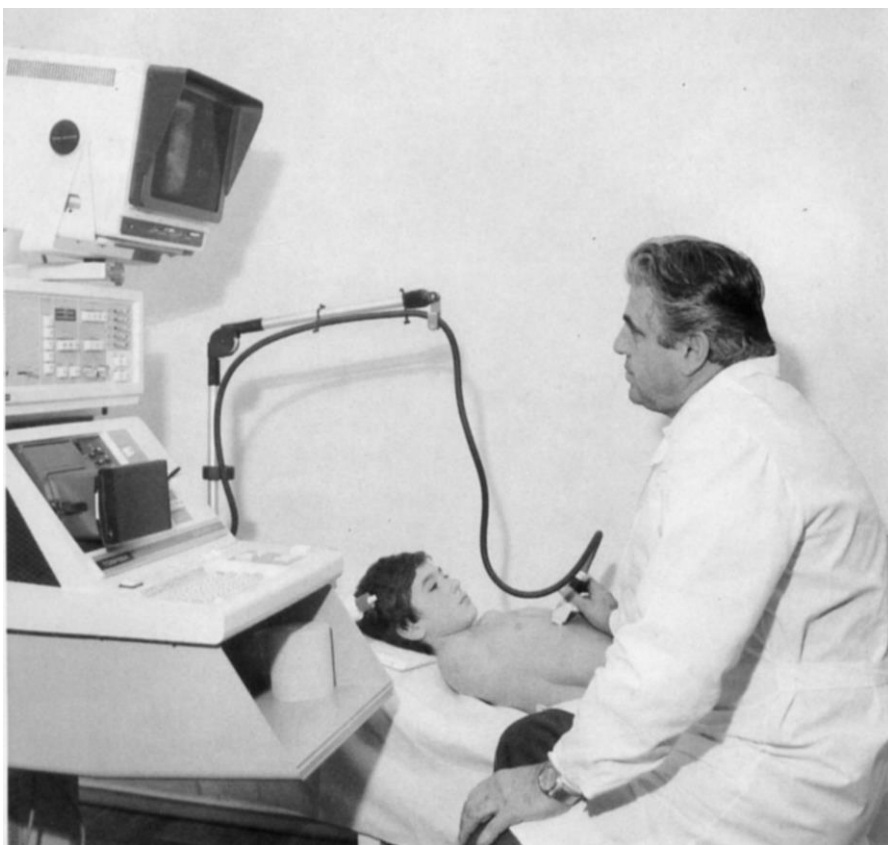

Старший науковий співробітник, кандидат медичних наук Микола Степанович Хойнацький, один з авторів цієї важливої книги, був дуже розважливою і привабливою людиною. Я нерідко користувався його життєвими порадами

А це декілька добрих звісток про моїх колег, про моїх близьких за розумінням необхідності розвивати курортологію як науку, як важливий інструмент оздоровлення хронічно хворої людини (дитини):

Костянтин Савелійович Іорданов, головний лікар дитячого клінічного санаторія «Салют» в Желєзноводську, кандидат медичних наук подарував цю книгу з дуже теплим надписом. Він виявляв велику повагу до мене, незважаючи на те, що став головним лікарем цієї установи після мого від'їзду з КМВ і ми з ним не були знайомі.

Але завжди, коли я пізніше приїздив на КМВ, К. С. зустрічав мене в аеропорту, допомагав з транспортом... Більше того, він навіть пропонував мені повернутися в Желєзноводськ, обіцяючи надати квартиру. Був і такий випадок. Ми з дружиною приїхали на відпочинок в Желєзноводськ і попросили за наш рахунок надати нам харчування в санаторії. Він погодився. Коли через 3 тижні ми прийшли в бухгалтерію, щоб оплатити наше харчування, там заявили, що грошей з нас брати не будуть. «Усе в

рахунок ваших консультацій», — сказали мені. Я вже не кажу про «пишні» зустрічі, коли я приїздив на конференції, семінари...

Мої спілкування з педіатрами-вченими були широкими. У тому числі й із майбутніми «світилами». Я маю на увазі, насамперед, Митрофана Яковича Студенікіна, який до цього часу керує провідною педіатричною установою в Москві — НДІ педіатрії АМН Росії.

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ РСФСР
2-й МОСКОВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ им. Н. И. ПИРОГОВА

На правах рукописи

М. Я. СТУДЕНИКИН

ОСОБЕННОСТИ БОЛЕЗНЕЙ ЖЕЛЧНЫХ ПУТЕЙ
У ДЕТЕЙ И ТАКТИКА ИХ ЛЕЧЕНИЯ

Автореферат
диссертации на соискание ученой степени
доктора медицинских наук

С. С. Семенович
В. А. Семенович
В. А. Семенович
Москва 1966

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ РСФСР
Московский научно-исследовательский институт педиатрии
и детской хирургии

На правах рукописи

Н. С. ПРОТОКЛИТОВА

ВАРИАНТЫ ТЕЧЕНИЯ БОЛЕЗНИ БОТКИНА
У ДЕТЕЙ И ЕЕ ИСХОДЫ

(№ 758 — Детские болезни с детскими инфекциями)

АВТОРЕФЕРАТ ДИССЕРТАЦИИ
НА СОИСКАНИЕ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ
ДОКТОРА МЕДИЦИНСКИХ НАУК

Москва — 1970 г.

Ивану Семеновичу
с уважением
автор
Н. С. Проклитова
4/8/70

І чого ще тобі треба, «Іване»? Так ні, «поперся» в Тернопіль. Незважаючи на те, що мене, як ніколи в житті, просили залишитися.

Я пояснюю свій від'їзд з цього чудового краю такими обставинами:

1. «Зовом генів предків». Народився в Україні; мама, тато, сестри, брат живуть на Україні (сьогодні залишилася в живих тільки сестра Люба; мама, тато, брат та дві сестри в різний час пішли на вічний спокій); найкращі роки життя людини — дитинство (та не тільки дитинство), пройшло в Україні; навчали мене в Україні... І завжди, де б я не був, з гордістю ідентифікував себе з Україною. По-іншому бути не могло. Коли ми мешкали в Росії, на КМВ, то нас завжди сприймали, як українців, тепло, доброзичливо, цікавились Україною. А коли ми приїздили з Тернополя, то знайомі просили, особливо дітей, розмовляти з ними по-українськи. Тому, ні на один день з 6,5 років, які я мешкав у Желєзноводську, я не виходив із сфери духовної дії України, історії України.

Ну, де ще я можу почути такі врівноважені, призивні та тендітні звуки?

ЗАСПІВ

Удосвіта встав я ... темно на дворі...
Де-не-де по хатах ясне світло сяє,
Сяє ясне світло, як на небі зорі...
Дивуюсь, радію, у серця питаю:
«Скажи, віще серце, чи скоро світ буде?»
— «Ой скоро світ буде,
Прокинуться люде,
У всяке віконце
Засіяє сонце...»
Ой ударю ж зразу
У струни живії:
Прокинтесь, вставайте,
Старії й малії!
Віщуванням новим
Серце моє б'ється, —
Через край із серця
Рідне слово ллється...

Пантелеймон Куліш

Сьогодні я можу допускати вислови з невдоволення подіями чи окремими людьми в Україні, але це не більше, ніж притаманне людині «повчання» своїх внуків, дітей, дружини...

Сьогодні я вже не засуджую мільйони українців, які постійно мешкають за кордоном і не мають бажання повернутися на свою Батьківщину, на Батьківщину своїх предків. Мене тільки інколи дивує, що багато з них вважає себе патріотами-українцями №1.

Я сьогодні також не засуджую тих молодих людей, які назавжди виїжджають мешкати за кордон. Нам, старішому поколінню, нелегко зрозуміти плин часу, часу науково-технічного прогресу, часу Інтернету, часу нівелювання кордонів науки, мистецтва, спілкування, побутових потреб... Ось чому я вважаю, що молодим людям слід уважно вислуховувати поради старших, а діяти згідно своїх уявлень. При цьому пам'ятати, що старим притаманне «повчання», «бурчання»... І все це пов'язано не стільки з добрими намірами, як зі склерозом...

Ми зі своїми стереотипами, запрограмованими з дитинства, і живемо в Україні, і померемо в Україні. А тому непогано нам вслухатись у цей вірш:

ВЕСНЯНОЇ НОЧІ

Зомліло все... весь світ широкий,
Мов зачарований, зомлів...
На крилах чар глибокий спокій
Понад землею пролетів.

В долині я ... вдалі ні згука...
Скрізь не життя, але й не сон
І так і в нас колись, либонь,
Все стихне — тута, радість, мука.

Мені здається, ніби я
На мертвім дні якогось моря,
А там на дні кипить життя,
Життя горя.

Я не живу, але й не сплю...
У душу стомлену мою
Злетів такий же тихий спокій, —
Як день, ясний, як ніч глибокий.

Спокійно в ній, кипучі сили
Солодким сном спочинку спять,

І їм назустріч не летять
Вже більш життя бурхливі хвили.

Олександр Олесь

2. Наступна обставина, яка була суттєвою щодо мого переїзду, — це необмежені можливості подальшого вдосконалення свого фаху лікаря-педіатра. Справа не тільки в тому, що я завідую кафедрою дитячих захворювань (клінікою), є головою обласного товариства педіатрів, а й у тому, що я маю змогу спостерігати різноманітну патологію дитячого віку, надавати суттєву допомогу по широкому діапазону хвороб.

Щоб це краще уявити, я наведу такий приклад. Я запросив у Тернопіль професора Валентину Іванівну Наумову, провідного дитячого нефролога Союзу, завідувачку нефрологічним відділенням НДІ педіатрії Академії медичних наук СРСР. На клінічному обході хворих вона сказала: «Я побачила, Іване Семеновичу, у вашій клініці таке різноманіття хворих, якого не бачила в Москві».

А тільки різноманіття, а не одноманітність збурює активну творчу працю людини та кличе рухатись уперед.

*Лекція для студентів п'ятого курсу, присвячена
хронічним захворюванням гепатобіліарної системи в дитячому віці.
Так колись уважно слухали лекцію професора, сьогодні ж...*

Обхід у дитячій клініці. Зліва направо: обласний педіатр Наталія Тимофіївна Борисюк, лікар Станіслава Станіславівна Дорога, завідуюча відділенням Іванна Іванівна Шостак, лікар Людмила Михайлівна Горчєєва, студенти. Чимало людей, фахівців думає про одну хвору дитину, якій необхідно надати допомогу

Я навчаю лікарів, студентів, вони ж навчають мене. І такі творчі стосунки залишаються на всі роки нашої спільної праці.

Ми все життя навчаємося тому, щоб пацієнт назвав нас:

МОЙ ДОКТОР

Когда у нас беда случится —
Ребенок заболит или мать,
К нам в двери доктор постучится,
Ее не надо долго ждать.

В глазах больших, глубоких сострадание,
Готовность все понять и разделить

Чужую боль, познать переживание,
Умение помочь и победить.

Спокойный, мягкий голос ободрит.
Вы ей довертись и сердцем, и душою,
Поведаете, где, что и как болит.
Как будто близкий человек с тобою...

И пульс ровнее сразу застучит,
И сердца будто солнца луч коснется.
В ней долга и любви огонь горит,
Который людям без остатка отдается.

К. М. Грубляк (лікар, Хмельниччина)

Конференції, семінари, курси... по удосконаленню кваліфікації педіатрів на рівні області організовую і проводжу я. З'їзди, конференції, симпозіуми... республіканського і союзного рівня, в яких неодмінно беру активну участь. Впровадження своїх і моїх колег наукових розробок у практику — повсякденне моє завдання перед самим собою. Підготовка доповідей і сама доповідь, підготовка статей, книг... Життя, творче життя насичене «до межі» можливого. Я постійно перебуваю у полоні свого улюбленого фаху — педіатрії. Прокидаюсь і лягаю спати з думками про діток. Я ніколи не відчував себе змореним, я ніколи і нікому, в тому числі і своїм близьким, не сказав слова, що втомлений, що мені щось набридло, що я незадоволений, що в мене немає часу... Мабуть, тому і сьогодні на мене діють негативно чийсь нарікання на перевтому, відсутність вільного часу, надзвичайну зайнятість... Коли мені хтось про це говорив у минулому, я радив відмовитись від посади, яку людина обіймає, і посісти таку, яка б не призводила до перевтоми та...

Постійно в праці, постійно в пошуках, постійно в... — «це лозунг мій і сонця». Навіть сьогодні.

Тому доречно навести вірш М. Ю. Лермонтова:

МОЛИТВА

Не обвиняй меня, Всесильный,
И не карай меня, молю,
За то, что мрак земли могильный
С ее страстями я люблю;
За то, что редко в душу входит
Живых речей твоих струя;

За то, что в заблужденье бродит
Мой ум далеко от тебя;
За то, что лава вдохновенья
Клокочет на груди моей;
За то, что дикие волненья
Мрачат стекло моих очей;
За то, что мир земной мне тесен,
К тебе ж проникнуть я боюсь,
И часто звуком грешных песен
Я, Боже, не тебе молюсь.

Не угаси сей чудный пламень,
Всесожигающий костер,
Преобрати мне сердце в камень,
Останови голодный взор;
От страшной жажды песнопенья
Пушай, Творец, освобожусь,
Тогда на тесный путь спасенья
К Тебе я снова обращусь.

Можна було б і «тихіше» жити, але..., мабуть, було б не цікаво. Ніхто мене не просив удосконалювати педіатричну службу взагалі, і своєї області насамперед, удосконалювати навчальний процес зі студентами, поглиблювати наукові розробки практичного значення — це дійство було невід'ємною часткою мого життя. Воно було змістом мого життя, воно мене надихало, воно забезпечувало емоційний заряд повсякдення.

Наприклад. Відомо, що від первинної ланки охорони здоров'я в оздоровленні населення залежить значно більше, аніж від самої найкращої клініки. Хто попереджає виникнення рахіту, гіпотрофії, частих респіраторних захворювань... у дітей? Попереджає — це значить робить здоровим не лише малюка, а й майбутню дорослу людину. Дільничний педіатр, фельдшер, акушерка на селі. Щодо підвищення кваліфікації працівників фельдшерсько-акушерських пунктів (фельдшер, акушерка), то вони перебувають поза зоною уваги «вищесидячих». І, в зв'язку з цим, по моїй ініціативі та при активній підтримці головного обласного педіатра Наталії Борисюк, група лікарів щомісяця від'їжджає на фельдшерсько-акушерський пункт, де в присутності фельдшерів і акушерок району роблять показовий прийом здорових і, окремо, хворих дітей.

Під час виїзду в фельдшерсько-акушерський пункт Чортківського району. На передньому плані (зліва направо): другий — я, четверта — обласний педіатр Наталія Борисюк, п'ята — головний педіатр району Христина Грицак, шоста — завідувача оргметодвідділом обласної дитячої лікарні (в подальшому обласний педіатр, заступник начальника обласного управління охорони здоров'я) Тамара Хиженяк... Добра справа — добрий і настрій

Ні конференція, ні семінар, ні курси... не можуть замінити такого роду показового навчання. В подальшому з нами виїжджали і акушер-гінекологи, що підвищило ефективність поліпшення фаху середніх медичних працівників. Так, моє «ноу хау», як тепер говорять, було суспільно корисним. На жаль, сьогодні цей ефективний захід підвищення рівня надання медичної допомоги «забули». Перевагу надається «відбілювання» показників «на папері». Думаю, що ще ніколи, не тільки в Україні, а й в світовій спільноті не надавалось такого значення «паперу», як це робиться в теперішні часи в нашій «паперовій» державі. Програми, програми, програми; реформи, реформи, реформи; концепції, концепції, концепції... А впровадження в життя мало помітне не тільки в бінокль, а й під мікроскопом.

Те, що ми «дуже досконало» вивчаємо досвід усіх країн світу, можна порахувати не мільйонами, а мільярдами доларів. За 16 років незалежності України, таке «вивчення» відчуває на собі кожен пересічний українець. Якось один «щирий» українець з екрана телевізора поремствував, що він мало був за кордоном, відвідав лише 32 країни світу.

А яке враження складається про наших державних «батьків» за всі роки незалежності України? Як про незбагнених туристів по всьому світу за рахунок держави (вірніше, за рахунок кожного громадянина країни) та й ще зі своїми близькими і не близькими. Курсують вони і по своїй Україні. Вони є прикладом для всього чиновництва. Де ж вони візьмуть часу, щоб зосередитись на проблемах країни, громадянина; де ж вони візьмуть часу, щоб достатньо глибоко ознайомитися з тою чи іншою галуззю господарства, я вже не говорю про мистецтво, літературу... Вони пишуть книги... Чудеса в решеті та й годі... Я їм співчую, а не заздрю, так як подібне «життєве хобі» не може принести достатнє задоволення прожитим днем, тижнем...

А пропозицій щодо покращення стану в нашій країні хоч відбавляй... Почитайте цей невеликий уривок із статті (газета «Голос України», 5 липня 2007) Олексія Данилова (громадянин України, народний депутат України, член Комітету з державного будівництва та місцевого самоврядування, заступник голови Партії вільних демократів — так він підписав свою статтю):

РОЗДУМИ ПРО СЬОГОДЕННЯ

...В основі всіх кризових явищ лежить руйнація людської моралі і спотворення системи моральних і духовних цінностей, на яких базуються всі міжлюдські стосунки в країні. А далі вже по ланцюжку, мірилом людської гідності не любов до своєї Батьківщини, народу, не честь і відвага, а гроші; економіка працює в інтересах не всього народу, а лише незначної кучки людей, нищиться природа і здоров'я мільйонів людей тільки для того, щоб хтось заробив на цьому гроші, і т. д. І цей процес назвати природним чи стихійним не можна. За ним стоять певні люди, їхня мораль, їхня ідеологія, з покоління в покоління руйнують основи здорового суспільства. Нищення суспільної моралі, спотворення духовних цінностей — не тільки проблема нашої країни, це проблема загальнолюдська, цивілізаційна. Це проблема, так би мовити, боротьби добра і зла. Бо тільки в такому «королівстві кривих дзеркал» негідники, злодії, шахраї, люди, яким в порядному суспільстві ніхто і руки не подав

би, будуть вважатися великими достойниками, елітою суспільства. Ця думка звучить, може, й досить абстрактно і не дуже, на перший погляд, прив'язана до щоденних людських турбот, але наслідки калічення людських душ, з якими ми стикаємося щоденно, на кожному кроці, — реальні. Бо хто б у нормальному суспільстві вирубував дерева, нищив парки, дитячі майданчики тільки для того, щоб заробити на цьому гроші? Хто будував би екологічно шкідливі виробництва, від яких страждає стільки людей, і в першу чергу діти. У нормальній країні такі лиходії були б покарані. Суспільство б їх знищило і юридично і морально. У нормальній — так, в нас, на превеликий жаль, — ні. Злодії нікуди не ховаються, їздять на дорогих машинах, живуть у розкішних квартирах, красуються по телевізору, вважають себе елітою суспільства, своїм прикладом калічать душі наших дітей. Тому головним гаслом відродження України повинно стати моральне і духовне відродження нації. Духовність, моральність повинні стати головними символами нашої віри, а держава має максимально цьому сприяти. Це завдання звучить дуже коротко, але за своєю суспільною вагою воно — чи не найважливіше. Тільки суспільство, побудоване на фундаменті духовності, високій моралі, принципах справедливості, буде міцним і стабільним. Кожна людина повинна відчувати, що в житті все відбувається більш-менш правильно, справедливо. Що її заробітна плата справедлива, що чесною працею можна забезпечити нормальні умови життя своєї родини, дати дітям хорошу освіту, що заможніший сусід заробив свої гроші чесно, більше думаючи, більше працюючи, що багатій заробив свої статки завдяки винятковому таланту і великій праці, а не шахрайством чи взагалі кримінальним способом. Що всі нечесні люди, які порушили закон, повинні бути невідворотно покарані.

Ще Платон писав у «Державі і законах» про принципи справедливості як про верховний для держави.. Оскільки тільки в державі, де справедливість — не пустий звук, люди можуть і потерпіти, і працювати на спільну справу, поки не зомліють, бо вони знають, що всі терплять, всі так працюють. Зараз же про справедливість в країні можна розповідати лише в дитячому садку, щоб з тебе не сміялися. Не хочеться хвалити старі совдепівські порядки, але старші люди пам'ятають байки про те, як Ленін чи Дзержинський перебували в стані повного виснаження, їм приносили харчі, а вони ці харчі віддавали в дитячі будинки. Може, й байки, але люди в них вірили. Тому що почуття справедливості в людських душах іще жило і його можна було прикласти і до простої людини, і до державного

чиновника. А тепер у нас мільйони дітей недоїдають, хворіють, а верховні чинуші думають про те, як витратити мільйони народних грошей на переїзди в нові апартаменти, обзавестися новими літаками, лікарню в Феофанії, для себе ж таки, осучаснити, і ще багато, багато інших забаганок, про які ми навіть не здогадуємося. І так по всій країні.

Влада настільки захопилася особистим облаштуванням, що не бачить назріваючого в суспільстві соціального конфлікту. Зараз динаміка росту напруги набагато перевищує ту, котра була за «раннього» Л.Кучми, і соціальний вибух може бути в такому тротиловому еквіваленті, що мало не здається. Як сказав наш земляк В.Даль: «Народ як хмара, в грозу не виїде!» Тому народ, ЗМІ повинні відстежувати, всенародно розголошувати й карати кожний заступ влади за норми закону і моралі. Тільки тоді в нашій країні відбудеться переоцінка цінностей, буде відновлена духовність, висока мораль, справедливість. Майбутнє країни — за титанами духу, а не за жадібними, дрібними й малоосвіченими людьми, котрі тільки й думають про те, де б ще чогось хапнути у народу...».

Все написав Олексій Данилов правильно, хоч і безіменно. Так писали викладачі кафедр марксизму-ленінізму, так вони пишуть і тепер, коли «перейшли» на кафедри суспільних наук (пробачте, це ваш «хліб, у інших — інший «хліб»). Почитайте доповідь будь-якого сьогоднішнього, як і вчорашнього, «вождя», і ви побачите «руку» таких теоретиків нашого буття (не буде ж писати доповідь чинуші лікар, агроном, інженер... — представник практики). Зі статті видно, що депутат усе знає, все розуміє, а особисто нічого не в змозі зробити (хіба що протирати штани в залі Верховної Ради), незважаючи на те, що він і «член», і «заступник голови Партії...», і фізично приваблива людина (є його фото в газеті). Усю надію покладає на читача газети Верховної Ради «Голос України». Усі довкола нього нечесні, неморальні, недуховні... А як він? Заробітна плата, безоплатне лікування його і його сім'ї в санаторії, у Феофанії, матеріальна допомога, квартира, літак, постійні тривалі канікули, відрядження в усі кінці світу за рахунок платників податків... — усе це в багато десятків разів перевищує суму гривень, яку отримує вчитель, лікар, журналіст, письменник... Що, це він гроші бере (говорю про нього, а маю на увазі багатьох, багатьох) з чистою совістю, на духовному піднесенні чи також краде у людей? Я не відповідаю на це питання безпосередньо. Але мені здається, що ні з гори «совдепівської», ні з гори «капіталістичної», ні з гори

«перехідної економіки», ні з гори «африкансько-азіатської» такий стан справ не може кваліфікуватися як справедливий, духовний, чесний...

У мене пенсія помітно більша (до депутатської їй далеко), ніж у лікаря, вчителя... (правда, ще не так уже й давно була в сумі... 70 гривень). Може, й інші обставини, але й ця, в тому числі, не дозволяє мені вживати такі слова, як у цій статті: шахраї, крадії, маріонетки... Я нікого не хочу образити, це тільки моя думка: названі «погані» людські властивості притаманні кожній людині. Тільки одна їх може реалізувати, а інша — ні. Тільки одна («порядна») людина силою волі та розумом обмежує їх реалізацію, а інша («непорядна») — ні. Люди не стільки білого і чорного кольорів, скільки кольорів веселки — різнокольорові.

Можливо, все простіше. І виглядає так, як про це пише Володимир Тендряков у своєму оповіданні «Хліб для собаки»: «Мне думается, совести свойственно чаще просыпаться в теле сытых людей, чем голодных. Голодный вынужден больше думать о себе, о добывании для себя хлеба насущного, само бремя голода понуждает его к эгоизму. У сытого больше возможности оглянуться вокруг, подумать о других. Большею частью из числа сытых выходили идейные борцы с кастовой сытостью — Гракхи (брати, які жили до нашої ери і загинули в боротьбі з сенатською знаттю, що виступала проти реформ — І. С.) всех времен...».

І все таки, повертаючись до попередньої думки і продовжуючи останню, хочу ще і ще раз підкреслити, якщо ти «куєш» щось конкретно корисне, воно приносить тобі життєву насолоду. Це видно й із вірша-пісні Степана Руданського:

Не знаєш ти горя,
Не відаєш жалю, —
Щасливий ти, дядьку
Прохоре-ковалю!»

Заліза пудами
І начіння маєш,
Сядеш у світлиці —
Думоньку гадаєш.

І гадаєш думу:
Скільки пудів взяти,
Щоб, на диво світу,
Штабу ізкувати.

І вдруг твої слуги
Вугля насипають,
Широкії міхи
Вогонь роздувають.

Горить чорне вугля,
Горить, не згасє,
Залізо калиться,
Іскри розсипає.

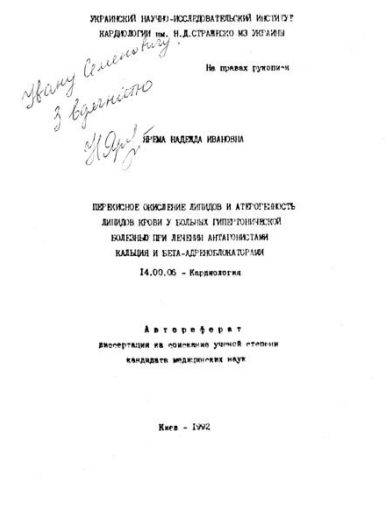
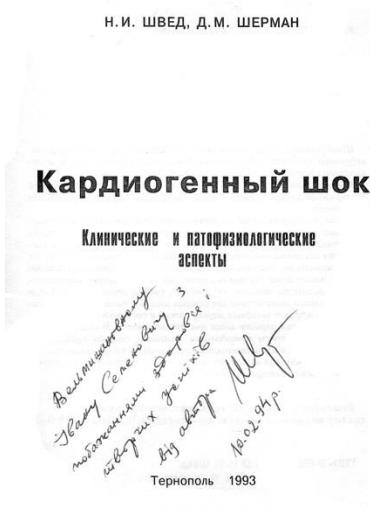
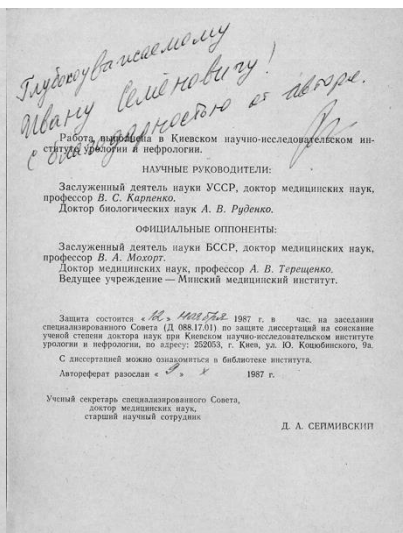
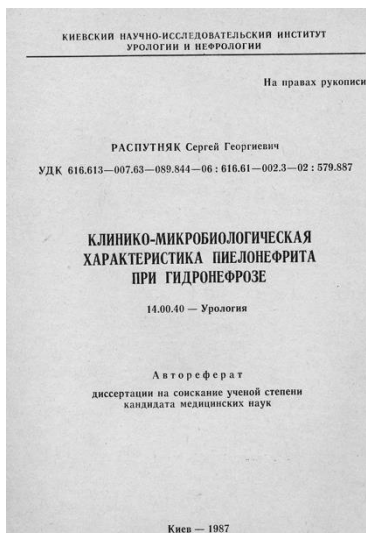
Залізо збіліло —
Хватаєш кліщами,
Кладеш на ковадло,
Вариш молотками.

І готова штаба,
І не маєш жалю...

Щасливий ти, дядьку
Прохоре-ковалю!

У мене таке переконання, що я і колектив, з яким працював постійно «кували». А тому ми були щасливими «дядьками» та «тітками».

Я вже писав про своїх численних учнів у книзі «З журбою радість обнялась...», я писав чимало і про своїх колег, але є бажання навести лише окремі багатолітні надбання деяких своїх побратимів по фаху.

ХАРЬКОВСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ

На правах рукописи

РОМАНЕНКО Анатолий Николаевич

МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ НАРУШЕНИЯ КОСТЕЙ СКЕЛЕТА
ПРИ ОСТРОЙ БОЛЕЗНИ И ПУТИ ИХ КОРРЕКЦИИ

/ экспериментально-морфологическое исследование /

14.00.02 - анатомия человека
14.00.15 - патологическая анатомия

Автореферат
диссертации на соискание ученой степени
доктора медицинских наук

Харьков - 1992

*Диссертация написана
и вынесена на рассмотрение
с благодарностью за
предоставленную возможность
выполнить научную работу
в этих стенах*

Работа выполнена на кафедре
патологической анатомии
Тернопольского медицинского
института
/ ректор - проф. И.С.Семик /

Научный консультант: заслуженный деятель науки и техники
Украины, доктор медицинских наук,
профессор Коваленко Владимир Георгиевич

Официальные оппоненты: доктор медицинских наук, профессор
А.Т.Бруско
доктор медицинских наук, профессор
Б.И.Ногин
доктор медицинских наук, профессор
Е.А.Панков

Ведущее учреждение - Киевский медицинский институт

Защита состоится 24 сентября 1992 года в 11 часов на
заседании специализированного Совета Д.039.23.03 при
Харьковском медицинском институте МЗ Украины
/ 310022, г. Харьков, пр. Ленина, 4 /

С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке
Харьковского медицинского института МЗ Украины

Автореферат разослан " _____ 1992 года

Ученый секретарь специализированного
Совета
кандидат медицинских наук, доцент И.В.Сорокина

*Диссертация
на тему
"Синдром мальабсорбции
и фиброза печени"*

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ УССР
ЛЬВОВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ

На правах рукописи

ДЗЮБАНОВСКИЙ ИГОРЬ ЯКОВЛЕВИЧ

УДК 616.33—002.44—089—053.9

ГЕРИАТРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ХИРУРГИИ
ЯЗВЕННОЙ БОЛЕЗНИ

14.00.27 — Хирургия

Автореферат
диссертации на соискание ученой степени
кандидата медицинских наук

Львов — 1984

Л.М. СЛОБОДЯН

СИНДРОМ МАЛЬАБСОРБЦІЇ,
ДІАГНОСТИКА І РЕАБІЛІТАЦІЯ
(посібник)

*С науковцями кафедри
і фактом наставі Іванів Се-
машенко 21 грудня 1984*

Тернопіль
"Укрмедкнига"
2001

АКАДЕМИЯ МЕДИЦИНСКИХ НАУК СССР
ВСЕОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ НАУЧНЫЙ ЦЕНТР ХИРУРГИИ

На правах рукописи

УДК 616.333-008-06:616.33-002.44-089

ЩИЛОВСКИЙ Виктор Александрович

ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ СОСТОЯНИЕ ПЕЩЕВОДНО-ЖЕЛУДОЧНОГО
ПЕРЕХОДА И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ В ХИРУРГИИ ЖЕЛУДОЧНОЙ
БОЛЕЗНИ

14.00.27 — хирургия

Автореферат

диссертации на соискание ученой степени
доктора медицинских наук

Работа выполнена на кафедре факультетской хирургии Тернопольского медицинского института

Научный консультант — доктор медицинских наук,
профессор А.В.Чернусов

Официальные оппоненты:

1. Доктор медицинских наук, профессор Е.И.Бреков
2. Лауреат государственной премии,
доктор медицинских наук, профессор В.М.Буннов
3. Доктор медицинских наук, профессор А.А.Гринберг

Ведущее учреждение — институт хирургии им.А.В.Вильямовского
Академии медицинских наук СССР.

Защита диссертации состоится 21 мая 1991 г.
в _____ часов на заседании специализированного Совета
Д-001.29.01/ Всесоюзного научного центра хирургии АМН СССР
/119614, г.Москва, Абрикосовский переулок, д.2/.

С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке ВНИИ АМН СССР.

Автореферат разослан " _____ " _____ 1991 г.

Ученый секретарь специализированного Совета
доктор медицинских наук В.В.Сидоренко

Щиловский Виктор Александрович
Научный консультант
профессор А.В.Чернусов
18.04.91 г. Подпись

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

Слабий Олег Богданович

МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНА
ХАРАКТЕРИСТИКА ЖОВЧНОГО
РУСЛА ПЕЧІНКИ В УМОВАХ
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО
ХОЛЕСТАЗУ І РІЗНИХ СПОСІБІВ
ЙОГО ХІРУРГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ

(експериментальне дослідження)

14.00.02 — анатомія людини

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
медицини наук

ХАРКІВ — 1995

Дисертація є рукописом.

Робота виконана в Тернопільському державному медичному
інституті.

Науковий керівник: доктор медичних наук, професор
М.І.А.Романів

- Офіційні опоненти: 1. Заслужений діяч науки і техніки
України, доктор медичних наук,
професор Ю.І.А.Володимир
Паргелішвілі;
2. доктор медичних наук, професор
Ю.І.А.Григор'єв

Провідна організація: Український державний медичний
університет ім. О.О.Богomoлца.

Захист відбудеться 28 березня 1996 року
о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради
Д-086.22.03 при Харківському державному медичному університеті
/ДІО22, м.Харків-22, пр.Львів, 12/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського
державного медичного університету /ДІО22, м.Харків-22, пр.Львів,
4/.

Автореферат розіслано 28 березня 1996 року

Вчений секретар
спеціалізованої ради, доктор медичних
наук, професор

І.В.СОРКОША

М.А. АНДРЕЙЧИН
В.А. БУЛГАКОВ
Г.О. ШАВЛОВСЬКА

ВАЖЛИВІ ЗООНОЗИ

Допущено МОЗ України
як навчальний посібник
для студентів, лікарів-інтернів
медичних вузів

*Величезний внесок
на розвиток науки і наукової
методичності. Ш.І.Івгн*

У.С.Смілян
4.12.96р.

КНІП «ЗДОРОВ'Я»
1994

Видавництво «Медична газета України»

ДІАГНОСТИКА, ТЕРАПІЯ І ПРОФІЛАКТИКА ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ В УМОВАХ ПОЛІКЛІНІКИ

Видання друге, перероблене і доповнене
За редакцією Заслуженого діяча науки і техніки
України,
професора М.А. Андрейчина

Ректору ТНМУ, академіку У.С.Смілян
від колективу авторів Ш.І.Івгн
4.12.96р.

Допущено Головним управлінням навчальних
заводів, кадрів і науки Міністерства охорони
здоров'я України як навчальний посібник.

Львів
1996

ТОВАРИСТВО «ЗНАННЯ» УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Серія 12 «Триєда — людина — здоров'я»

Тематичний цикл
«ЗДОРОВ'Я», № 2

М.А. АНДРЕЙЧИН,
доктор медичних наук

ТЕПЛОБАЧЕННЯ В МЕДИЦИНІ

*Величезний внесок
з боку науковців України
в наукову роботу. Ш.І.Івгн*
16.05.90р.

КИЇВ 1990

ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ
ПРИ ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ КРАЙОВІЙ РАДІ
НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ

Публікація VI
Наукове видання: випуск V
Серія філософська: число 2

Микола Кубаєвський

ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ Г.С. СКОВОРОДИ ПРО БОГА, ЛЮДИНУ І СВІТ

*Шановному Івану Семеновичу
в знак глибокої поваги.*

30. березня 1993р.

Кубаєвський

Тернопіль
1992

М.М.ЗАКАЛЮЖНИЙ

ЛАТИНСЬКА МОВА

Посібник
для студентів медичних
навчальних закладів

*Вельмишановному
панові ректору
на- кору АМН України,
проф. Івану Семішову Сидіти
за гасленні сприяння на
науковій та суспільній рівнях
і не тільки... цього вдячний
автор цієї скромної праці.
С.С.М.*

Тернопіль - 1995

Ці надбання були наслідком їх особистої прискіпливої багаторічної праці. Я переконаний, що вони не лише відчували значне емоційне піднесення під час виконання «свого» завдання, а й відчують насолоду сьогодні від зробленого вчора. І це робить їх життя насиченим, потрібним людям... Такі люди «не відають горя, не знають жалю, щасливі, як дядько Прохор».

Окремо хочеться виділити талановитих випускників та працівників нашого вузу, які, окрім диплому лікаря, мають неабиякі здібності до «художнього слова» (Ганна Костів-Гуска, Степан Бабій...). Це вони славлять свою alma mater, це вони підтверджують широкий кругозір лікаря, це вони не байдужі до сьогодення, це вони вносять в наші серця і душі клаптик радості і розради, це вони... Це вони, яких керівництво вузу мало, якщо взагалі, цінує. Недавно покинув нас найбільш плідний поет Георгій Петрук-Попик, твори якого я неодноразово наводив у своїх спогадах. Людини виключної працездатності, цілеспрямованості, порядності...

Це він також викликає й у нас чудові, різнобарвні спогади дитинства та юності:

Землі у пригорщ теплої набрав я —
Тривкого ґрунту з батькового саду.
Росло на ній безсмертне різнотрав'я
Пергкій бджолі й метелику на знаду.

Воно віками сіялось. Родило
Саме собі насіннячко для сходу.
Багато весен в цій траві ходило,
Ще більше ніг — прапрарідного роду.

Щось тут росило, але щось й косило,
Зривало й скубло — підпасалось стиха.
Але ніколи не лишалось сили
Зело просте — і не боялось лиха.

Візьму цю землю на балкон до міста,
Покличу сонце, щоб її нагріло.
Не вкину зерна на гібрид барвистий —
Хай те росте в ній, що цвіло і зріло.

Полин гіркавий, кропива пекуча,
Спориш звичайний, деревій з-під вишні
І подорожник чи й пирій повзучий —
Мені рідніші, ніж суцвіття пишні.

Шановна
Гану Семеївну
Радієвську
режисерів, авторів кінофільмів,
продюсерів, акторів, сценаристів,
композиторів, диригентів,
старійшій дирекції крає-
знавчої організації творчої
добра, уважати і дякувати.
Щиро.
Автор. *Г. Попик*
28.06.83
Київ

ГЕОРГІЙ ПЕТРУК-ПОПИК

Весняні підки

Поетизм

Шановна
Гану Семеївну
Радієвську
режисерів, авторів кінофільмів,
продюсерів, акторів, сценаристів,
композиторів, диригентів,
старійшій дирекції крає-
знавчої організації творчої
добра, уважати і дякувати.
Щиро.
Автор. *Г. Попик*
28.06.83
Київ

ГЕОРГІЙ ПЕТРУК-ПОПИК

Пругорща Жука

Поетизм

Шановна
Гану Семеївну
Радієвську
режисерів, авторів кінофільмів,
продюсерів, акторів, сценаристів,
композиторів, диригентів,
старійшій дирекції крає-
знавчої організації творчої
добра, уважати і дякувати.
Щиро.
Автор. *Г. Попик*
25.12.83
Київ

«Радянський письменник»
1986

БЕРЕЗНЕВІ ПОСЛАННЯ

ПОЕЗИ

Високошановані
Гантв. Жуків. Соловйови
Сейдін, Окареєв, і
Міхаль, ректор і
Почині —
Від щирої серця,
Вашою, поважаю
Вашою
27 вересня 1925 р.
м. Березнів

Георгій Петрук-Попик

КАЛИНОВИЙ
ЗАСПІВ

пісні

Високошановані
Гантв. Жуків. Соловйови
Сейдін, Окареєв, і
Міхаль, ректор і
Почині —
Від щирої серця,
Вашою, поважаю
Вашою
27 вересня 1925 р.
м. Березнів

9 вересня 1925 р.
м. Березнів

ЛИСТКІВ ПОЖОВКЛИХ ПЕРЕЛІТ

Вірші з перележаних зошитів

[illegible]

В ОБІЙМАХ БЛИСКАВИЦЬ

Вибране

Вибране
Величавого волею
Глобального Селінґґера, Великого
окодеєвського, докторського,
медичного, знаменитого ас-
сесорського, зі світових і
імперіальних, північних і
південних, —
Від цього серед-
нього, середнього по-
середнього.

Число Восьм.

17 січня 2003 року
Дієпрорада

Львів
КАМЕНЯ
2002

Леся Романчук. Її чарівне ім'я уже притягує до себе. Її приваблива жіноча постать завжди приносить насолоду від спілкування з нею. Її розум надихає на своє вдосконалення. Вона автор численних збірок віршів, романів... Вона сама пише вірші, музику, сама співає... Рідкий дар людський. До цього ж, вона працює доцентом кафедри акушерства і гінекології. Кандидат медичних наук, автор багатьох підручників, посібників, монографій, методичний розробок, статей... Має двох дітей. І вимоги до неї з боку керівництва вузу також «особливі». Її нерідко прискіпливо перевіряють щодо виконання нею своїх службових обов'язків, виносять це на обговорення вченої ради... Але це не знижує її творчий потенціал, а, навпаки, згідно з моєю концепцією, мобілізує на все нові й нові здобутки. Це підтверджує й Енн Бредстріт: «Якщо б не було зими, весна не була б настільки приємною; якщо б ми інколи не потрапляли в халепу, благополуччя не було б таким бажаним».

На противагу їй, наприклад, майже 70-річного асистента-хірурга, який за своє життя не зробив жодної операції, не зміг захистити кандидатську дисертацію, нагороджують, дають сумісництво з керівництва навчальним процесом у вузі... А ви кажете...

Ось що Леся Романчук написала про себе:

Снів не купиш і не продаси,
спогади дитинства без підробки.
Людям сняться закосичені ліси,
а мені — колимські голі сопки.

Землю нам червонії боги
поділили, їм здавалось вдало:
хтось одержав росяні луги,
а комуся каміння перепало.

І росли ми, діти Колими,
мінус сорок — норма в тому краї,
лиш дванадцять місяців зими,
решта — літо, добре пам'ятаю.

Виbach, запахучена трава,
хай хтось інший над тобою плаче,
я не можу. Сльози і слова
вимерзли в душі моїй дитячій.

Після цього вірша розумієш, що бажання адміністрації вузу якось її «пригальмувати» — ніщо, порівняно з пережитим Лесею Романчук у дитинстві.

Леся Романчук

Тобі...

ПОЕЗІЇ

Художник Руслана Гнатюк

Тернопіль
1996

*Тобі — яно тобі і я.
Нідежалося б — Вім.
Тіуацять кожен на своє
Мої проті слова...*

Леся Романчук

Вам...
Дорогому ч.с. -
а мор -
для вас -
просто Леся

Леся
Романчук

СИНЬООКЕ
ДИВО

Тернопіль
1995

Леся Романчук

Машовнаму
академіку Т.С. Сміхану,
дорогому Тіану
Семіновічу,
коханому Т.С.
із щирою
вдячністю,
любов'ю
і навію на
добре майбутнє.

автор

Леся
Романчук

11.01.98.

Дорогому Тіану Семіновічу
у день 70-ліття -

Леся Романчук

здоров'я,
сили,
успіхів,
гарздів,
тепла,
добра,
радість
на
довгий,
довгий
вік -

Листи моя книжечка пташечка!
Листи до людей. Читайте їх добрі люди.
Хай стане вам у цьому холодному світі тепліше.

Леся
Романчук

10.01.99

Оксій

СЛОВО ЧЕСТІ

"Тернопіль"
1998

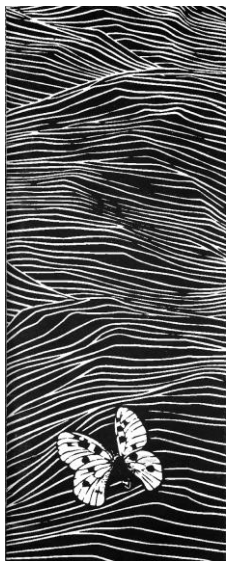

Леся
Романчук

Мій добрий сивий гарбінчик,
Моя людина мила,
Я не відведу Вам потік...
Усією Вашою кривля.

**СЛОВО
ЧЕСТІ**

Постійно в пошуках, постійно у вирі життя і наша випускниця Ганна Костів-Гуска. Вона вболіває за долю свого краю, за Україну.

Ганна
КОСТІВ-ГУСКА

З О Н А

*Мамонту
Ганну Солов'яну -
із трогом любового
Дідуха
5.02.98*

Не перестає мене дивувати своєю плідною творчою працею поета фізик, доцент Валерій Дідух.

*Валерію Дідуху
Міло і щиро
написаний
Валерій Дідух
10.10.98*

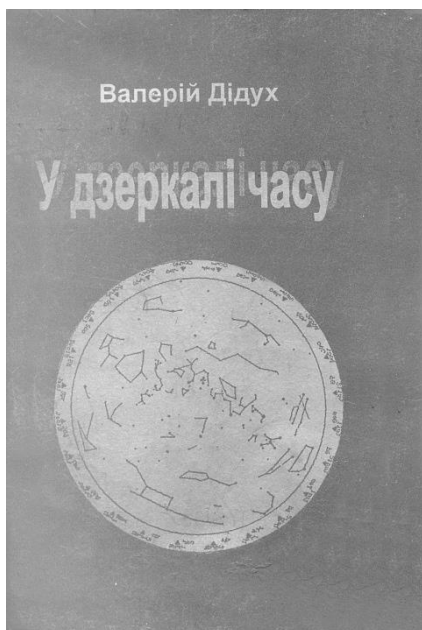
ВАЛЕРІЙ ДІДУХ

КВАНТИ ДУМОК

Поетії

*ВАЛЕРІЙ
ДІДУХ
Величаво
і вичислено
сучасному науковцю -
з найвищим інтелектуальним
і вродливістю! В.В.*

ГРАНІ БУТТЯ

Великий
Івану Семенову
Смілих
з любов'ю початком
і вдячністю!
Григорій

ВАЛЕРІЙ ДІДУХ

Великому Івану
Семенову - смілих і благих літ
з вдячністю

31.11.11

ДУМОК І СЕРЦЯ ПРОТУБЕРАНЦІ

Київ - Тернопіль
"Майдан"
2006

ВАЛЕРІЙ ДІДУХ

Присягаю
світлій пам'яті
батьків Марії і Дмитра

МАРІЇНІ ДІТИ

Великому
Івану Семенову з
вдячністю!
Смілих і благих вам літ!

30.11.2011

Тернопіль
Тернограф
2006

Його дружина — педіатр-неонатолог, то ж і його творчому доробку є й вірші про дітей. Я, як він любить місто, в якому мешкає!

Миле серцю Тернопілля,
Я літопис твій гортаю.
У віках твоє коріння,
Ти — немов куточок раю,
Де від бід і хибних кроків,
Що на нас в житті чигали,
Упродовж десятків років
Ангели оберігали.
І коли я на Голгофу
Понесу свій хрест востаннє,
Не забуду помолитись
За Тернопіль на прощання...

І це не дивина. Я переконаний, що багатство, краса, різнобарвність природи України немає собі рівних ні в одній країні, ні на одному континенту нашої планети. Флора України налічує понад 5000 видів рослин, а Тернопілля — понад 1200.

«Що то за дивний і розкішний край: ґрунт родючий, річки повноводі, навіть перли колись виловлювали в протоках Дніпра» (М. Стельмах).

Чому українці — найбільш життєрадісна нація? Чому Україна при самих екстремальних ситуаціях не тільки виживає, а й продовжує процвітати?

Тому що:

Благословенний час той і година,
Коли земля ця цвітом процвіла...
Благословенна кожна полонина
І кожний порух свіжого стебла...

М. Рильський

Тому що:

Привіт тобі, мій друже вірний гаю,
Повірнику моїх найкращих дум!
Все чистеє ясне, що лиш у серці маю,
Надихав свіжий затиш твій і шум.

І. Франко

Тому що і тим що:

Можна все на світі вибирати сину —
Вибрати не можна тільки Батьківщину...

В. Симоненко

Тернопілля є одним із найпривабливіших куточків України. «Тернопільська область чарівний край подільської землі. Простяглася вона більш ніж на 100 км із заходу на схід та на 195 км з півночі на південь і займає площу 13,8 тисячі квадратних кілометрів. Охоплюючи майже всю західну частину Подільського плато, Тернопільщина після Карпат та Криму є найбільш підвищеною над рівнем моря частиною України. Середня висота її над рівнем моря сягає 350 метрів.

Область багата річками, ставками, водосховищами. Всього тут зайнято водою 17,3 тисячі гектарів.

У давнину більшу частину теперішньої території області вкривали широколисті та широколисто-хвойні ліси. Тепер лісами зайнято лише 13% території. Переважають цінні високопродуктивні дубові з домішкою граба, клена, липи, ясена та інших порід, і лише в басейнах річок Ікви та Вілії є соснові, сосново-дубові та ялинові насадження.

Первозданна степова рослинність — понад 1200 видів вищих спорових і квіткових рослин — на Тернопільщині збереглися тільки на окремих ділянках, переважно на Дністровських і Серетівських стінках, на Товтровій гряді, в Кременецьких горах. В окремих місцях трапляються дубові і букові праліси, віковічні, екзотичні та елітні дерева.

Тваринний світ Тернопільщини, який сформувався під впливом трьох зоогеографічних районів — Полісся, Карпат і Степу, представлений лісовою і степовою фауною. Найбільш поширені тут заєць, лисиця, козуля, дикий кабан, куниця кам'яна та лісова, білка, видра, степовий тхір, ласка, сіра куріпка та інші. Водиться також горностай, подільський кріт, плямистий ховрашок, дикий кіт, вовк, лось. У лісові масиви завезено плямистих оленів, диких кролів, фазанів.

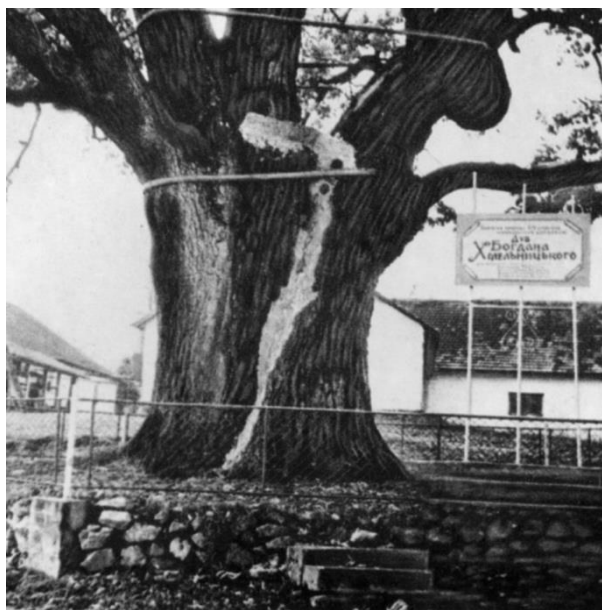
«Й нічого не видно...» з вікон мерії Тернополя

*Пам'ятник архітектури XVIII ст. (Домініканський костел).
Нині тут діє греко-католицька церква*

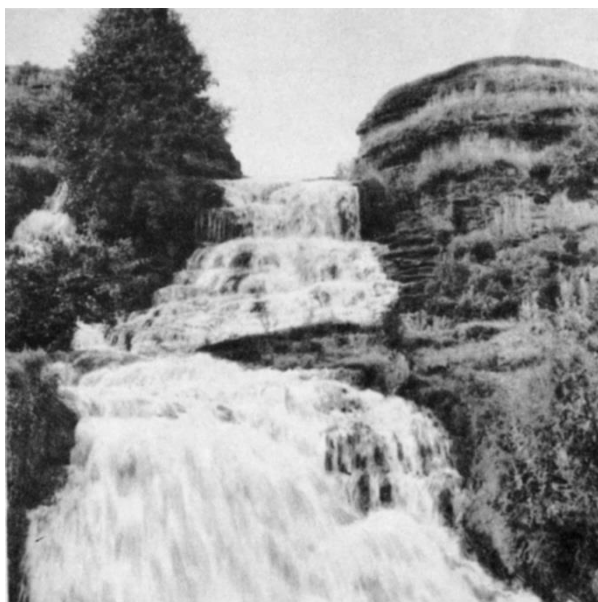
*І це центр міста... Ви ще бачили у світі щось подібне за своєю привабливістю?
Озеро в центрі міста!*

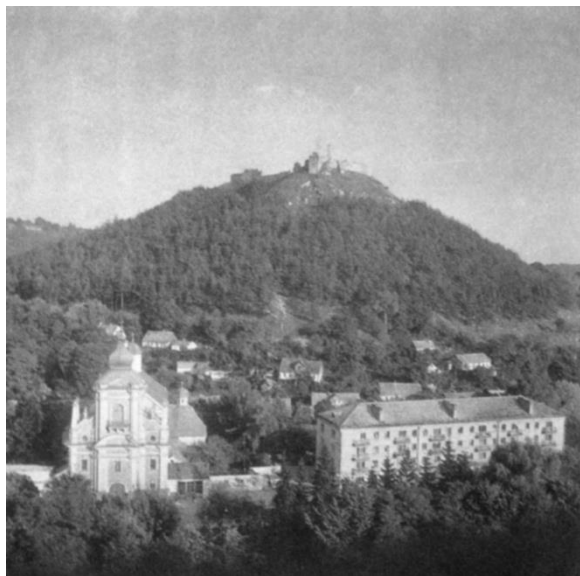
Дуб Богдана Хмельницького в селі Рай. А під тим дубом, дубом зелененьким...

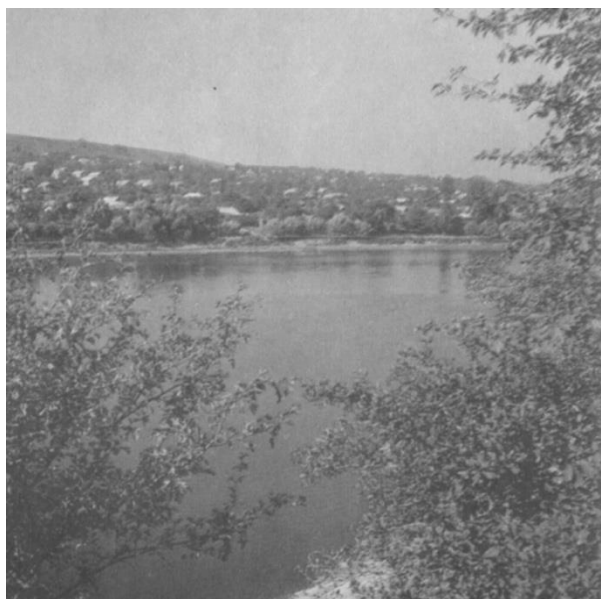
Озеро в Більче-Золотецькому паркові. Живи, милуйся, радій...

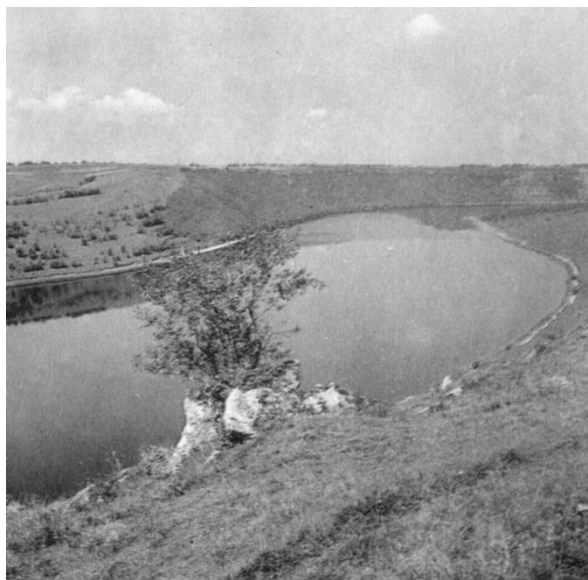
Водоспад у Червоногородському каньйоні на річці Джурин. Думай і перемагай!

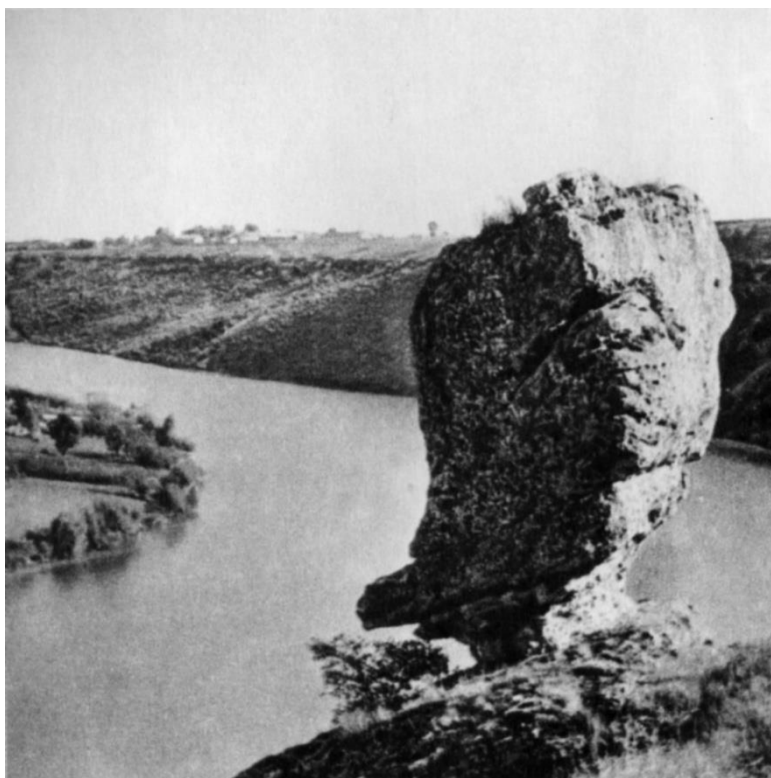
Хто-хто ще не побував на Замковій горі в Кременці? Озвись!

*Ось де можна урівноважити свої повсякденно «розхитані нерви».
У Жежівському ботанічному заказнику*

І думи, думи наші вітають над водоймою в Касперівському заказнику

*Яка далека та глибока наша історія, наша спадщина!
Кам'яний «сфінкс» на березі річки Серет*

Клімат Тернопільщини помірно континентальний, проте дещо вологіший, ніж у східних областях республіки. Тут у середньому за рік випадає 600–800 мм опадів. Найбільша їх кількість припадає на теплу пору року. Середня річна температура повітря становить $+7^{\circ}\text{C}$.

М'яка зима, тепле літо, достатня вологість створюють на Тернопільщині оптимальні умови для розвитку рослинного і тваринного Світу. Увібравши в себе тепло щедрого сонця, рясно врожайється її земля, даруючи добробут і щастя людям» (М. П. Чайковський. Пам'ятки природи Тернопільщини. — Львів. 1977).

Достатньо широкі зв'язки з вченими-медиками поза Тернополем робили моє життя більш різнобарвним та насиченим. Спілкування з ними було для мене барометром власних наукових, педагогічних, фахових та загальнолюдських надбань.

И. Н. УСОВ

СПУТНИК ПЕДИАТРА

*Дорогой Ивану Семёновичу
Сминову
в знак глубокого
уважения
от автора
12.11.85. И. Усов*

ИЗДАТЕЛЬСТВО «БЕЛАРУСЬ»
МИНСК 1976

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ РСФСР

«Согласовано»
Зам. начальника Главного
управления
научно-исследовательских
институтов и координации
научных исследований

Н. А. Демков
2 октября 1981 г.

«Утверждено»
Заместитель министра
А. Г. Гречева
19 ноября 1981 г.

ЛЕЧЕНИЕ ЗАТЯЖНЫХ ПНЕВМОНИЙ У ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ПОЛИКЛИНИКИ

Методические рекомендации

*Дорогой Ивану Семёновичу
Сминову
на доброту
написать
Ивану*

2-й изд. 1981 г.
И. Н. Усов
10-й изд. 1981 г.
И. Н. Усов
Москва 1981

Российская академия медицинских наук
Российский государственный медицинский
университет

В. А. Таболин

ДЕТИ – ЭТО СВЯТОЕ

*Дорогой Ивану Семёновичу
Семёновичу
с искренним
и сердечным
уважением и с
благодарностью
за то, что была
благословлена
ваша работа и
ваша жизнь
и ваша
жизнь на земле
и ваша
жизнь на земле*

И. Н. УСОВ,
Н. А. ГРЕСЬ,
Е. Г. ГОРБАЧЕВА

МЕДИЦИНСКАЯ ПОМОЩЬ ДЕТЯМ В УСЛОВИЯХ ПОЛИКЛИНИКИ

Под общей редакцией
заслуженного деятеля науки БССР,
доктора медицинских наук
профессора И. Н. УСОВА

Допущено Главным управлением
учебных заведений Министерства
здравоохранения СССР в качестве
учебного пособия для студентов пе-
диатрических факультетов медицин-
ских институтов

*Дорогой Ивану Семёновичу
Сминову
в знак глубокого уважения
от автора
12.11.85. И. Усов*

«ВЫШЕШАЯ ШКОЛА»
1983

МЕНИНГИТЫ У ДЕТЕЙ

под общей редакцией
проф. И. В. Богадельникова
проф. М. В. Лободы

Симферополь - Киев

*проф. Сидоруку Ивану Сидоровичу
в знак глубокого уважения*

Министерство здравоохранения Украины

14.10.03

Игорь М. В.

СПРАВОЧНИК ПО ИНФЕКЦИОННЫМ БОЛЕЗНЯМ У ДЕТЕЙ

(Для семейных и школьных врачей,
участковых педиатров и врачей
скорой медицинской помощи)

Издание четвертое,
дополненное и переработанное

Под общей редакцией
проф. И. В. Богадельникова,
проф. М. В. Лободы и проф. А. В. Кубышкина

Рекомендован к изданию Проблемной
комиссией «Педиатрия» АМН и МЗ Украины

Симферополь - Киев
2005

*Академику Сидоруку Ивану
Сидоровичу в знак глубокого
уважения от первого автора*

19.09.02

Игорь М. В.

П. Н. ВЕЛИЧЕНКО, М. М. ИДЕЛИОВИЧ

САНАТОРИЙ
ИМЕНИ 30-летия
СОВЕТСКОЙ УКРАИНЫ

ГОСУДАРСТВЕННОЕ
МЕДИЦИНСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО УССР
Киев — 1964

ЗАБОЛЕВАНИЯ ПЕЧЕНИ И ЖЕЛЧЕВЫВОДЯЩИХ ПУТЕЙ

как
научиться
жить
со своей
болезнью

Маму дружку
Роману дружку, кисти
медицинского институту
успеваю, Петрову, доктору
Симону, Ивану, Симонову
от Тереха В.П. Симонову
Указников, фармацевта
уважаемого в доме зурбана
и трудящегося.

24.11.1994.
Винница - Харьков

В.П.Черных, Б.С.Зименковский, И.С.Гриценко

ОРГАНИЧЕСКАЯ ХИМИЯ

В ТРЕХ КНИГАХ
Книга 1

Основы строения органических
соединений

Под редакцией профессора В. П. Черных

Утверждено
Министерством здравоохранения Украины
в качестве учебника
для студентов
фармацевтических вузов
и факультетов

Харків
Видавництво «Основа»
при Харківському
державному
університеті
1993

Маму дружку
Ивану Симонову
в талантливую рукопись
в доме гуртових двох
творческие записки
Роману - урзурд академии
28.10.93.

Винница - Харьков

МЗ УССР
Львовский Государственный Медицинский
Институт

На правах рукописи

КРЫЛОВА
Тамара Васильевна

СОСТОЯНИЕ ОБЕСПЕЧЕННОСТИ
ВИТАМИНАМИ В₁, В₂, В₆, РР, С И КОРРЕКЦИЯ
ВИТАМИННОЙ НЕДОСТАТОЧНОСТИ У ДЕТЕЙ
С ХРОНИЧЕСКИМИ ЗАБОЛЕВАНИЯМИ
ЖЕЛЧНЫХ ПУТЕЙ

(14.00.09 — Педиатрия)

Автореферат
диссертации на соискание ученой степени
доктора медицинских наук

*Защитованому
Ивану Семенову
им. автора
12. III. 75 г.*

Львов — 1975

ДНЕПРОПЕТРОВСКИЙ ОРДЕНА ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ

*Защитованому
Ивану Семенову
им. автора
12. III. 75 г.*

Алла Владимировна ТИМЧЕНКО

ФИЗИКО-ХИМИЧЕСКИЙ СОСТАВ ЖЕЛЧИ У ДЕТЕЙ
С ЗАБОЛЕВАНИЯМИ ГЕПАТО-БИЛИАРНОЙ СИСТЕМЫ
И ДИНАМИКА ЕГО ПОД ВЛИЯНИЕМ ЛЕЧЕНИЯ

14.00.09 Педиатрия

Автореферат
диссертации на соискание ученой степени
кандидата медицинских наук

Днепропетровск
1975

Я. Б. МАКСИМОВИЧ

ПРОПИСЫВАНИЕ,
НЕСОВМЕСТИМОСТЬ
И ПОБОЧНОЕ ДЕЙСТВИЕ
ЛЕКАРСТВЕННЫХ
СРЕДСТВ

2-е исправленное
и дополнительное издание

*Шаньковскому
Ивану Семенову
автору
в награду про сноткану
на зарплату
- автор*

24.09.74

Литва

Л. М. М. М. М.

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ЗДОРОВ'Я»
КИЕВ — 1974

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ РСФСР
ВТОРОЙ МОСКОВСКИЙ ОРДЕНА ЛЕНИНА ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ им. Н. И. ПИРОВОГА

НЕДОНОШЕННЫЕ ДЕТИ

Учебно-методическое пособие для субординаторов

*Защитованому
Ивану Семенову
с заф. им.
потомственный
всем хорошему
С уважением
В. М. М.*

Москва 1984

О. И. Ласица, Т. С. Ласица

БРОНХИАЛЬНАЯ АСТМА

В ПРАКТИКЕ
СЕМЕЙНОГО ВРАЧА

*Шановному
Івану Савицькому
на згадку про сім'ю
судинних патологій та
якоїсь біжовесної*

Київ
ЗАО "Азлант UMS"
2001

ДИФУЗНЫЙ

ГЛОМЕРУЛОНЕФРИТ

А. И. Гнатюк,

М. Н. Фришман

У ДЕТЕЙ

*Шану Савицькому
в знак уваження
Тарас*

„Здоров'я“
Київ — 1971

Міністерство охорони здоров'я України
Академія медичних наук України
Український центр науково-медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи

Укладено
Начальником науково-організаційного
Управління АМН України

Підписав: В. В.
«...» 2005 р.

Укладено
Начальником Головного управління організації
видавничої діяльності Міністерства МОЗ України

Підписав: Ю. О.
«...» 2005 р.

В.М. Коваленко, В.М. Корнацький

НЕБУЛАЙЗЕРНА ТЕРАПІЯ В ПЕДІАТРИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

(методичні рекомендації)

*Вітання з новим
видавом методичних
рекомендацій з
небулайзерної терапії
в педіатричній практиці
В. В. Коваленко*

Київ — 2005

АКАДЕМІК СТРАЖЕСКО

та його нащадки

*З задоволенням побачив
безпечний вид змісту
Книги Страхеско Сильвіо
своєю*

проф. Ауреліано

Київ
2003

В. Г. Майданник

ГЛОМЕРУЛЯРНЫЕ
БОЛЕЗНИ ПОЧЕК У ДЕТЕЙ

КИЕВ
"ЗНАННЯ УКРАЇНИ"
2002

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Д. Д. Зербино

НАУЧНАЯ
ШКОЛА
КАК
ФЕНОМЕН

КИЕВ, НАУКОВА ДУМКА, 1994

В. Г. Майданник

ТУБУЛОИНТЕРСТИЦИАЛЬНЫЕ
БОЛЕЗНИ ПОЧЕК У ДЕТЕЙ

КИЕВ
"ЗНАННЯ УКРАЇНИ"

Посвящается
ДЖОРДЖУ СОРОСУ — финан-
совому гению, философу, психоло-
гу, разрушителю монополий,
догмы, вдохновителю открытого
общества.
С благодарностью от автора.

DEDICATION
GEORGE SOROS — financial ge-
nius, philosopher, psychologist,
destroyer of dogma, inspirer of
open society.
With great gratitude from
the author.

Симону Нвану
Самселеву —
с уважением и
самоуважением
поздравляю!

От автора
З. Зербино
1 Зербино Д. Д.

Добав,
Март 1995 г.

В.В.БАШНЯК

Е. А. Вагнер

Раздумья о врачебном долге

Евгений Антонович Вагнер — ректор Пермского медицинского института, заведующий кафедрой госпитальной хирургии, академик Академии медицинских наук СССР, заслуженный врач РСФСР, заслуженный деятель науки РСФСР, профессор. Его книга «Раздумья о врачебном долге» обращена в первую очередь к молодежи, стоящей перед выбором профессии, на пороге ответственных самостоятельных решений.

Кроме сестры
Ивану Селезневу
Семану
Зина Ивановна
о автору
Денису
7/11/84

Пермское книжное издательство 1986

МАНУАЛЬНА

ТЕРАПІЯ ЖИВОТА

Машовану
Ивану Селезневу
Віт авитога - угод
02.04.93

Луцьк
"Надстир'я"
1993

С. С. ОСТРОПОЛЕЦ

МИОКАРД

Структура и функция
в норме и патологии

Дорогому
Ивану Селезневу с
пожеланиями здоровья
и успехов в работе
и личной жизни.
С уважением,
С.С. Острополець

18. VII. 2007
ИЗДАТЕЛЬСТВО
НОРА-ПРЕСС
Донецк-2007

М. К. БРОТМАН
В. И. ЦЫМБАЛЮК

ВНЕБОЛЬНИЧНОЕ ЛЕЧЕНИЕ
ОСТЕОХОНДРОЗА ПОЗВОНОЧНИКА

Трубопроводная
Ивану Селезневу
с наилучшими
пожеланиями

Спонсор — фирма «Олена-М»
Киев 1993

В.М. Пономаренко, А.М. Нагорная,
А.И. Щербатый, В.Н. Полищук.

*Величавому
Івану Семеновичу!
з вдячністю за
допомогу і з
високим повагою*

Чернобыль... Здоровье детей.

Київ
1996

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ
З ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ
УКРАЇНСЬКА МЕДИЧНА СТОМАТОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

М.М.ПЕШИЙ, Т.О.КРЮЧКО, О.І.СМІЯН

НЕВІДКЛАДНА ДОПОМОГА В ПЕДІАТРИЧНИЙ ПРАКТИЦІ

(Навчальний посібник для студентів
вищих медичних навчальних закладів
IV рівня акредитації та лікарів-інтернів)

*Величавому
Івану Семеновичу!
з повагою*
10/11-2006р.

Полтава-Суми-2004

Міністерство охорони здоров'я України
Українська медична стоматологічна академія
Кафедра госпітальної педіатрії з курсом дитячих інфекційних хвороб

М.М. Пеший

ДИТЯЧА КАРДІОЛОГІЯ

(Клінічні лекції)

Збірник клінічних лекцій для студентів вищих
медичних навчальних закладів IV рівня акредитації,
лікарів-інтернів, слухачів факультету підвищення
кваліфікації та сімейних лікарів

*Величавому
Івану Семеновичу!
з повагою*
10/11-2006р.

Полтава - 2006 р.

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ УКРАИНЫ
ХАРЬКОВСКАЯ МЕДИЦИНСКАЯ АКАДЕМИЯ
ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

БЕЛОУСОВ Ю.В., БЕЛОУСОВА О.Ю.

СИМПТОМОКОМПЛЕКС ХРОНИЧЕСКОГО ЗАПОРА У ДЕТЕЙ

*Шановний
Іван Семеновичу!
Здоров'я Вам і
високої кваліфікації.*
10/11-2006р.

КОНСУМ

2004

В.Г. Майданик, Ю.В. Митин

Європейський університет

ДИАГНОСТИКА, ЛЕЧЕНИЕ И ПРОФИЛАКТИКА
ВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ
ОРГАНОВ ДЫХАНИЯ У ДЕТЕЙ

Ваше письмо
Ивану Сергеевичу
3 ксерокопии
Тверь
2007 год
25.04.06

Киев
ООО "ИЦ Мадпроинфо"
2006

А.М. Нагорна, В.В. Беспалько

РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я
ТА СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Монографія

Шановному
З повагою
написаний
4.04.2007р.

Київ
Видавництво
Європейського університету
2004

С.С. ОСТРОПОЛЕЦ

ХАРЬКОВСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ
НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА МЗ УССР
ПОЛТАВСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ
СТОМАТОЛОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ МЗ УССР
УКРАИНСКИЙ ИНСТИТУТ
УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ВРАЧЕЙ МЗ УССР

СЕРДЕЧНЫЕ ЛЕГКИЕ
(PULMONES CARDIALES)

Дорогой
Ивану Сергеевичу
с любовью
и уважением
и автору!

Издательство
НОРА-ПРЕСС
Донецк 2005

8-12-2006г.

МЕХАНИЧЕСКИЙ ШОВ
В ХИРУРГИИ

УКАЗАТЕЛЬ ЛИТЕРАТУРЫ
НА РУССКОМ И ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ
1980—1986 гг.

Дорогой
Ивану Сергеевичу
23.04.89г.

Харьков — Полтава
1988

Ю. В. БЕЛОУСОВ

СУБЪЕКТИВНО О БРЕННОМ

*Величезному
Юану Семіковичу!
Привітання на згадку про
родну Бєлорусію.
Завжди брати Вас
наші люди.*

Харьков
ИД «ИНЖЭК»
2005

МОЛЕКУЛЯРНО— ГЕНЕТИЧЕСКИЕ И БИОФИЗИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ В МЕДИЦИНЕ

Под редакцией Ю. И. Вазоры,
Ю. И. Кресюна, В. И. Запорожана

Київ, Здоров'я, 1996

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

В.Д. Лукашук
Г.М. Тебенчук

*Величезному
Юану Семіковичу!*

Серцева недостатність у дітей

*з найкращими
порадами
щиро Ваші*

*Таліна Михайлівна
та Віктор Пилирович
Тебенчук
В. Лукашук
Київ—«Логос»—1997
ч. 1, кн. 6, листи 1991р
Шануємося!*

А.Н. МІЛЕНОВСКИЙ
Н.П. ЛУКОВЕНКО
В.М. ГОРДИНКО
А.Н. БОРОДА

ПРИМЕНЕНИЕ ЛУЧЕЙ ЛАЗЕРА, УЛЬТРАЗВУКА И НИЗКИХ ТЕМПЕРАТУР В ГИНЕКОЛОГИИ

Допущено Главным Управлением учебных
заведений, кадров и науки Министерства
здравоохранения Украины как учебное
пособие для студентов и врачей-кураторов

*Величезному
Юану Семіковичу!
З найкращими порадами
щиро Ваші
Таліна Михайлівна
Віктор Пилирович
Тебенчук
15.09.95р.
(Підпис)*

«ЗДОРОВ'Я»
1993

Министерство здравоохранения СССР
Одесский научно-исследовательский институт курортологии и
медицинской реабилитации

На правах рукописи

ДАНИЛЬСКИЙ Левон Грантович

УДК 616.246-053.2:615.536

УТЯЖИТЕЛЬНЫЕ ВАННЫ В КОМПЛЕКСЕ КУРОРТНОГО
ЛЕЧЕНИЯ ДЕТЕЙ, БОЛЬНЫХ БРОНХИАЛЬНОЙ АСТМОЙ
14.00.34 - курортология и физиотерапия
14.00.09 - педиатрия

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание ученой степени
кандидата медицинских наук

Одесса - 1991

Работа выполнена в Пятигорском научно-исследовательском институте
курортологии и физиотерапии на базе летнего республиканского санатория
"Омега" Северо-Кавказского зонального управления санитари-
и курортного РСФСР

Научный руководитель:

Доктор медицинских наук, старший научный сотрудник К.С.Тихомирова

Официальные оппоненты:

Доктор медицинских наук, старший научный сотрудник И.В.Галкина;
кандидат медицинских наук В.В.Фролова

Ведущее учреждение:

Всесоюзный научный центр медицинской реабилитации и физической
терапии ИО СССР

Защита состоится 17 сентября 1991 года в ____ часов на
заседании специализированного совета в обл. 10.01 в Одесском НИИ
курортологии и медицинской реабилитации, г. Одесса, Дериговец-
кий переулок, 6/

С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке института.

Автореферат разослан "____" _____ 1991 года.

Ученый секретарь,
специализированного совета,
старший научный сотрудник

Т.А.Золотарева

А.М.Сердюк, В.Ф.Торбин, В.М.Поліщук,
А.І.Сайкевич, А.А.Щербатий

Комп'ютерні технології в медицині та Державний реєстр

*Всім шановним колегам
Івану Селищеву!
з великого повагою
і вдячності*

2.08.1997 *Іван Селищев*

РІВНЕ
ВЕРТЕКС
1997

Про кожного з цих авторів можна написати багато доброго, але я хочу виділити книги ректорів медичних вузів: Полтавського (В. А. Дельви, активного учасника Другої світової війни, на жаль, тепер уже покійного; М. С. Скрипнікова), Пермського (Є. А. Вагнера), Кримського (І. В. Богадельникова), Харківського (В. П. Черних).

Чому виділити? Щоб показати, що призначали і, сподіваюсь, призначають на посаду ректора, як правило, людей активних, які постійно в пошуку, які, незважаючи на значне завантаження, знаходять час для наукових, педагогічних і суто людських творчих пошуків.

Як правило, на цю посаду зараховують людей зі значним досвідом праці, а: «Опыт — вот единственное горячее к двигателю таланта (вдохновение — это только подача искры!). И без этого горячего самый мощный творческий двигатель не заработает, не наберет оборотов, не сдвинет с места маховика творчества. Двигатель стоит и ржавеет. А если и «чихает», то почти вхолостую» (Валерий Герасимчук).

На нараді ректорів у Вінниці. Я — другий зліва. П'ятий — академік Ю. Ф. Ісаков, начальник управління навчальними закладами МОЗ СРСР (пізніше заст. міністра), шостий — заст. міністра МОЗ УРСР В. М. Гурін...

Крім того, наведені праці з дарчими надписами є й від таких всесвітньо відомих педіатрів, як Іван Нестерович Усов (Мінськ) та В'ячеслав Олександрович Таболін (Москва), які в різний час залишили нас.

Іван Нестерович вирізнявся особливою інтелігентністю та глибокими і всебічними знаннями в педіатрії, спілкування з ним завжди приносило неабияке задоволення і надавало енергії власній творчій роботі. Пам'ятаю, що при першій зустрічі з ним, І. Н. вибачився, що в рецензії на мою монографію «Климато-бальнеологическое лечение хронических заболеваний почек, мочевыводящих путей у детей» (М.: Медицина, 1967), яка була надрукована в журналі «Педиатрия», він зробив мені деякі зауваження. «Ну що ви, — сказав я. — Отримати побажання від такого знавця дитячої нефрології, як ви, для мене велика честь».

Дійсно, він належав до «старої гвардії» представників медичної науки, яким була притаманна людська гідність, високий професіоналізм, любов до ближнього, особливо до хворої дитини. Я б його поставив в один

ряд із видатними педіатрами минулих століть Нілом Філатовим, Георгієм Сперанським, Михайлом Масловим, Олександром Туром...

В'ячеслав Олександрович, якого не стало кілька місяців тому, знають педіатри не лише всіх держав бувшого Союзу, а й далеко за їх межами. Він завжди був у «дії», він завжди виходив на стратегічні напрямки наукових досліджень педіатрії, його відрізняли від багатьох інших глибокі знання мистецтва, поезії...

Пам'ятаю, коли ми «повезли» його в Почаївську лавру (1972 рік), то він здивував постійних мешканців цієї святині надзвичайно глибоким знанням історії кожної ікони. Не тільки ми, лікарі, які його супроводжували, пізнавали чимало нового, а й господарі.

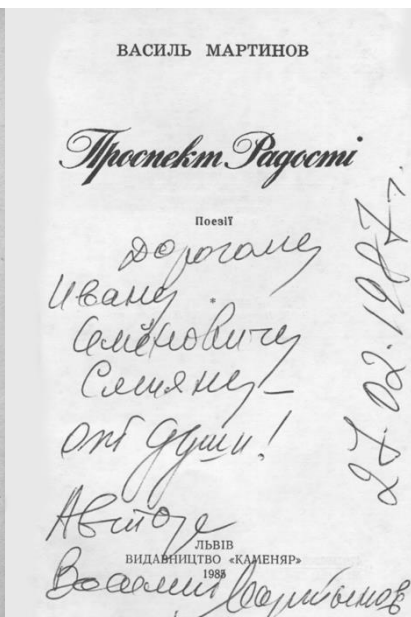
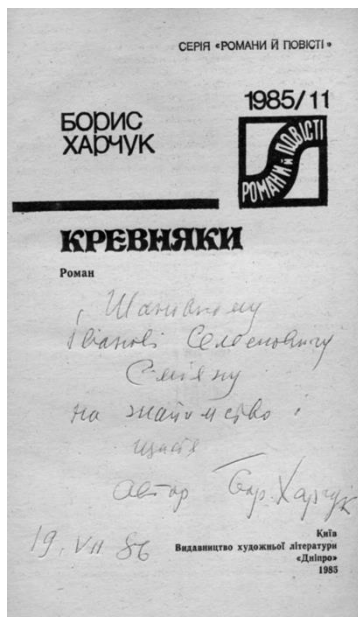

А це вже з медичною елітою області (я стою другий зліва), яка брала участь у першому й останньому з'їзді лікарів СРСР. На Красній площі у Москві

Хіба можна сьогодні «підрахувати» всі зустрічі з цікавими людьми, хіба можливо передати на папері враження від них, від людей різноспрямовано обдарованих, з достатньо великим власним досвідом, хіба...

Але всі вони збагачували моє життя, робило його цікавим, привабливим, надавали наснагу власній праці.

Вони — також:

О. ПЕТРАШ

"РУСЬКА ТРІЙЦЯ"

М. ШАШКЕВИЧ, І. ВАГІЛЕВИЧ,
Я. ГОЛОВАЦЬКИЙ
ТА ЇХНІ ЛІТЕРАТУРНІ ПОСЛІДОВНИКИ

Видання друге,
доповнене.

*Гванові
Семеновичу
Сміяну,
режисерові,
вчесьнику,
а насамперед - людині,
з любов'ю помічав.*
київ
видавництво художньої
літератури «Дніпро»
1986
*Микола Семенович
Гравець
1987 р.*

ЄВГЕН ДУДАР

ДИРЕКТОР БЕЗ ПОРТФЕЛЯ

Гумор та сатира

*Величавому
Гвану Семеновичу
Сміяну,
найголовнішому ковалеві
нашої держави, керівцю,
справі і добрій
мови -
на щастя добру!*

Київ
«Радянський письменник»
1985

30.11.86

В. Буткевич, Б. Горинь, А. Свіданський

Величавому Уряду СРСР
з того, що спільно працює
до удосконалення дачи урбані-
стич. - у сфері міст та сіль-
ських населених пунктів

ПРИМ

НЕ ЛІСЬКА ЗОНА ВІДПОЧИНКУ

З повагою

В. Горинь

26x-94

Покляк сумління
Львів
1993

З.Д.Дерех, Ю.С.Заворицький,
Б.І.Раціборинський

КОМЕНТАРІ ДО ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

під загальною редакцією
начальника Головного Управління
Державтоінспекції МВС України,
генерал-майора міліції
Б.П.Масловського

Шановному Уряду СРСР
з вдячністю і подяками
за «Правила Дорожнього
руху» від автора
12.09.94
З.Д.Дерех

Вінниця «ДТП», 1994.

Осип Петрович

„РУСЬКА ТРИЦЯ“

Маркіян Шапкович,
Іван Вагилевич,
Яків Головацький

Літературні
портрети

Високопавлову
Григорі Семеновичу
Смеляку
щиро презентую
свої нариски
про трьох попередників
великого Каменярка
Овдос -
Пендз

Видавництво
художньої
літератури
«ДНІПРО»
Київ-1972

Величавому
Смеляку

МАРТА ЧОПИК

ГАРНІ ДІТІ В МАМИ-КВОЧКИ

Вірші для дітей

Авдос М. 1977

ЛІАЕЯ
ТЕРНОПІЛЬ

1997

ИВАН ИВАНОВИЧ ЛЯШКО

Вступительная статья
Ю. А. Митропольского, В. С. Михайленко,
И. В. Сергеева
Указатель литературы составили
О. Е. Крашенинников, Г. Е. Мистецкий

И. Ляшко

КИЕВ НАУКОВА ДУМКА 1992

*Визначено редакційно
Івану Семішову
з наданням рекомендацій
10. І. 92 (І. Ляшко)*

І.В.Сало, І.І.Д'яконова, Т.І.Соколенко

Формування і розвиток державності, економіки та науки України

Суми
ВАТ «СОД» Видавництво «Козацький вал»
2003

*Мамчур
Ярослав
Д'яконова
Соколенко*

Михайло ОНИСЬКІВ

*Шавковський
Жаків
Семішевський
Семішевський
ПРИЙДІТЬ
Сюта різноміття
Побачення
жестів і
Знакості
Д. Демас
на "С"
Йордан = 97*

Тернопіль
"Збруч"
1996

*Важко писати про Україну
на дні згари і руху розриву
наш вчинилим зброєю
8-9 місяці 97-98*

Богдан ГОРЫНЬ

*З нових
днів*

НА ПУТИ В ЕВРОПУ

ВЫСТУПЛЕНИЯ, СТАТЬИ, ИНТЕРВЬЮ

THE CONFERENCE OF POLITICAL PARTIES OF THE STATES OF MIZHMORIA
КОНФЕРЕНЦІЯ ПОЛІТИЧЕСЬКИХ ПАРТІЙ КРАЇНИ МІЗМОРІЯ

КОНФЕРЕНЦИИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ
СТРАН МЕЖДУМОРЬЯ

ИЗДАНИЕ
УКРАИНСКОЙ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ ПАРТИИ

КИЕВ — 1994

Михайло
Левицький

**Я ЗАВЖДИ БУВ
ЗАКОХАНИЙ В ДЕРЕВА**

20 віршів
про
кохання

*Художнє оформлення автора
Михайло Левицький
Текст: Сидорук
Укр. мов. видано в Тернополі
Збруч
15.03.1995*

Михайло
Левицький

ВІВТОРОК

Поезії

*Художнє оформлення автора
Левицький
Текст: Сидорук
Укр. мов. видано в Тернополі
Збруч
15.03.1995*

Тернопіль
1994

Петро Тимочко, багаторічний голова нашої обласної письменницької організації, постійно у пошуках. Постійно вболіває за долю свого народу. Він надзвичайно чутлива людина.

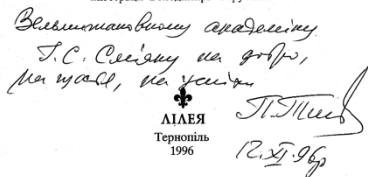

Петро Тимочко

ПРЕМУДРІСТЬ БОЖУ В СОБІ ШУКАЮ

20 духовних віршів

Ілюстрації Володимира Окрутного

МАМИНА МОЛИТВА

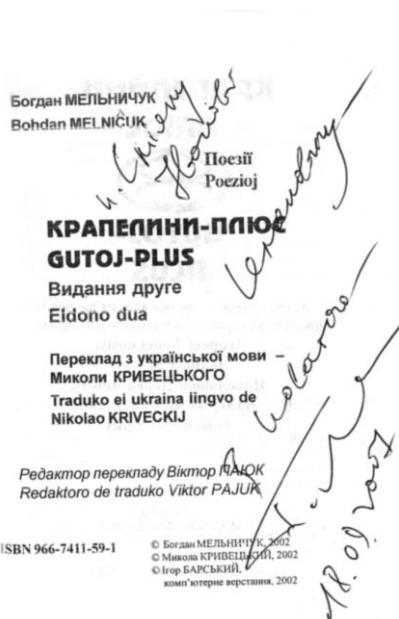
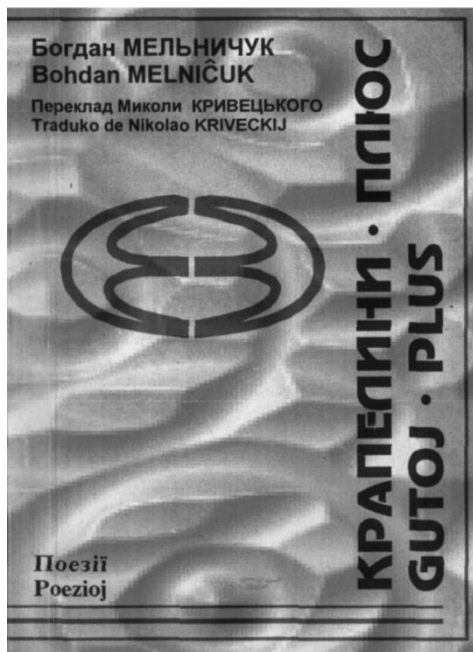
Щодня вертаю в морок, у дими,
в оту всесвітню відгрімилу битву, —
вслухаюся і чую крізь громи
гарячу, щирю мамину молитву.

Як бився з сатаною сатана,
обидва гнали на загин мільйони,
до Матері Господньої вона
молилася і клала їй поклони.

Літа минули, витекла журба.
зросли онуки, постаріли діти,
та я живу, бо мамина мольба
в огні кривавім не дала згоріти.

Петро Тимочко, 1985 р.

Гумор, іронія, сарказм..., спрямовані на добро, характерні для нашого земляка Богдана Івановича Мельничука.

* * *

Запустив вуса «під шефа»
І, вчиняючи чергову підлість,
ховав у них хитру посмішку.
Прийшов шеф без вусів — зголив і свої.
а підлість залишилася на губі.

Богдан Мельничук

Думаю, що мені не вдалося відтворити і тисячної частини спогадів свого життя, які засвідчують його цікавість, необмеженість можливостей, залежність кольору життя від свого «Я», постійне устремління до добра, сонячних променів, весни...

А ВЕСНА — В ДУШІ

Настала осені пора, —
Моя також не весняна,
Але й тепер ще до пера
Берусь, і постає вона,
На цвіт і спомини рясна
Весна!
Хоча вже снігу білизна, —
Себе засвідчує зима,
Але в душі моїй весна:
Зими до себе не прийма:
Усе по-своєму — красу
Витворює, змагається,
Та в серці я весну несу,
Мені вона всміхається.
...Крильце із клену приліта,
До грудочки гортається,
І насінинка золота
Весною озивається
Та й зачаровує мене

Створіння, диво чарівне:
З криляточка отого клену
Пробилась насінина,
Та обернулася в зелену
Малесеньку стеблину:
І вже вона, стеблина ця,
Вловила іскру промінця, —
То воля владної весни
Перемогла зимові сни.
Мороз малює на вікні
Квітки холодні, а мені
Оті в очах, і теплі й милі,
Живісінькі, барвистокрилі!
І для творця, й для сівача
Весна, як лагідне дівча,
Захоплює великий світ,
Дарує свіжих дум приліт.
І хоч засніжені сади,
В моїй душі весна завжди.

Олекса Якович Ющенко

*Про те, що в наших душах — весна, свідчать і ці фотографії
(донька Світлана, онучка Катя, син Саша, дружина, я, онук Ваня)*

Я з онучкою Вікторією
Тому поступ «Від книги до книги» триватиме...

Літературно-художнє видання

Іван Семенович Сміян

Треба всюди, добрі люди, приятеля мати!..

(книга десята)

В авторській редакції

Обкладинка *Світлани Демчак*

Випусковий редактор *Маргарита Більчук*

Підписано до друку 28.11.07. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Друк офсетний. 13,06 ум. др. арк., 11,73 обл.-вид. арк.
Тираж 250. Замовлення 07-350
Редакція газети «Підручники і посібники». Свідоцтво ТР №189 від 10.01.96.
46020, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а.
Тел. 8-(0352)-43-15-15; 43-10-21. E-mail: pp@pp.utel.net.ua
www.pp.utel.net.ua

Книга – поштою: а/с 430, Тернопіль, 46018